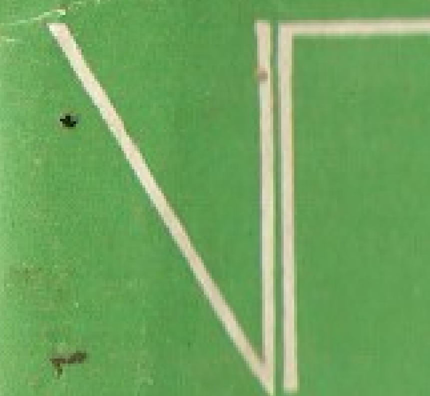
HIND 20 KOP.
78 175

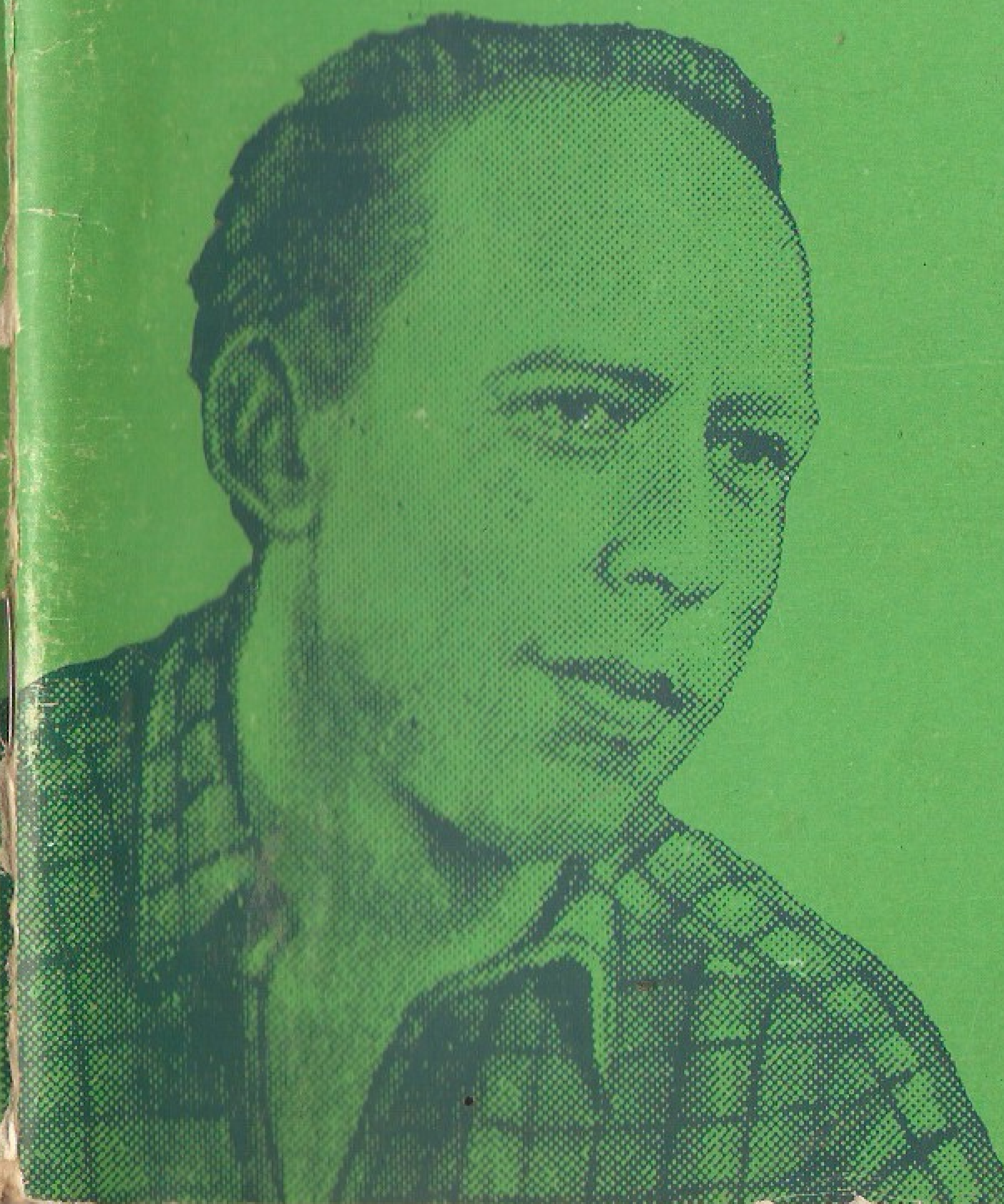

«LOOMINGU»
RAAMATUKOGU
1973

47/48

VLADIMIR TENDRJAKOV

KEVAD-VIRETUSED

«LOOMINGU»
RAAMATUKOGU
1973

47/48

VLADIMIR TENDRJAKOV

KEVAD-VIRETUSED

Jutustus

Vene keelest tõlkinud
Paul Mõtsküla

Kirjastus
«PERIOODIKA»
Tallinn

V 2
T 42

Tõlgitud ajakirjast «Новый мир» nr. 1, 1973

Vladimir Tendrjakov on meie lugejale enam kui teretuttav. Tema «Ivan Tšuprovi langemine», esimene eesti keelde tõlgitud teos, ilmus ««Loomingu» Raamatukogus» 1957. a. Sellele järgnesid «Imettegev ikoon» («Eesti Raamat») 1962. a., «Ühepäevaliblikas» 1967. a. ja «Agoonia» 1970. a. (mõlemad jällegi ««Loomingu» Raamatukogus»). Lisaks sellele on V. Tendrjakovi nimi tuntud ka kinoskäijatele filmide «Võõrad sugulased», «Imettegev ikoon», «Saša astub ellu», «49 päeva» ja «Kohus» kaudu, on ta ju nende stsenaariumide autor.

«Kevadviretused» on seega eesti lugeja viies kohtumine kirjanik Tendrjakoviga, küll endise, kuid siiski hoopis uudsega. Kas või selles mõttes, et selle jutustuse peategelased on inimesed nimetamisväärse isikliku ajaloota, inimesed, kellel seisab ees teha ajalugu, kes alles tasandavad iseendis pinda tulevastele tegudele. Sellest pinnast sõltuvad teod . . . ja sõltub ka homse maailma pale. Kas kujuneb see kaledaks ja kõledaks, tuimalt ükskõikseks või karmilt leebeks? Tõsi, jutustuse lehekülgedel jääb peale Djuška Tjagunov ja saab lüüa toores Sanka Jerahha, ent tõsi on ka see, et puhtalt tuleb välja Kolka Lõskov, kes «armastas kaklusi pealt vaadata, kuid ise ei tükkinud nendesse kunagi . . .»

Mis puutub «Kevadviretuste» kunstilisse külge, siis tohiks lugeja imetlust suurendada tõsiasi, et Vladimir Tendrjakov saab käesoleva aasta 5. detsembril viiekümneaastaseks.

P. M.

Djuška Tjagunov teadis, mis on hea ja mis on paha, sest ta oli juba kolmteistkümmend aastat maamunal elanud. Õppida viitele — hea, vanemate inimeste sõna kuulata — hea, igal hommikul võimelda — hea . . .

Õppis ta kah kuidagi, vanemate inimeste sõna alati ei kuulanud, hommikuti ei võimelnud ja üldsegi polnud ta mingi mustermees — kus sa sellega! — aga eks selliseid ole palju, ta ei häbenenud ennast, ja maailm ümberringi oli lihtne ja arusaadav.

Siis aga juhtus midagi veidrat. Kuidagi äkki, asja ees, teist taga. Ja helge ning püsikas maailm hakkas Djuškaga soiulindu mängima.

1

Ta tuli õuest, tarvis oli koolitükkide kallale asuda. Vasjakuubis oli andnud neile koduseks ülesande: kaks jalakäijat väljusid üheaegselt . . . Meenutas jalakäijaid, ja tusk tuli peale. Ta võttis riiulilt esimese käe alla juhtunud raamatu. Puškini «Teosed». Rohkem kui korra oli ta igavuse pärast sellest vanast paksust raamatust värsse lugenud ja harvu pilte vaadanud. Üht piltidest takseeris ta teistest sagedamini: sel oli daam heledas kleidis, juuksed meelekohtadel kiharais.

On täitunud nüüd minu salajane soov.
Ja läkitanud Looja mulle sind, Madonna,
oo puhtaim sulnidus, sa sulniduste kroon.

Natalja Gontšarova, Puškini naine, oli, kes seda ei teaks, kaunitar, kellele koguni tsaar Nikolai silma heitis. Ja rohkem kui korra oli tundunud: daam on kellegagi sarnane, kellegagi tuttavatest . . . aga kunagi ei mõtelnud ta oma mõtet

lõpuni. Nüüd aga uuris ta pilti ja järsku taipas: Natalja Gontšarova on sarnane... Rimka Bratenevaga!
Rimka elas nende majas, oli aasta vanem, õppis klass eespool. Ta nägi Rimkat oma kümme korda päevas. Oli nüüdsamagi, minutit viisteist tagasi näinud: seisis koos teiste plikadega maja ees. Seisab praegugi seal; see, mis teiste plikahäälte seas läbi pesemata kevadiste topeltakende kostab, on tema hääl.
Djuška silmitses Natalja Gontšarovat: kiharad meelekohtadel, sirge nina...

Ja läkitanud Looja mulle sind, Madonna,
oo puhtaim sulnidus, sa sulniduste kroon.

Kaunitar!... Akna taga Rimka hääl.
Djuška sööstis ukse poole, nagist kahmas ta palitu. Tuleb kontrollida: on's Rimka tõepoolest kaunitar?
Aga viimase viieteist minutiga oli õues midagi juhtunud. Taevas, päike, plikad, varblased, kõik nii, nagu olid olnud, ja kõik teisiti. Taevas ei ole lihtsalt sinine, ta tõmbab sind ja kisub, tundub, et just nüüd kohe kerkid kikivarvule ja jäädki kogu eluks sedasi. Päike on äkki hatune, surjas, lustlikult nurjatu. Ja hiljuti lume alt vabanenud, veokitest tambitud tänav säratab lompe, paistab, nagu tõmbuks ta turri, hingaks, otsekui oleksid tal tiirud. Jalge all aga koriseb miski, rageneb, liigutleb, nagu ei seisakski sa maamullal, vaid millelgi elusal, mis sinu raskusest rambub. Ja elusal mullal hüppavad kuivad, kahused, päikeses soojenenud varblased ning sõimlevad lustil ja kärinal, peaaegu arusaadavalt. Taevas, päike, varblased, plikad — kõik nii, nagu oli. Aga midagi on juhtunud.
Mitte korrapealt ei viinud ta pilku tüdrukule, millegipärast tuli hirm äkki peale. Süda kloppis jõnksuti: ei maksa, ei maksa, ei maksa! Ja kõrvad ajasid pilli.
Ei maksa! Kuid ta sai enesest jagu...
Iga päev nägi ta tüdrukut oma kümme korda... Kõrendjalgne, kiigats ja kohmakas. Tüdruk oli oma vanast palitust välja kasvanud, käed, habrasõrnad, kerged ja lendlevad, rabelevad läbi lühikeste käiste palavast kitsikusest välja vabadusse. Ja peenike kael tuleb kootud mütsikese alt järsult nähtavale, ja sõnakuulmatult väljakippuvad juuksed löövad meelekohtadel kiharaisse. Djuškal endal hakkas äkisti palav ja kitsas oma kinninööpimata

palitus, ta ise tundis korraga oma lagedakspöetud meelekohtadel kiharduvate juuste kõditust.
Ja mitte kuidagi ei saa silmi Rimka kergelt ja julgelt lendlevate käte küljest eemale. Kohkunud süda klohmis ribidesse: ei maksa, ei maksa!
Ja sinine kummulikeeratud taevas kallistab tänavat, ja nurjatu päike ripub pea kohal, ja jalge all ägiseb elus muld. Tahaks end lahti kiskuda sellest kannatavast maapinnast, kas või verssokigi võrra, ja ujuda õhus: nii suur kergus on sisimas.
Plikad patravad millestki. Millest? Nende hääled on segi varblaste vadinaga — on lustil ja mõttetud, sõnadest aru ei saa.
Näeh, seespool käis tõuge — nüüd kohe lõpeb plikade laat, kohemaid viipab Rimka kergel käel viimase korra ja siristab hüvastijätuks: «Tervit, tüdrukud!» Ja siis pöördub ta Djuška poole! Ja läheb mööda! Ja näeb tema nägu, tema silmi, tunneb ära temas peidul oleva maastrebiva kerguse. Palju, mida veel ära tunneb... Djuška pööras end ebaledes varblaste poole.
«Tervit, tüdrukud!» Ja ilma kaaluta kõp, kõp, kõp poisi selja taga, yaevu et puudutavad maad.
Ta vahtis küll varblasi, ent nägi Rimkat, kuklaga, talvemütsistki läbi: silkab kareldes, iga hetk lendutõusmas käsi hoiab hoolikalt enese ees, tilluke nõbinina ketutab, silmad säravad, hambad säravad, kiharad karglevad meelekohtadel.
Kaalutu kõp, kõp kostab juba trepiastmeilt, — uks paugatas, ja varblased tõusid kosemühinaga maast.
Ta hingas kergendatult, tõstis pea ja heitis kurja pilgu plikade poole. Tuttavad kõik: Ljalka Sivtseva, Guljajeva Galka, paks Ponjuhhina tänava teisest otsast. Tuttavad, ei aja hirmule, huvi pakuvad vaid selle poolest, et nüüdsama ajasid juttu temaga: palgest palgesse, silmast silma, kus sa pääsed!
Tulipalav tänav hakkas tasapisi maha jahtuma, taevas muutus tavasiniseks, päike vähem hatuseks. Djuška ise aga sai mõtlemisvõime tagasi.
Mis see siis nüüd oli?
Ta tahtis vaid teada, kas Rimka sarnaneb Natalja Gontšarovaga.
«Ja läkitanud Looja mulle sind, Madonna...» Ei tea ta praegugi: on's ikka sarnane?

Kakskümmend minutit tagasi ta nägi Rimkat.
Selle kahekümne minutiga ei saanud tüdruk muutuda.
Seega siis — ta ise... Mis on temaga juhtunud?
Aga äkki läheb hulluks?
Mis siis, kui kõik sellest teada saavad?
Kõige hirmsam, kui t e m a saab aimu.

2

Djuška elas Kudelino asunduses Jean Paul Marat' tänavas. Siin oli ta kolmteist aastat tagasi ka sündinud. Tõsi küll, Jean Paul Marat' tänavat tollal veel polnud, asundus ise oli alles äsja sündinud, metsiku jõe kaldal olnud Kudelino küla asemele.

Djuškal on meeles küll, kuidas madalad barakid maha kisti, kuidas ehitati tänavad kahekorruseliste majadega: Sovetskaja, Borovaja, Jean Paul Marat' nimeline, mis sai nõnda nimetatud seetõttu, et tol aastal, mil ehitamist alustati, tähistati Prantsuse revolutsionääri juubelit.

Kudelinos asus metsalaadimisbaas, jõesadam, raudteejaam ja virnade-viisi palke. Need virnad ise olid nagu terve linn, vaat et asundusest suuremgi, oma nimetute uulitsate, põik- ja umbtänavatega ning väljakutega, kus võõras inimene võiks kergesti ära eksida. Kuid võõraid ilmus asundusse harva. Aga metsamaterjali asjus jagasid siin isegi poisikesed kõike: tarbepakud, titsid, propsid, resonantspuit...

Üle asunduse aga kerkib taevasse kitsas, otsekui mulklik tääk — kraana. See on nii kõrge, et mõnikord iseäranis nukratel päevadel peitub tipuga pilvedesse. Kraana paistab asunduses igast küljest, kilomeetrite tagant.

Ka Djuška korteri aknaist on kraana näha. Kui pere lõunalauda istub, tundub, et suur kraana on siinsamas kõrval, nende seltsis. Iga päev on temast laua taga juttu. Aasta otsa iga päev kirus isa seda kraanat: «Liialt raske, saatanas, jõe kallas ei pea vastu, vajub. Kui mind hauda ajab, saab mulle sambake kalmukünkale pool miljonit ruublit väärt!» Kraana isa hauda ei ajanud, nüüd on isa kraanale uhke: «Minu lemmiklaps.» Noh, aga Djuška hakkas suurt kraanat oma vennaks pidama: kodus koos, õues koos, lahku ei lähe kunagi, isegi siis, kui magama jääd, tunned, et kraana sind väljas akna taga öös ootab.

Djuška isa on metsamaterjali mehhaniseeritud laadimise insener, ema haiglas arst ja teda kutsutakse öösiti sageli haigete juurde. Siis on veel vanaema, Klavdija Klimovna. Ega see olegi Djuška lihane vanaema, vaid sihuke, kes nende pool käib. Tal on samas majas alumisel korrusel tilluke tuba, kuid seal Klimovna ainult ööbib. Kunagi oli aga aeg, et isegi ei ööbinud — hoidis Djuškat. Nüüd on Djuška suureks kasvanud, poputamise järele pole enam tarvidust, Klimovna kannab majapidamise eest hoolt ja on kõige pärast mures: selle pärast, et isal kallas kraana all vajub, et ema raske haige Grintšenko seisukord on veel hullemaks läinud, et Djuška sai jällegi kahe. «Oh, issand!» ohib ta alatasa murelikult. «Elu ära elada ei ole see mis üle õue lipata.»

3

Ebatavaline, otsekui ergav tänav jahtus maha, muutus uuesti tuttavlikult poriseks, tavaliseks.

Oodata, oodata, kuni Rimka jälle kodunt välja kepsab ja tänav taas lahvatab ja ergama lööb.

Ei, jalga lasta, peitu pugeda, sest on ju häbi oodata plikat.

Häbi, ja samas valmis oma häbile sülitama.

Tahaks küll, aga ei taha ka, tõmba end kas või lõhki!

Aga võib-olla on ta tõepoolest kaheks tükiks kistud, kaheks Djuškaks, kes teineteisega sootumakski sarnased pole?

Kas teistega on midagi niisugust olnud? Küsida?... Ei! Välja naeravad.

Maja tagant soo pealt kostis poiste hääli. Djuška hakkas häälte poole liikuma. Esimest korda elus, ise seda mõistmata, tundis ta soovi iseenda eest peitu pugeda.

Soo Jean Paul Marat' tänava taga ei kuivanud isegi suvel täiesti ära, ääretasa musta vett täis laukad jäid ikka.

Praegu karglesid poisid soo servas mättaid pidi justkui erutatud hakid. Poiste hulgas, presendist parvetajajopp seljas, nässakas, «puhtast karunahast» müts peas — Sanka Jerahha. Korrapealt sai Djuškal minekuisu otsa.

Sankat peeti tänaval poiste hulgas kõige tugevamaks. Tõsi, Levka Gaizer oli Sankast tugevam. Levka, niisama

nagu Sanka, käis juba viieteistkümnendat, koolis «töötas» ta kangil kõigist kõige paremini, kasvatas muskleid, räägiti isegi, et ta tundis jiu-jitsu ja karate võtteid. Pealegi teadis Levka maailmas kõike, eriti hästi aga matemaatikat. Matemaatikaõpetaja Vasja-kuubis arvas Levkast: «Just sellistest tulevadki geeniused.» Ja ei pööranud Levka tähelepanu Sankale ega Djuškale ega teistele poistele, keegi ei julgenud temaga norida, tema ei norinud kellegagi.

Djuška oli Jean Paul Marat' tänava poiste hulgas, kui Levka kaasa arvata, jõu poolest kolmas. Seal, kus Sanka oli, püüdis ta oma nägu mitte näidata. Ka praegu oleks olnud parem tagasi pöörduda, kuid poisid olid teda arvatavasti märganud, aga pööra ümber, mõtlevad, et lõi kartma.

Alati mõtles Sanka imelikke mänge välja. Kes viskab kassi kõige kõrgemale. Et kass minema ei jookseks, et teda pärast iga viset püüdma ei peaks, seoti talle pikk peenike pintvaat jala külge. Järjekorras viskas igaüks kassi, too kukkus tallatud maapinnale, ja ära joosta ei saanud. Ja Sanka viskas kõige kõrgemale. Või siis jälle ükskord kalal: kes sööb ära elusa ründi? Õngega väljapüütud rüntidest tõusis jõemuda maotut haisu, nad visklesid käes, Djuška ei saanud neid isegi suu ligi tõstetud, südame ajas pahaks. Ja Sanka mõnitas: «Illikuku. Mammapoeg . . .» Ta ise litsus silma pilgutamata ründi raginal laiaks, ja võitis.

Nüüd oli ta uue mängu välja mõelnud.

Soo peal seisis vana mahajäetud küün, mis oli sinna jäänud tollest ajast, mil Marat' tänavat alles ehitati. Küüni laudseinale oli kriidiga ring joonistatud ja kogu sein oli limaseid laike täis mäkerdatud. Poisid püüdsid mätastel hüppavaid konni. Neid sigines siin ilmatumal hulgal: õhk mulises, pladises ja krägises konnade häälest. Mulises ja pladises kaugemal, aga küüni juures — surmavaikus, konnad olid küttide eest varju pugenud, kuid ega see neid päästnud.

Sanka oma nässakas mütsis, kulm toimekalt kortsus, võttis vastu teenistusvalmilt kättetoimetatud konna, heitis sellele nöörsilmuse jala otsa ja küsis rangelt: «Kelle kord?» Andis siis nööri koos selle otsas hädiselt siputava konnaga peost pihku: «Pane!»

Nööri võttis vastu Petka Gorjunov, tasane klutt punase, justkui keevas vees kupatatud näoga. Petka keerutas seotud konna pea kohal, lasi nööriotsa käest lahti . . . Konn lajatas vastiku ligeda lätsatusega vastu seina. Kuid mitte ringi sisse, vaid sellest kaugele.

«Kõverkäpp!» sülgas Sanka. «Litsu nööri järele!»

Kuulekalt kargles Petka mööda korisevaid mättaid küüni seina äärde.

Alles nüüd vaatas Sanka kohalejõudnud Djuška poole: silmad olid rohekad, otsekui soomudaga kokku määritud, pilk paigal, laud harva pilkumas. Vaatas korra ja pöördus kõrvale: «Ahah, tulid, noh, olgu pealegi . . .»

«Käpardid kõik. Vaadake, kuidas ma praegu kohe . . . Anna konn! Hei sina seal, kõverkäpp, too nöör!»

Kolka Lõskov, libe, kõhetu, tillukese, kortsulise, liikuva näoga justkui ahvil, kõigi ees teenistusvalmis, Sanka ees eriti, ulatas kinninabitud konna. Puhkiv Petka tõi nööri.

«Vaadake kõik!»

Sanka ei kiirustanud, põrnitses oma pungis ja pilkumatute silmadega küüni suunas, õõtsutas laisalt konna nööri otsas. Too rippus nööri küljes, pea alaspidi, jalad laiali, nagu kärbis, ise arveteõienduse ootel tardunud. Kõrval aga mulistasid, krägistasid ja ohkisid tuhanded ja tuhanded sohu peitunud konnad, kellel polnud õrna aimugi, et üks nendest ripub, pea alaspidi, Sanka Jerahha käe otsas.

Hetkeks jäi konna kõikumine järele, ta rippus liikumatult. Sanka kohendas ennast. Djuška aga märkas selle lühikese hetke kestel seni märkamata jäänud pisiasja: nööri otsa poodud konn liigutas raskelt hingates oma pehmet paatjat kõhtu. Hingas ja vahtis mõttetult pungil kullakate silmadega. Elas, pea alaspidi, ja ootas alandlikult . . .

Sanka ajas end sirgu ja algul aeglaselt, siis hasartselt, lausa meeletult keerutas ta nööri oma mütsi kohal ja . . . pehme märg näts vastu jäika; kriidiga veetud ringis — limane plekk.

«Vohh!» ütles Sanka võidukalt.

Sanka nässaka, «puhtast karunahast» mütsi all lai, lame, roosa nägu, näos julge ja kõva nina õieli ning ümarad rohekad öökullisilmad. Djuška ei suutnud tema pilku välja kannatada, lasi pea maa poole longu.

Jalge all vedeles vanadusest pruuniks tõmbunud tellis. Aegamisi kergitas Djuška silmad telliselt, tabas timberdava punalõustalise süüdlase Petka — «kõverkäpp, ei tabanud!» Ja Kolka Lõskov itsitas, ajas oma puseriti hambaid irevile: kas sa näe, vägevalt panid, Jerahha!

Õhk podises lörisevaist konnahäältest. Kuidagi ei saa-

nud peast välja kihutada rippuvat, pehme kõhuga hingavat, roostekuldsete silmadega vahtivat konna. Lai roosa nägu hatuse mütsi all, aga seesamunegi nina on Sankal hall, puine, eluta. Kas Sanka siis tõesti kellelegi vastik ei ole? Petka tammub süüdlaslikult, Kolka Lõskov ajab teenistusvalmilt hambaid irvi. Konnad karjuvad pimedate karjumist, nende karjumist, kes ei näe, kes ei kuule, kes ei tea midagi peale iseenese. Poisid on vaiki. Kõik Sankaga mestis. Sankal on hall nina ja rohelised sookarva silmad.

«Kelle kord nüüd on? Noh?»

«Nüüd sunnib mind,» mõtles Djuška ja talle tuli meelde vana tellis jalge all. Tõmbus pingule . . .

«Las ma viskan,» ilmus Sanka juurde Kolka Lõskov, alatine libe naeratus sinetaval näolapil. Tema on Sankast isegi vastikum!

«Näh, Minka pole visanud. Tema kord,» vastas Sanka ja kiikas uuesti altkulmu Djuška poole.

Minka Bogatov oli kasvult kõige tillem, poistest kõige nõrgem . . . suur pea nagu melon peene kaela otsas, kõderjas punane nina, sinised silmad. Djuškaga ühevanune, ühes klassis õpivad.

Kui Minka viskab, eks katsu siis pärast seda ära öelda. Mitte ainult Sanka, vaid kõik kargavad kraesse: «Illikuku, mammapoeg!» Kõik Sankaga mestis . . . Tellis on jalge all, aga kõikide vastu tellis ei aita.

«Ma ei taha, Sanka, las Kolka viskab minu asemel.» Minka hääl on peenike, nagu tütarlapsel, sinised kannatajasilmad, kitsas nägu kahvatu ja pännis. Aga seesamunegi Minka on ju ilus! . . .

Sanka tõstis oma puise nina Minka poole: «Ei ta-ha! . . . Kõik tahavad, aga sina oled see puhtake!»

«Sanka, pole vaja . . . Näe, Kolka tahab.» Minka hääles on pisarad.

«Võta nöör! Kus konn?»

Konnasoo karjub, poisid vaikivad. Minka nägu on pännis hirmust ja vastikusest. Kuhu Minka Sanka eest pääseb? Kui Sanka Minkat sunnib . . .

Ja Djuška ütles: «Ära puutu inimest!»

Ütles ja haakis pilgu sookarva silmadesse.

Karjub konnasoo nõrkemiseni. Pimedate kisa. Sankal silmade kleepjas rohetuses valvas silmatera, nina elutu, ja palgeil ning laiemal lõual lõid õilmitsema laigud. Petka Gorjunov taganes aupaklikult eemale, Kolka Lõskovi eide-

näoke on täis hämmeldunud rõõmu: iga kortsuke, iga voldike on teravalt nähtaval: «No-oh, mis nüüd tuleb!»

«Ära puutu temasse, kaabakas!»

«Sina . . . lolliks läksid või?» Sanka häälgi läks madalaks.

«Viska ise!»

«Kas vastu lõugu . . .?»

«Tõbras! Timukas! Ma sülgan su peale!»

Kindluse mõttes Djuška tõepoolest sülitaski Sanka poole.

Sogaseid rohelisi silmi jäigalt punni ajades, õlgu längu lastes, käsi kehast eemal hoides, pea ees, liikus Sanka Djuška peale, kumbagi jalga ettevaatlikult edasi tõstes, nagu prooviks ta maapinna kandvust. Djuška laskus kiiresti kükakile ja koogitses tellise jalge alt. Tellis oli raske: nii kaua niiske käes vedelnud, et vett täis imbunud. Ja Sanka, kes jälle ühe korra oli jalaga maapinna kandvust proovinud, jäi segaduses seisma.

«Noh? . . .» ütles Djuška, «lase käia!» ja pööras end kerega Sanka suunas. Aupaklikult ja võlutuna vaatas Sanka tellist. Õhk krägises ja podises konnade häältest. Hinge pidades seisid poisid kõrval, ja Kolka Lõskov tardus õndsas vaimustuses: «No-oh, nüüd tuleb!» Tellis oli usaldustäratavalt raske. Sanka kohmetus, läks nagu üleni puiseks — veel veidi, ja hakkab krigisema —, pööras selja Djuška poole ja ikka selsamal kobaval kõnnakul liikus Minka suunas. Ja Minka tõmbas oma suure pea kitsaste õlgade vahele.

«Võta nöör! Noh!»

«Minka! Puudutagu ta sind ainult!» röögatas Djuška ja astus tellist käes kaaludes edasi.

Kolka Lõskov kargas kõrvale, kuid õnnelik ilme tema kiprunud näolt ei kadunud, vaid, vastupidi, muutus veelgi selgemaks: «Mis tuleb!»

«Võta, raisk, nöör!»

«Minka, siia! Puudutagu ainult!»

Minka ei liikunud, kiskus pea õlgade vahele, vahtis maha. Sanka kõõlus tema kohal, vehkles kätega, tõmbas küüru selga, ent Minkat ta siiski ei puutunud.

Kärinal karjus konnasoo.

«Minka, läki siit minema!»

Minka vedas pea õlgade vahele, vahtis maha.

«Minka, mis asja sa . . .?» Djuška hääl lõi häiritult helisema.

Minka ei liigutanud ennast.
«Sa oled argpüks, Minka!»
Vaikis Minka, vaikisid poisid, võdistas selga Sanka, karjus soo.
«Jää siis! See sulle paras!»
Surudes käes rasket tellist, mätastel komistades, külge ees ajades läks Djuška minema.

Mööda tänavat, seda nõkku vajutades, sõitsid rasked metsaveoautod, kleepuva kevadise poriga koos. Küllap nad olid terve päeva mööda põhjata teid naabermetsapunktidest siia rüganud, ja nad tirisid oma turjal värskeid mahladest tulvil kuuse- ja männitüvikuid. Koos palkidega tõid nad metsast okaste lõhna, vaigu lõhna, võõraste kauguste lõhna, vabaduse lõhna.
Värve minetavas õhtutaevas oli katuste kohal valves Djuška sõber ja vend, suur kraana. Ja metsaveoautode urina tagant võis tabada õhus hajunud segaseltõrna helinat.
Djuška viskas tarbetu tellise ära. Djuška tahtis nutta. Sanka ei anna nüüd enam asu. Ja Minka oli reetur. Ja Sanka sunnib Minkat niikuinii konna tapma. Tahtnuks nutta, kuid mitte hirmust Sanka ees, ja sugugi mitte kaastundest Minka vastu — see talle oligi paras! — nutta mõistetamatu pärast. Täna oli temaga midagi juhtunud.
Mis?
Kellelt küsida? Ei, ei! Ei või! Ei isale ega emale, kui ehk ainult suurele kraanale...
Ja tundis Djuška enda ümber tühjust — ei ole kellelegi toetuda, ei millestki kinni hakata, ela ise, nagu oskad. Nagu oskad? Maa tundub ebakindlana.
Ja silme ees seisab Rimka — kerged lendlevad käed, meelekohtadel käharduvad juuksed... Ja kuidagi ei saa peast välja hingamisel kõhtu liigutavat konna... Ja Sankat ta vihkab! Kõik on sassi läinud. Mis temaga praegu...?
Urisevad metsaveoautod tirivad raskeid palke, tasases taevas suigub suur kraana. Seisis keset tänavat Djuška Tjagunov, poisiklutt, ise enese pärast uimane.
Kust võiski poisiklutt teada, et armastuse seltsis tuleb ka vihkamine, pöörase vendluseigatsuse seltsis — kibe üksindustunne. Sageli ei mõista seda isegi täiskasvanud.
Metsaveoautod sõitsid mööda, kuid maha jäi bensiinilehk ja vaiguste puude lõhn, maha jäi õhus hajunud helin. See oli soodest kanduv konnade kisa, kantud meeletust

armastusest elu vastu, sündinud pöörasest kirest jätkata sugu, ja katuselt kukkuvad tilgad, ja vete liikumine mullas, ja ärevil vere kohin kõrvus — see kõik sulas ainsaks helisevaks tooniks, mis lõhestas taevakummi.

4

Kodus oli jutt käimas. Nagu ikka, rääkis isa valjusti, nagu ikka, oma suurest kraanast: «Kes teadis, et sel aastal sihuke suurvesi tuleb. Kalda uhab ära, vahi ja näri küüsi — lendab kukerkuuti vette see meie iludus. Aga kes nõudis: jõkke vaja betoonist muul teha. Ei, võta näpust — kulukaks minevat. Aga seda elukat veest välja õngitseda ei ole kulukas? Uue kraana ostmine tuleb siis juba odavam! Muud meil ei olegi: tikkude arvel hoiame kokku, tihud põrutame vastu taevast!...»
Emal oli hälbinud vaade, suunatud kuhugi endasse, enese sisimasse. Äkisti katkestas ta isa: «Fedja, ega sa ei mäleta, mis juhtus viisteist aastat tagasi?»
«Viisteist aastat?... Mhh!... Viisteist... Ei, nagu ei tuleks meelde... Muide, kuidas su Grintšenko tervis täna on?»
«Sa kujuta endale ette, parem.»
«Aga millest sa nii matusene oled, justkui oleks sul seal mingi õnnetus?»
«Niisama... Tuli, näe, äkki meelde... Viisteist aastat tagasi vulises vesi ja katused tilkusid nii nagu täna.»
Isa seisab keset tuba, lahtinööbitud kraega ruuduline särk seljas, sagrine pea laes kinni. Seirab pilguga ema, on murelik.
«Mis mõistatused need olgu? Räägi otse.»
«Viisteist aastat tagasi, Fedja, sel päeval tõid sina mulle valgeid nartsisse, tuleb meelde?»
«Ah jah!... Jah!... Vesi vulises... Mäletan.»
«Nendest lilledest kõik tegelikult algaski.»
«Jajah.»
«Sa olid tookord kohmakas, vedasid ennast kühmu... Lilled, vetevulin ja sinu elevandiviisakus.»
«Tõepoolest... Ma kartsin sind tookord.»
«Ma surusin su lilli enda vastu ja mõtlesin: issand, kas on ometi võimalik, et ärkan hommikuti ja näen seda koh-

metut elevanti päevast päeva, aastast aastasse. Ei uskunud.»

«Üheskoos, Veera. Viisteist aastat...»

«Kas ikka tõesti koos, Fjodor? Kraanad, vedukid, tihumeetrid, infarktid, närvipõletikud — terve mäetäis muresid on meie vahel. Ja mida edasi, seda kõrgemaks see mägi läheb... Fedja, rohkem ei ole sa mulle enam kunagi lilli kinkinud. Nood valged nartsissid olid esimesed ja viimased.»

Raskelt kõndis isa mööda tuba ja kündis viie sõrmega oma sagriseid juukseid, ema vahtis äraolevalt enese ette.

«Valged nartsissid...» pomises isa tusaselt. «Ma ei saa siin isegi kuusekäbisid tuua, meile tulevad alasti kooritud palgid... Veera, sa oled täna kuidagi tujust ära. Sul juhtus midagi? Mõni ebameeldivus?»

«Juhtus jah. Uus kevad, Fedja.»

Ema ja isa ei märganudki väljast tagasijõudnud Djuškat, keegi ei küsinud ta käest, kas kodused ülesanded tehtud. Sedasi ta siis ei lahendanudki ülesannet kahest jalakäijast.

Vanaema Klimovna nõelus Djuška sviitrit ja kuulatas ka seda nartsissi-juttu ning ohkas valjusti: «Oh jessas! Rabelevad ja rabelevad, võta kinni, mida taga ajavad.»

Djuškat ei häirinud valged nartsissid, või oli's tal praegu mahti nendele mõelda. Hilju võttis ta Puškini «Teosed», läks teise tuppa ja tegi raamatu Natalja Gontšarova portree kohalt lahti. Väljalõikega valge ballikleit, õrn kael, korrapärane nina, lokid meelekohtadel — kaunitar.

Ja läkitanud Looja mulle sind, Madonna,
oo puhtaim sulnidus, sa sulniduste kroon.

5

Vara hommikul ärkas ta kibeleva tundega: kiiremini, kiiremini! Hädapärast jõudis Klimovna porisemise saatel suurust võtta, kahmas portfelli... ja välja tänavale. Kiiremini! Kiiremini!

Kuid trepilt alla hüpanud, taipas, et oli pisut kiirustanud.

Tänav oli täis vaikset liikumist, ent mitte inimeste, vaid konkade oma. Suured paraadsünged vaikivad linnud

vantsisid taarudes mööda teed, vabas üksinduses kandis igaüks oma halli nokka, nagu lihtsalt niisama, kuid siis korraga nokaga maad puudutades, mõtlikult, hajameelselt, põlglikult. Suured linnud, mustad kui tuletukid, oma tõsistesse muredesse süüvinud. Veidrad asukad, ja seetõttu näib Jean Paul Marat' tänavgi veider otsekui fantastikaraamatus: inimesed on välja surnud ja peremeesteks on jäänud targad linnud, üksnes Djuška on maa peal juhtumise kombel ellu jäänud. Kujutleda nii — pr-hh! — jubedavõitu.

Ent see jubekus on nii muuseas. Djuškat ei häirinud praegu kongad, alles nüüd taipas ta, mida tahtis ja miks tõttas: Rimkat mitte maha magada, et käia tema kannul kohe koolimajani välja (jumal hoia, mitte kõrvuti!), eemalt vaadata, vaadata... Pigistav palitu, tükike peenikest valget kaela krae ja kootud mütsikese vahepeal. Lapike valget ja sooja nahka...

Kuid tühi on tänav, vaid kaugetelt maadelt siialennanud kongad jalutavad mööda tänavat. Tuleb oodata, ent see on raske, ja varsti ilmuvad möödakäijad, hakkavad kahtlevalt vaatama: mis asja see klutt tammub seal trepi kõrval, keda ta seal õige ootab?...

Ja jälle tükkis mõtteisse kutsumata Sanka Jerahha. Eks pea ta eilse meeles, eks passi ta tingimata tee peal. Paljaste rusikatega Sankast jagu ei saa. Ja jälle valgus jõuetu vihkamine mürgina rinda: misjaoks küll selline rämps maailmas elab?

Djuška seisis trepi kõrval, silmitses konkasid, noort tugevat kaske, mis oli mähkunud okstele laotuvasse läbipaistvasse rohelisse vinesse, silmitses vana kändu keset äratallatud hoovi. Päeval on see känd kuidagi märkamatu, praegu tükib häbemataselt silma. Ja mitte muidu!

Ootamatult tajus Djuška: miski elab tühjal tänaval, miski peale konkade, kase ja vana kännu. Päike sillerdas üle katuse, sundis silmi kissitama, pikad varjud lõikusid üle autodest trambitud tee, kongad luusisid varjude vahel päikesevöötides. Miski, miski kõiketäitev, nähtamatu, kuuldamatu, hiilib Djuškast mööda asundusse. Ja see miski on alati olemas olnud ja keegi ei ole seda kunagi tähele pannud. Mitte keegi, mitte kunagi, ei Djuška ega teised inimesed!

Djuška seisis hinge kinni pidades, oma habrast teadmatust ehmatada kartes. Veel veidi — ja kate kerkib. Veel

veidi — kerkib suurelt saladuselt, mille peale ei hakka kellegi võim. Tarvitseb vaid veidi pingutada, ja nüüdsama...

Kask... läbipaistvas vines. Eile seda vinet veel polnud, öösi pungad pakatasid. Miski on siinsamas, lausa kõrval, kuid kätte end ei anna.

Ootamatult, otsekui käsu peale, korraga, häälitsemata, toimekalt, pingsalt raskeina tõusid kongad lendu. Tiibade laksumine, lõhestuva õhu vuhin, mustade sulgede sinipronksjas küütlus päikeses. Kusagil tänava lõpus hakkas töötav mootor pahuralt koppima. Kihama löödud õhu kahinat endaga kaasa viies haihtusid kongad taevas. Tänavat katustest saati toore mootorimöirgega ja loksuvate metallliigeste kärinaga täites, niigi muserdatud killustikku ribiliste ratastega tallates veeres mööda metsaveduk tühjalt vonksleva haagisega.

Veduk veeres mööda, kadus majade varju, kuid tema räige urin peksles veel kaua vastu majaseinu ja tuhme, õliselt helklevaid aknaid. Ent seegi kõma pidi kaduma. Tingimata. Ja kaduski.

Ja kask rohelises vines, mida eile ei olnud... Otsemaid — saladus on samas, otsemaid — praegu kohe...!

Tänav tühi, ei ole konkasid. Tänav on seesama, ent ei ole ka, ta on muutunud. Otsemaid... Tundub, et ta tajub kobamisi tolle nähtamatu, kuuldamatu, tänavat täitva, möödahiiliva jälge.

Kusagil paugatas uks, keegi väljus majast. Peagi ilmub palju inimesi. Ja tänav muudab end jällegi. Peagi, mõne aja pärast...

Djuškal jäi hing kinni: ta hakkas mõistma! Ta avastas! Ise seda soovimata andis ta mõttes sellele nähtamatule ja kuuldamatule, möödahiilivale nime: «Mõne a j a pärast...»

A e g! See hiilib.

Djuška sai teda näha! Olgugi mitte teda ennast, olgugi ainult ta jälgi.

Eile ei olnud kasel vinet, eile polnud pungad veel pakatanud — täna on! See oligi möödalipsanud aja jälg!

Olid kongad — enam neid pole! Jälle aeg, tema jälg, tema liigahtused! Aeg kandis kaugustesse uriseva auto, aeg täidab peagi tänava inimestega...

Hääletult voolab aeg mööda tänavat, muudab kõike ümberringi.

Vana känd — seegi on aja jälg. Kunagi ammu-ammu

varises siia seemneiva, pistis nina välja tilluke võsu, hakkas sirguma, kasvas puuks...

Voolab aeg, sünnivad ja surevad puud, sünnivad ja surevad inimesed. Hämarast muinasajast, hallidest kaugustest, sellesama, praeguse hetkeni välja — voolab, haarab kaasa Djuška, kannab teda kaugemale, kuhugi ängistavasse lõpmatusse.

On kõhe ja hea... Hea avastusest; kõhe, et avastas mitte lihtsalt niisama midagi, vaid igaviksuure, nii et hing jääb kinni!

Voolab aeg... Djuška unustas koguni Rimkagi.

*

«Djuška...»

Külg ees, kartlikult, rasket isa mütsis pead õlale kallutades läheneb Minka Bogatov, päevinäinud ranits kitsukestel õlgadel, käed külma kartes taskusse topitud.

«Djuška...» Süüdlaslikult nohistas ta külmasaanud nina.

«Minka, ma sain aega näha! Praegu, nüüdsama,» kuulutas Djuška.

Minka lakkas silmi pilgutamast: silmad tal selged, sinised, ripsmed aga hoopis valged, nagu põrsakesel, nina hiilgab otsekui äsja pestud porgand. Ja õhukestel kalbetel huultel värelus, arvata hirmust Djuška ees. Ent ei ole Djuškal vanadeks arveteks mahti.

«Nägin aega! Ei usu?» Ta ajas võidukalt rinda ette.

«Mis asja, Djuška?»

«Ma ütlen: aega! Aega ei näe keegi. Ta on nagu tuul. Tuult ennast ei saa näha, aga kui ta oksi või lehti liigutab, siis on näha...»

«Aeg liigutab oksi?»

«Loll. Just praegu pani aeg tänava liikuma. Tervenisti! Nagu ei oleks, siis äkki on... Või näe, kask näiteks... Ja kongad olid ning lendasid ära... Ja siis see känd... Vaata, kuidas aeg teda...»

Minka silmitses Djuškat, pilgutas põrsaripsmeid, ta huuled hakkasid virilduma: «Djuška, mis asja sa ajad?» küsis ta sosinal.

«Mis asja, mis asja? Saa ometi aru — seesamune känd oli varem puu, aga veel varem põõsas, aga veel... võsuke, seemneiva... Eks teinud ju aeg selle kännu?»

«Djuška, aga eile oleksid sa Sankale äkki... tellisega,» tõmbas Minka tujutult ninaga.

«Noh mis sellest?»

«Aga praegu, näe... kännus mingi aeg või... Oi, Djuška!...»

«Mis oi? Mis oi? Mis asja sa mind sedasi jõllitad?»

Minkal läksid silmad niiskeks otsekui Maratkal, eikellegipenil, kelle eluruumiks on terve Jean Paul Marat' tänav; olgu sul suhkrut taskus või mitte, too vahib sind ikka niiske silmaga, mitte ei saa aru, on tal enesest või sinust hale.

«Ega sa haigeks ole jäänud, Djuša?»

Aga Djuška ei vastanud midagi. Märkas ta ju eile ka ise: miski on korrast ära! Eile — ise, täna — Minka, homme teavad juba kõik.

Tänav nagu tänav, kask nagu kask, ja vana känd on kõigest vana känd. Alles ta tundis rõõmu, hing jäi kinni... Hea, et Minka Rimkast midagi ei tea.

Ja omaenese naha päästmiseks kargas ta kurjal häälel Minkale kraesse: «Kui ma olen Sanka vastu, siis äkki olen haige! Võib-olla te kõik oma Sankaga seltsis olete hulluks läinud — asja ees, teist taga konnade kallale!... Mis need konnad teile kurja tegid?»

«Aga Sanka seda sulle ei kingi. Sa ju tead teda — lööb vigaseks, mis temal sellest.»

«Põrgusse, ei karda!»

«Sankat peab ju kartma. Ise tead, ta võib noaga... Mis temal sellest.»

Minka tõmbus küüru, pilgutles, tammus jalalt jalale, näha, et oli Djuška pärast mures. Ja sõber Minka silmad olid nagu eikellegi Maratkal.

Djuška jäi mõttesse.

«Tellist läheb vaja. Et oleks puhas,» sõnas ta otsustavalt.

«Tellist? Puhas...?»

«Nojah, ei või ma ometi sopast tellist portfelli panna. Nüüd hakkan ma alati tänaval portfelliga käima. Sanka kargab kallale, ma teen portfelli lahti ja... tellis. Kui tellis teda siis ehmatas, ehmatab edaspidi kah.»

Minka lakkas süüdlaslikult pilgutamast ja vaatas lugupidavalt Djuška poole: ripsmed valged, nina nagu noor porgand.

«Meie maja juures on terve virn,» ütles ta. «Ilusad tellised, puhtad, tõrvapapi all varjul.»

«Läki!» teatas Djuška otsustavalt.

Nad valisid tõrvapapi alt kuiva tellise. Djuška hõõrus

selle mantlivarrukaga punasest tolmust puhtaks, uuris siis hoolivalt igast kandist — tipp-topp — ja poetas portfelli. Tellis sai koha algebra ülesannete kogu ja kirjanduse lugemiku kõrval. Portfell pungitus ja läks raskeks, see-eest sai hingel kohe kergem: tulgu Sanka nüüd, kui tahab. Tuleb välja, et näe kui lihtne: selleks, et hirmuta elada, on kõigest head tellist tarvis. Maailm muutus jällegi heatahtlikuks. Minka silmitses lugupidavalt Djuška portfelli.

Nad võtsid suuna koolimajja. Koos Minkaga Rimkat oodata on rumalus. Ja näe kus veel häda! Aga siiski oleks tahtnud Rimkat näha. Tahtmine oli, ehkki mõistus ütles: ei ole mõtet!

Sanka nendega tee peal kokku ei juhtunud.

6

Ta jõudis Rimka koolikoridori rüsinas ja tõuklemises päris enne kella ära näha. Nüüd, tunnis, elas ta oma tillukest õnne vaikselt üle.

«Tjagunov! Fjodor! Jäid magama või?»

Pinginaaber Ženka Kljujev müksas Djuškale ribide vahele: «Kutsutakse. Tahvli juurde.»

Matemaatikaõpetajat hüüti Vassili Vassiljevitšiks, tema perekonnanimi oli samuti Vassiljev, sellest siis ka hüüdnimi: Vasja-kuubis. Ta oli juba vana mees, igal aastal ähvardas pensionile minna, kuid tühja ta läks. Pikk, kuivetu, puhmjate kulmudega, ahjupoti palena hiilgava lagipeaga, määratu rippninaga, bassihäälega. Tema bass, ähvardavad kulmud ja kasv ajasid algkoolidest tulevatele uustulnukatele hirmu nahka. Veidi vanemad poisid aga teadsid suurepäraselt: Vasja-kuubis on ainult väliselt hirmuäratav.

Alati oli ta kellegi eest väljas: küll hankis haigele õpilasele saatekirja lõunasse pioneerilaagrisse, küll taotles õpilase vanemale pensioni. Pea alati elas tema juures kostil mõni külapoiss, kelles Vasja-kuubis oli märganud suurt annet ja kelle arengu eest ta hoolitses.

Ta uskus, et kõik inimesed on andekad, ainult nad ise ei tea seda, ning seetõttu jäävad anded avastamata. Ja tema, Vasja-kuubis, nägi vaeva, avastas andeid.

Kõneldakse, et kui Levka Gaizer, tollal alles viiendas klassis, hakkas lahendama väga raskeid ülesandeid, siis

Vasja-kuubis nutnud rõõmu pärast, päriselt, pisaratega, teiste juuresolekul, häbenemata.

Ta nägi ka Djuškas avastamata annet, ja sellega tegi ta Djuška elu õige kibedaks. Djuška jõud ei käinud matemaatikast üle, aga Vasja-kuubis ei väsinud selle pärast muret tundmast.

Nüüd seisis Djuška tahvli juures, aga Vassili Vassiljevitš mõõtis oma pikkade koibadega klassi laiust, uksest aknani ja tagasi.

«Tjagunov, mis asi see siis õieti on?» kostis tujutu, kõmisev bass. «Mis lodevus, küsin ma? Kuhu sa jõuad, Tjagunov? Viimane veerand on käes. Viimane! Sul on kaks kahte. Praegu panen kolmanda juurde! Aga kokkuvõte? . . .» Vasja-kuubi tihedad kulmud kerkisid peaaegu pealaele. «Kokkuvõte ütleb, et oled istumajääja, Tjagunov!»

Djuška taipas ka ise, et eile pidanuks selle neetud ülesande jalakäijatest, kes suundusid teineteisele vastu, kas malk maast lahti, aga tingimata pidanuks ära lahendama. No ja kui muud üle ei jäänud, kellegi pealt maha kirjutama. Seda ka ei teinud. Djuška oli löödult vait.

«Mis seal ikka . . .» Nägu krimpsutades, nagu oleks tal kõva valu ristluisse löönud, kummardus Vassili Vassiljevitš klassipäeviku kohale: «Kaks!»

Djuška suundus oma pingi poole.

«Kuhu?» küsis Vasja-kuubis ähvardavalt ja näitas oma laia labaluutaolise käega piklikule plastmassist karbikesele oma laual: «Puhtaks teha!»

«Ma ei puutunudki kriiti.»

«Puhtaks teha!»

Vasja-kuupi ei saanud küll mitte mingil moel suureks korraarmastajaks pidada: tema püksid olid põlvedel kottis, pintsakuniru kortsus, lips käkrus, ent millegipärast ei talunud ta kriidijälgi rõivastel ei endal ega teistel. Koos klassipäevikuga tõi ta tundidesse kaasa karbikese rõivaharjaga. Igaüht, kes tahvli juures oli olnud, paluti see karp võtta, klassist minutiks lahkuda ja eneselt kriidijäljed maha rookida. Neile, kes hästi vastasid, leebel häälel: «Sea ennast korda, tuvike», halvasti vastanule teravalt, lühidalt: «Puhtaks teha!» Ja parem oli mitte vaielda, Vasja-kuubis läks siis otsemaid enesest välja.

Djuška, karbike käes, läks klassist välja. Tühjas, hauataguse maailma häältest täidetud koridoris, õlgapidi vastu seina vajunud, seisis Sanka Jerahha, nägu sünge, õlekarva

juuksed unistel silmadel: näha, et millegi eest tunnist välja saadetud.

Sanka ja Djuška — üks ühe, silm silma vastu tühjas koridoris. Portfell tellisega klassis . . .

Kuid Sanka ei liigutanud end sugugi, ei vedanud õlga seinast eemale, ta ainult põrnitses Djuškat sassis juuste alt uniselt ja külmalt. Ja Djuškal hakkas häbi, et ta ehmunud oli. Tunni ajal koridoris Sanka kallale ei tule.

Djuška tegi karbikese kiirustamata lahti, võttis harja välja, asus oma pükse puhastama, hoolikalt, ainsatki prahiraasu kahe silma vahele jätmata, nagu oleks vanade pükste puhastamine nauding.

Ta puhastas ja ootas, et Sanka hakkab rääkima. Siis Djuška talle alles vastab, niisama ei jäta. Tema puhastas, aga Sanka vaikis, vahtis. Djuška sai ühe säärega hakkama, võttis käsile teise; Sanka oli vait ja vahtis üksisilmi. Ja siis Djuška taipas, et ega Sanka asja ees, teist taga vait ole — ikka väga kangesti vihkab teda, muidu poleks ta vastu pidanud, oleks ikka mõnatanud. On vait ja vahib öökullisilmadega, on vait ja vahib . . .

Djuška asus teist raksu puhastama: äkki ehk Sanka ei pea vastu, mõnatab kas või sosinal. Ikka vaikus. Ja pähe tuli lihtne mõte: aga miks see Sanka teda siis ikkagi vihkab? Ta teab hästi, et Djuška ei hakka tema järele luurama, temal, Sankal, pole Djuškast midagi karta, elu ei solgi, tuju ei riku, nagu Sanka seda ise teeb, — aga ikkagi vihkab. Ainult sellepärast, et tema, Djuška, ei tahtnud konna visata, ei alistunud? Isegi Minkat kaitsta ei läinud tal korda. Paljugi, mida keegi ei taha. Näe, näiteks tema, Djuška, ei tahtnud lahendada ülesannet jalakäijatest, Vasja-kuubile on see ebameeldiv, Vasja-kuubis on kurb, aga et selle eest võib vihkama hakata . . . Ei, kurjast!

Ja nüüd plahvatas: aga eks vihka temagi Sankat mitte ainult sellepärast, et too elu ära mürgitab, tellist endaga kaasas kandma sunnib. Vihkab, kuna Sankale meeldib kasse piinata, konni tappa. Näib, et mis see sinu asi — tehku, kui meeldib. Ei, vihkab Sanka kombeid, Sanka punnsilmi, Sanka nina, Sanka lamedat nägu, vihkab lihtsalt sellepärast, et Sanka on seesugune.

Sanka vahtis tardunud pilgul, ja Djuška proovis enesele ette kujutada, missugusena näeb Sanka praegu teda. Kuid ei jõudnud, kuna viimane säär sai otsa, alustada puhasta-

mist kolmat tuuri oleks lihtsalt naeruväärt, kurat teab mida Sanka võiks arvata.

Djuška asetas harja karpi, heitis viimaks pilgu Sankale, ja nende pilgud kohtusid... Liikumatud, külmad, sogarohelised silmad. Jah, ei eksinud. Jah, Sanka ei vaiki asjata, teist taga. Tellis on ikkagi ebakindel kaitse.

Sedasi vaikuses läksidki lahku. Djuška läks klassi tagasi.

Vahetunnil tal polnudki enam aega Rimka asupaika välja viisata, ta otsis Levka Gaizerit. Tellis oli ebakindel, ainuüksi Levka võis aidata.

Ta leidis Levka füüsikakabineti juurest, kutsus kõrvale. Levkal on hallid rahulikud silmad ja kaardus ripsmed nagu tütarlapsel. Vurrudki tärkvel, esiotsa napid, kerge ude täidlaste huulte kohal. Ilus poiss see Levka.

«Levka, õpeta mulle jiu-jitsut või karated. Väga on vaja, muidu poleks palunud.»

«Aga äkki tahad, et õpetan sind tantsima nagu Maia Plissetskaja?»

«On vaja, Levka! Väga! Sina neid võtteid tunned, kõik räägivad.»

«Kuule, prussakas: ei ole selle jamaga kursis. Te kuradid keerutate seal minust mingeid lugusid kokku.»

Helises kell, Levka lõi Djuškale õla pihta: «Sedasi, putukas! Ei ole võimeline aitama.»

Ja läks oma nõtkel sportlasekõnnakul minema.

Ainus lootus on tellis.

7

«Minka! Näe, rohulible on välja roninud, rohetav, puhas. Miks ta sihuke puhas on, Minka? Ta ju ronis musta mulla seest välja. Mulla seest, Minka! Märja käest! Päikesepaistele! Tal on soe, talle on see mokkamööda... Ta ju joob päikesekiiri. Taimed toituvad päikesest. Kiired on neile nagu piim... Sa kae ringi, Minka, ainult kae ringi! Maamullal kõik puha liigutab, isegi see, mis surnud... Vaata seda kivi. Minka, ta on vanake. Kaua, kaua aega tagasi oli ta kalju. Ja seesamune kalju varises kivideks, Minka... Pärast jälle oli siin igijää, liustik roomas ja vedas kive endaga kaasa. See kivi on meile kaugelt kohale toodud. See on meie asunduses kõige vanem, vanem inimestest, vanem

kõigist puudest. Tema elu oli pikk, Minka, aga igav. Oh kui igav! Talle oli ükspuha, kas suvi või talv, pakane või palav...»

Täide läks! Eespool läks Rimka Brateneva: kootud mütsike, lapike paljast kaela selle all. Ja kitsas pleekinud pruun palitu, ja pikad jalad, kõnnak laisavõitu, rambe. Rimka kõnnakuski, harilikult kerges ja lendlevas, tundub liialist päikest, sellist, mis sunnib maapinda helklema ja rohetama, mis tekitab laisa roidumuse kehas. Djuška on roidumusest kaugel. Eespool läks Rimka, parves teiste tüdrukutega koos, ja õnn ei mahtunud kehasse ära. Djuškal oli kerge kanda rasket portfelli —, päästvalt rasket! — ta ei kartnud Sankaga kohtumist ja seetõttu ei tumestanud praegu miski tema õnne. Djuška rääkis, rääkis, sõnad voolasid ise temast välja, ülistades rohtu ja niisket maamulda, päikesekiiri ja nukrat rahnu teeveerel. Ja kui hea, et oli keegi, kes kuulas: Minka Bogatov traavis kõbiseval kitsekäigul taga tulla, päevinäinud ranits seljas.

«Min-ka-a!» haaras Djuškat hellus seltsimehe vastu. «See on tore, et me sündisime! Võtsime kätte ja äkki sündisime... Ja kasvame ja näeme kõike! Hea on elada, Minka!... Aga ma vihkan, Minka... Sanka Jerahhat vihkan! Elab konn, kellelegi jalgu ei jää, aga tema peab konna maha lööma. Meie elame, tema tahab, et meie teda kardaksime. Aga mina ei karda! Lähen sinna, kuhu tahan, vaatan, mida tahan. Ainult portfelli hakkan ma endaga kaasas kandma, kuni kasvatan musklid ja õpin selgeks võtted. Aga milleks mulle siis veel portfell tellisega, siis saan ma ilma tellisetagi... Ja ka sind, Minka, ma nöökida ei lase. Sa, Minka, hoia end minu varju!»

Kõndis eespool Rimka Brateneva, kootud mütsikeses plika, ja hõõgus temast heledat valgust, temast oli hõõgvel Djuška. Ta rääkis, rääkis, otsekui laulis ja ei suutnud enesega kuidagi toime tulla. Laul rohule, laul päikesele, laul kevadele ja elule, laul nende õilsast vihkamisest, kes segavad elada.

«Näe, kraana seisab seal, ta on mulle nagu vend, Minka! Sest isa on tema paika pannud. Isa ma armastan, Minka, küll sa näed, ta saab siin, meie asunduses, veel selliste asjadega maha, — suu jääb kõigil ammuli! Ja ema on mul hea, Minka. Väga, väga, väga hea! Ta ei lase inimestel ära surra. Ise väsib ära, Minka, terveid öid ei maga, et teised elaksid. See on ju hea, ütle, või ei ole? Hea on väsida, et

teised elaksid. Õigus, Minka? ... Minka, mis sinuga lahti... Min-ka!»

Alles nüüd märkas Djuška, et pisarad voolavad mööda Minka palgeid. Kõnnib, komistab ja nutab, ja nägu on tal kuidagi hall, nagu näljasel tungivad luud-kondid naha alt esile.

«Minka, mis lahti?»

Aga Minka sööstis minema, ranitsa all lookas, jõnksuval kapakul jooksis ta eemale õnnelikust Djuškast.

«Mi-i-n-ka!»

Minka ei pööranud pead. Djuška jäi segaduses seisma.

Maapind ümberringi oli pimestavruske. Koos teiste õpilastega kaugenes Rimka Brateneva: kootud mütsike värviliste rätikute, barettide, teiste kootud mütsikeste seltsis.

Ja häbi hakkas, et oli olnud nii mõõduta õnnelik. Ja nõutus: millega võis ta Minkat sedasi solvata?

Kallas päikest-ruskele, veel kevadiselt alasti maapinnale. Djuška seisis keset tulist, helget, pidulikku maailma, aimamata, et maailm mängib temaga soiulindu.

8

Solgitud meeleolus võttis ta lingist kinni ja korraga kuulis teiselt poolt ust kõmisevat bassi. Kodus ootas teda sedavõrd ebameeldiv külaline, et keera või ringi ja jookse tänavale tagasi. Minutit paar Djuška kõhkles, portfell, millest ta all tellise välja oli võtnud, tundus jälle raskena. Aga äkki tõesti ringi jalutada, kuni kutsumata külaline ära läheb?...

Külaline läheb küll, aga õnnetus jääb, ei tasu argpüksi mängida. Ja Djuška tegi ukse lahti, astus otsustavalt üle läve, kõmisevale bassile vastu. Keset tuba, kiilas pea laes, seisis Vasja-kuubis, vehkis oma pika käega ja mängis oraatorit. Töö juurest lõunale tulnud isa ja ema, murelik vana Klimovna istusid linaga kaetud laua ääres ja kuulasid lugupidavalt. Vasja-kuupi peeti asunduse üheks kõige targemaks meheks.

Ema ei vaadanud poja poolegi, isa vaid heitis tigeda pilgu. Klimovna ohkas ja langetas halli, siledaks kammitud pea, aga Vasja-kuubis kiikas küll silmanurgast, kuid oma kõnet ei katkestanud.

«Ei ole sündimisest saadik halbu inimesi, on vaid halvad

kasvatajad! Jah!» müristas Vassili Vassiljevitš, ja aknad klirisesid talle kaasa. «Meie, õpetajad, ei tule kasvatamisega toime, anname praaki ... Nõus! Kirjutan alla! Aga! ... Aga õpilane viibib koolis kõigest kuus tundi ööpäevas, ülejäänud kaheksateist tundi — kodus! On täielik alus küsida: kelle mõju lapsele on tugevam? Meie, õpetajate, või teie, vanemate? ...»

«Te tahate ütelda, Vassili Vassiljevitš ...» oli Djuška isa hakkamas.

«Tahan ütelda, Fjodor Andrejevitš,» Vassili Vassiljevitši hääl muutus kalgiks, ilme pühalikuks, «et kui teie kaote perekonna kahjuks vara hommikul tööle ja jääte sinna hilise õhtuni, siis ärge arvake, et see, näe, on ühiskonnale nii väga kasulik. Ühiskond, lugupeetud Fjodor Andrejevitš, vajab, et teie pühendaksite rohkem aega oma pojale, poogiksite talle külge seda, mille poolest te ise rikas olete. Just! Te olete töökas, teie oskate tööd teha, kuid poeg, kus sa sellega, pole selles teist eeskuju võtnud. Ei ole ta omaks võtnud ka teie innukat energiat ja teie vastutustunnet tehtava pärast. Ärge minu otsekohesuse peale solvuge.»

«Mis seal solvuda, teil on õigus, poega näen ainult õhtul, kui olen väsimusest ümber kukkumas,» lõi isa tusaselt käega. «Ja ema on ka ülepea töösse uppunud, Klavdija Klimovna najal poiss ...»

«Saage minust aru,» kõmistas Vassili Vassiljevitš taas, «ma sootumakski ei taha, et iga ... i-ga vanem oma lapsele mõju avaldaks. Leidub vanemaid, kelle mõju eest ma lapsi suurima heameelega varjaksin. Võtke kõigile teada Bogatov ... Kes on Nikita Bogatov? Krooniline hädavares! Ja see hakkab külge ka tema poisile — maha materdatud, arg, õnnetu! Bogatovi mõju oma pojale võib ainult kahetseda.»

Kõik, mis Vasja-kuubis seni rääkinud oli, polnud Djuškale ei meeltmööda ega ka tarvilik, nüüd aga ajas ta kõrva kikki: Nikita Bogatov on Minka isa, õnnetu poiss — Minka ise. Ja alles nüüdsama oli Djuška Minka pisaraid näinud ...

Ent Vasja-kuubis ei hakanud Minka saatust lahkama, teda huvitas Djuška saatus. Ta pöördus Djuška poole:

«Ma tahan sinult vaid üht: et sa Ljova Gaizeriga tihedamini läbi käiksid. Küllap tema juba aitab ... Tihe-damini! Mõistad?»

Küll tema, Djuška, Vasja-kuupi mõistis, ent too mõistis

Djuškat halvasti. Mis huvi pidi Levkal olema Djuškaga õiendada, sellega, kes pea kaks aastat noorem. Levka kutsub selliseid prussakateks. Teda hakkab kah prussakaks kutsuma ja näitama, kuidas lahendatakse ülesandeid jalakäijatest... Parem juba Djuška ise kuidagiviisi. Aga valjusti ta seda ei öelnud.

Seevastu tegi Klimovna suu laimuks lahti:

«Minka, Bogatovi poeg, on tal ju esimene sõber. Ohohoo!»

«Vassili Vassiljevitš, aitäh teile,» tegi ema häält. «Teeme, mis meie võimuses. Ta ju meil ainukene.»

«Tore on! Tore on!... Mina omaltpoolt, kinnitan teile, samuti... Võtan su kirbule, tuike, kirbule!»

Vasja-kuubis muutus märgatavalt leebemaks. Ega ta üldse ei osanud pikka viha pidada, saati kui kõneldud sai, oraatorit mängitud, valjusti ja mõnuga sõnu peale loetud, alati muutus ta siis rahulikuks ja lahkeks. Kõik poisid teadsid seda ja olid vait, kui ta riidles.

Ta läks minema, rahulik ja suuremeelne, vanemad saatsid teda ukseni.

Klimovna, huuli kokku surudes, näol ilme «kadunud hing oled», hakkas lauda seadma.

Isa tuli tuppa tagasi, virutas tee peale ettejäänud toolile mataka, kummardus Djuška kohale:

«Plindrisse jäid! Sinu pärast peab punastama. Eh-ei, ma võtan abinõud tarvitusele: väljas käimise, Minkad ja Sankad unustad ära!... Küll ma juba meetodi leian, kuidas sind laua taha tööle istutada!...»

Ema vajus toolile ja hüüdis:

«Djuška, tule siia.»

Isa jäi korrapealt vakka, Djuška aga lähenes arglikult. Ema vaikset häält kartis ta rohkem kui isa karjumist.

Ema asetas käe ta õlale ja jäi teda pikalt-pikalt vaikides vaatama, suunurkadesse ilmusid ohtlikud kortsukesed.

«Djuška...» Ja jäi vaiki, vahtis jälle Djuškale silma. Viimaks hakkas rääkima: «Mul on praegu haiglas inimene suremas, Djuška. Praegu kohe lähen ma tema juurde ja tagasi tulen hilja... Ka homme pean ma haiglas olema, ja ülehomme... Inimene on suremas, ja ütle, Djuška, kas mul tuleb ta päästa või mitte?»

«Tuleb,» pressis Djuška ema toonil — vaikselt.

«Selle päästan, tuleb teine haige. Ja mul tuleb jälle päästa... Aga võib-olla oleks parem, kui ma haigeid ei

päästaks, vaid tegeleksin sinuga? Sina oled küll terve, surma pole sul karta, kuid sa oled nii loll ja laisk, et sind peab valvama, sul käest kinni krabama, jõuga laua taha tirima, et sa tunde õpiksid.»

«Kurat!» virutas meelehärmis isa toolile jalaga, selge, et samasuguse mõnuga oleks ta Djuškalegi mataka andnud.

«Emm...» Djuškal nööris kurku. «Emm... Ma kõik... Ma ise... Ei ole vaja minu peale... mõ-telda.»

Ema võttis käe ta õlalt, tõstis silmad ja lausus väsinult, otsekui kurtes: «Mul tuleb nüüd raske operatsioon. Grintšenkot hakkame opereerima. Olen väga ärevil, Djuška.»

«Emm! Ära minu peale mõtle. Ma ise... Küll sa näed.»

«Aga mina võtan ikkagi abinõud tarvitusele! Ee-ei, mina juba isevoolu minna ei lase!»

Otsusekindlalt läks isa telefoni juurde, valis numbri: «Halloo! Gaizer!... Kuule, Aleksei Jakovlevitš, mul on sulle palve. Õigemini, mitte sulle, aga sinu pojale. Las ta tegeleb minu loikamiga, upitab matemaatikas... Palun nagu mees mehelt, nii ütlegi edasi — nagu mees mehelt... Noh, aitäh... Mis... platvorme pole? Väljavedu seisma jätta?! No mis sa räägid, Gaizer? Sihukese veega palke poomi taga pidada! Aga kui öösel poomist läbi murrab?... Ei, sõbrake, ei, ära keeruta! Platvormid pressi välja kas malk maast lahti!...

Ja unustas isa Djuška.

Laua juures ohkas Klimovna: «Oijah! Kanal kirjud suled seljas, inimesel sees.»

Pärast lõunat ei läinud Djuška kusagile, istus laua taha, laotas õpikud enda ette laiali ja jäi mõttesse... Esmalt mõtles emast, kes, arvata võis, just praegu päästab surmast võõrast Grintšenkot. Siis kerkis meelde Minka. Mispärast ta äkki?... Minka pistis nutma küllap vist seepärast, et Djuška oli hakanud oma isaga kelkima. Minka isa Nikita Bogatovit asunduses ei armastatud. Minka ema jooksis naabreid pidi ja kaebles mehe pärast: ei teeni ega kanna pere eest hoolt... Ja see on õige küll, Minka käib koolis katkiste saabastega.

Djuška oli Minka isa ainult eemalt näinud. Ega too ei paistnudki nii röövli moodi välja; tavaline inimene, kannab käkrus mütsi, vana pikkade hõlmadega palitut, mille hõlmadesse ta kõndides alatasa jalgupidi kinni jääb, ja ela-

deski ei taipa, on ta purjus või sündimisest saadik sihuke. Ja nägu on Minka isal samasugune käkrus nagu mütski, luitunud, ainult silmad on sinised, täpipealt nagu Minkal. Veel on Minka isal kentsakas harjumus: kõndides alati pobiseb midagi. Aga ükskord oli Djuška teda metsas näinud: seisab ihuüksi välul, vehib käega ja deklameerib valjusti:

Ma hüüdsin sind, kuid sa ei pöörand ringi,
mul palgeil pisarad, ent sina . . .

Midagi segast. Värsse . . . puudele! Veider. Ta kirjutab ise värsse ja elas varem linnas, töötas ajalehe juures, mis tuleb Kudelinosse iga päev. Ajalehte loevad kõik, Bogatovi värsse ei tea keegi. Ja praegu töötab Bogatov lihtsa asjajajana kontoris.

Kahju Minkast. Kahju vahest rohkemgi kui enesest. Ülesanne jalakäijatest ei edenenud kuidagi.

9

Levka Gaizer tuli ise Djuška juurde:

«Pärast tunde peame aru, prussakas.»

Ja näe, pärast tunde nad marsivadki, külg küljes kinni, minema. Porpoloonjopp, pingul keha ümber teksased, punetavad põsed, hallid silmad plikaripsmete all, käes mapp ja veel mingi tark raamat, mis mappi pole mahtunud. Djuška oma kulunud portfelliga kõrval. Portfell venitab kätt, seal on tellis kaitseks Sanka Jerahha vastu.

Levka lentsib, kõneleb puigeldi, nagu tüütaksid sellised putukad nagu Djuška teda, kangesti ametis olevat, iga päev.

«Vasja-kuubis leiab, et matemaatika manu tuleb kõrvust vedada. Mul on selle koha pealt ise arvamine . . .»

Djuškal oma arvamust pole: isa sunnib ja . . . emale on sõna antud.

«Ma arvan, et inimene tuleb matemaatikasse visata nagu vette: kui välja ujud, on selge, et hakkadki ujuma, ei uju — kurat sinuga, upu, ega sa muud polegi väärt.»

Djuška kannatab oma putukalikkuse välja, ta ootab, millal ja kuidas tark Levka viskab teda matemaatikasse otsekui vette.

«Näh . . .» Levka ulatas Djuškale raamatu. «Süvene sellesse, pane pea tööle. Populaarne, kergelt loetav. Ujud lõpuni välja, hakkan sinuga edasi rääkima. Ei uju . . . Mis seal's ikka, marsi kuival maal, nagu marsivad kõik. Siis ei saa ma sind mitte millegagi aidata, prussakas.»

Djuška võttis raamatu, siis palus:

«Levka, ära hüüa mind prussakaks.»

Esimest korda vaatas Levka huviga Djuškale otsa, ootamatult jäi nõussegi:

«Hea küll, ei ütle, kui ei meeldi.»

Ei, ta on siiski tore poiss, teine oleks, nähes, et ei meeldi, hakanud peale käima: «Eks sa ikka prussakas ole, lutikast suurem, aga kassiks pole veel kasvanud!» Tänulikkusest tuli tahtmine Levkaga mõtteid jagada.

«Levka, aga kas midagi niisugust võib olla — ma sain siin aega silmaga näha.»

«Aega? Silmaga näha?!»

«Mõistad, hommikul tulin tänavale, ja äkki . . . Kongad lendasid minema, auto läks mööda, kase pungad puhkesid. Seda näevad kõik, aga mitte keegi ei aima, et aeg on see, mis kõike muudab. Kongad olid ja enam ei olnud, auto oli ja kadus, pungi ei olnud — ilmusid. Kui tahad, seisa paigal, tahad, käi või maga issanda rahus, aga aeg liigub, muudab kõike.»

«Hm . . »

Levka ei pannud naerma, vastupidi, segadusse sattunult piilus ta silmanurgast kõrvale.

«Huvitav. Ainult et sa ei näinud aega, vaid liikumist. Kase otsas pungad on samuti liikumine.»

«Nojah, liikumine. Tuul liigutab ja ongi näha, kuidas ta oksi õõtsutab. Aeg kah . . .»

«Hm . . . Seesamunegi liikumine ajas . . . Aga sina ei olegi nii tavaline, prussakas . . . Oi, anna andeks, unustasin.»

«Ah tühja,» oli Djuška praegu valmis Levkale isegi «prussakat» suuremeelselt andestama.

Sopasest Jean Paul Marat' tänavast, käppi põlglikult märjale pinnale tippides, läks üle kass. Ja Djuškat-Levkat vaatasid talle järele. Kass jõudis välja vastaskõnniteele.

«Kakskümmend viis sekundit!» teatas Levka.

«Kakskümmend viis mida?» ei saanud Djuška aru.

«Kulus kakskümmend viis sekundit, kuni kass üle tänava sai. Tema sai kakskümmend viis sekundit vanemaks, meie

sinuga — niisama palju, terve maa sai vanemaks, universum . . .»

Djuška jäi mõttesse, veel korra kujutas ta enesele ette kassi, kes puhastel, klantsima limpsitud käppadel mööda sopast maapinda kõndis, ja äkki vaidles ta vastu:

«Ei, Levka, kassil ei möödunud kahtkümmend viit sekundit.»

«Ma lugesin.»

«Sa lugesid meie, inimeste, mitte kassi sekundeid.»

«Mis vahe seal on, meie või kassi?»

«Kassid elavad maailmas vähem aega kui inimesed. Kuni kass üle tänava sai, kulus tema aega rohkem.»

«Maa peal on kõigil üks aeg.»

«Kuidas siis üks? Ma olen praegu kolmeteistkümnene, ja mina olen ju veel noor. Aga kolmeteistkümnene kass on juba vana-köbi. Kui aastad on inimestel ja kassidel erisugused, siis peavad ka sekundid erisugused olema.»

Levka vaikis veidi aega, kortsutas kulme, libistas pilgu kõrvale ja pistis naerma:

«Kurat teab mis sul peas keerleb! Kassiaeg! Einstein oleks end ribadeks naernud.»

«Kes?»

«Albert Einstein, kahekümnenda sajandi kõige suurem teadlane, aga võib-olla kõigi aegade suurim. See oli tema, kes aja suhtelisuse avastas.»

«Aja mille? . . .»

«Noh, sellest ei saa sa praegu aru. Sa loe raamat läbi, siis räägime.»

«Olgu,» tegi Djuška portfelli lahti ja hakkas raamatut sinna sisse suruma.

«Millest sul see portfell nii maokas on? Mida sa sinna sisse oled toppinud?»

«Ah ei midagi — tellise.»

«Tellise? Misjaoks?»

Djuška kõhkles, öelda või mitte Levkale tõtt? Ja häbenes.

«Muskleid kasvatan.»

«Oled ikka veider . . . Muskleid. Tellis portfellis.»

«Vaat kui sa mulle jiu-jitsu võtteid näitaksid . . . »

Levka lõi ainult käega: «Veidrik!»

Nad läksid lahku.

10

Seda, et maailmas eksisteerib armastus, teadis Djuška hästi. Filmide ja raamatute järgi. D'Artagnan armus eksikombel mileedisse. Grinjov armastas kapteni tütart, Tom Sawyer kah seal mingit plikat, kes kentsakaid pükse kandis . . . Aga Djuška isa oli millalgi, enne Djuška sündimist, emale valgeid nartsisse kinkinud. Aga kui palju kordi Puškin oli armastanud, ja mitte ainult oma naist Natalja Gontšarovat. «Ja läkitanud Looja mulle sind, Madonna . . .» Rimkal on juuksed niisama nagu Natalja Gontšaroval meelekohtadel krussis.

Arvata, et tuleb tal endalgi kunagi armuda. Kunagi? . . . Aga äkist juba praegu! Äkist ta Rimka Bratenevasse . . .?

Kuid filmides ja raamatutes need, kes armastavad, kohtuvad alati ja kui kokku saavad, ütlevad teineteisele alati: «Ma armastan teid.» Ja pärast suudlevad . . . Djuška aga tahab Rimkat ainult näha, ainult näha, parem koguni eemalt, aga kokku saada — ei, see pole üldsegi tingimata tarvilik. Selleks, et kokku saada, on ometi vaja hoopis lähedale minna. Varem oli kerge asi Rimkale lähedale minna, praegu mitte, on nii häbi kui ka kõhe. Aga öelda asja ees, teist taga: «Ma armastan teid!» — parem juba maa alla vajuda. Noh ja suudelda . . . Ei taha mitte mõeldagi.

Kuid midagi oli juhtunud, midagi veidrat Djuška enesega. Ja Rimkal ei olnud sellega vähematki tegemist, temal ei ole millestki õrna aimu, oleks naeruväärt teda süüdlaseks pidada. Oli juhtunud! Koguni Minka märkas: «Ega sa haige ole, Djuška?» Aga äkki tõepoolest, äkki koguni raskelt! Armunud küll ei ole, ei! Armastus ei ole haigus, inimestele kahju ei tee.

Issand! Kui paha on olla teistsugune kui kõik. Kui paha ja kui hirmus! Ainus lootus, et ühel ilusal hommikul ärkad üles ja tunned — kõik on möödas: Rimkat vahtida pole enam tahtmist, tänav tundub jälle tavaline tänav olevat ja Sanka Jerahha vastu pole enam mingit hingenärivat vihkamist, Sankaga võib isegi rahu teha, tarbetu tellise minema visata.

Rahunemine, mida ettegi polnud aimata: kohtumine Levka Gaizeriga. Levka ei naernud välja, ei küsinud, kas ta ehk haige ei ole. Levka on poiste hulgas kõige targem . . .

Hirmuga avas Djuška Levka raamatu, mitte liiga paksu, kuid teaduslikku. Arvata, et puhas matemaatika, ja upub sellesse Djuška, ei uju ta lõpuni välja, ja Levka pöörab siis selja.

Kuid mingit keerulist matemaatikat ei olnud. Päris alguses esitati lihtne küsimus: «Kui suur on maailm?» Ja edasi räägiti... juuksekarva jämedusest. Tuleb välja, et see on kõige viimane, mida silmaga näha võib. Juukse jämedus on kümme tuhat korda väiksem inimese käe siruulatusest. Väljasirutatud käsi on kümme tuhat korda lühem kaugusest horisondil paistvate mägedeni. Kaugus horisondini on ainult tuhat ja näpuga peale väiksem kui Maa diameeter. Maa diameeter on aga jällegi kümme tuhat korda väiksem kui Maa kaugus Päikesest...

Mustas tühjuses ripub läbipaistev ja pannkoogina lame sädemete pilv. Iga sädemeke tähendab päikest, neid kokku ei loe. Nende seas ka meie oma — tolmutera.

Ja nende kõrval teine samasugune sädemete-tolmuterade pilv, puha päikesed, päikesed, päikesed! Juba võõrad, kauged, meie naabri, Andromeeda udukogu omad!

Aga Andromeeda taga on aina uued ja uued udukogud, neid pole võimalik kokku arvata. Tähepilved, tolmuterapäikeste hämu-tuprudena kogu hiidsuures tühjuses laiali. Kogu tühjuses, kõikjal, lõputa!...

Aitab! Aitab!...

Lehekülg-leheküljelt paisus maailm halastamatult.

Aga Djuška tõmbus kokku, muutus aina tühisemaks — lehekülg-leheküljelt —, kuni temast jäi järele eimiski, tühjus! Seltsis Kudelino asundusega, seltsis koduse Maa ja oma koduse Päikesega... Aitab! Aitab ometi! Universum ei kuuletu, universum kasvab majesteetlikult...

Öösel ei suutnud ta uinuda.

Magas maja, magas asundus, oli kuulda, kuidas mühiseb kallastest väljunud jõgi. Veider, inimesed saavad rahulikult magada ja ei karda määratu maailma kõledust.

Magavad... Üksnes Djuškale jätsid nad piinelda kogu unustusse kaotatud Maal elava inimkonna tühisuse pärast. Ja Djuška ei pidanud vastu, tõusis hiljukesi voodist üles. Kuidas saab uinuda, kui igaviksuur universum on seina taga. Ta libises toast välja, ukse juures leidis ta kobamisi oma palitu, pistis saapaisse paljad jalad...

Mühises jõgi majade taga, matsus saabaste all niiske maamuld, rippusid tähed asunduse kohal. Nende poole tõs-

tiski näo Djuška, heitis pilgu põhjatusse kiirgavatest maailmadest hõredalt täidetud kuristikku.

Ja kusagil tema kohal pärani paiskunud kuristiku sügavuses seisab mingisugune teine Djuška ja pead kuklasse ajades vahib ka tema, arvata piinleb: tundmatu vend, lõputus maailmas unustusse kadunud.

«Vennas, tunned hirmu, et maailm nii suur on?»

«Tunnen.»

«Oleks vast parem, kui seda ei teaks?»

«Parem, rahulikum.»

«Ei prussakas midagi tea. Tahad sa olla prussakas?»

«Ei.»

«Ka mina ei taha.»

«Tähendab, ikkagi tahad teada?»

«Ikkagi tahan.»

«Kuid hirm, ja rahu?»

«Olgu.»

«Raamatu lugesid lõpuni?»

«Ei, ei lugenud lõpuni.»

«Mina ka mitte.»

Kuristik pea kohal, kuristik põhjatu, kiirgavaid maailmu täis. Seal kusagil vennad... Kas kohtuvad nende pilgud? Kas saavad nad üksteist kuulda? Kas liituvad ühte kohutava universumi vastu?

Mühises jõgi, magas täheteki all Kudelino asundus. Seisid teineteise vastu ööjahedast külmetav väike kannatav inimene ja ükskõikne maailmalaotus. Silm silma vastu — küpsev habras oid ja olemise ammendamatu mõistatus.

11

Hommikul, nii nagu ikka, väljus ta kodunt, et mööda tuttavat Jean Paul Marat' tänavat kooli minna. Kask, vana känd, tambitud tee, Znobišina mammi, kes nööri otsas tiris tõrkuvat kitse. Miski polnud muutunud tuttavas maailmas, ent ikkagi oli see teistsuguseks saanud, jällegi ilmet muutnud.

Kask, känd, muts kitsega...

Kõik tundub väiksena, tähelepanu mitte väärivana. Isegi Rimkat ei tahaks näha. Mis on Rimka? Ka inimene. Taunivail silmil vaatab Djuška värelemalöönud tänavat ja... tunneb enneolematut austust enese vastu. Keegi ei tea, mis

igisuur on maailm, kui tillukesed inimesed, tema teab, tema pole selline nagu kõik.

Tellise koukis Djuška siiski trepi alt välja ning toppis portfelli — igaks juhuks. Mis Sankal sellega pistmist, et tema, Djuška, on selle ööga targemaks saanud, universumi avastanud, inimesi põlgama hakanud, — võtab kätte ja kolgib läbi. Ei, parem juba siiski tellis kaasa võtta — igaks juhuks.

«Tere, Djuška.»

Nagu alati, häbelikult, külg ees, käed palitu taskus, vana ranits turjal — Minka. Djuška ei liigutanud ennast, ei suvatsenud pilkugi heita, ei vastanud ja säilitades näol maailmavalu, vaikis minuti, aga võib-olla ka rohkem, kuni viimaks uhkelt küsis:

«Ütle, mistarvis inimesed maailmas elavad?»

Minka tõmbas süüdlaslikult ninaga, kõheles ja ei teinud piiksugi.

«Ei tea?»

«Ei,» tunnistas Minka.

«Aga mina tean.»

Minka ei imestanud mitte üks põrm, igaval toonil, huvita, viisakuse pärast surus ta enesest välja:

«Milleks siis?»

«Eimillegi jaoks!» kuulutas Djuška pidulikult. «Elavad lihtsalt niisama.»

Ja jälle mitte mingit muljet, osavõtmatult pilgutas Minka oma värvita põrsaripsmeid.

«Sündisid mingid lutikad iseenese rõõmuks: nii mina, kui sina, ja kõik teised maailmas. Noh ja elame. Aga kui järele mõtled, kaob elamise isu ära.»

Minka ohkas kramplikult, langetas näo ning tasa, tuhmilt nagu keldrist, tunnistas äkisti:

«Minul, Djuška, samuti.»

«Mis asja samuti?» muutus Djuška valvsaks.

«Elamise isu kaob samuti ära.»

Üks asi, kui nõnda kõneleb tema, Djuška, kes eile targa raamatu läbi on lugenud ja õiguse saanud kogu inimsoole ülevalt alla vaadata, teine asi on Minka, kes selliseid raamatuid lugenud pole, kes midagi ei tea, tähendab, kellel pole mingit õigust sedasi kannatada, nagu Djuška praegu kannatab.

«Millepärast siis sinul see . . .?»

«Ah isa ja ema kogu aeg . . . Ei ole elu, Djuška.»

Minka tõstis silmad maast, niisked, ent ei penisilmad, vaid ärahirmunud nagu haavatud linnul. Kahvatul, peaaegu sinetaval näol, esiletikkuvas ninas linnulikkus ja abitus. Ja Djuškale meenus, et siiamaani on tal teadmata, miks Minka tookord nutma hakkas. Koguni unustanud oli ta seda . . . «Mistarvis inimesed maailmas elavad?»

«Ema nutab iga päev. Isa on ta elu ära raisanud, Djuška.»

«Kuidas ära raisanud?»

«Noh, abiellus temaga.»

«Abiellus ja ei armasta, sedasi või?»

«Armastab, väga armastab. Selles ongi häda, Djuška, armastab nõnda, et ilma emata sureb.»

«See on ju hea, Minka.»

«Paha, Djuška. Isa on selle armastuse pärast otsekui haige, midagi teha ei taha. Näe, minul on saapad närud, emal pole uut kleiti, aga tema . . . armastab, ole lahke.»

«On ta siis kuri või?»

«Hea, Djuška. Aga see on ikkagi halb. Tema headuse tõttu kõik lähebki nii, nagu teistel inimestel ei lähe. Djuška, ma vihkan teda! . . .» Pisarad siniseis silmis ja katkev, nuuksuv hääl: «Arvad, et headuse eest ei või vihata? Võib! . . . Ta on hea, aga halb. Tema pärast kõik naeravad meie üle, ema üle kah. Ema nutab iga päev, Djuška. Isa on tema elu ära raisanud. Ema on veel praegugi ilus, aga tema? . . . Vaata õige, kuidas me elame, emme ei saa endale kleiti osta. Kui isa veel jookski nagu teised, ei oleks nii piinlik.»

Ja siis käis välisuks: kõp, kõp, kõp! mööda trepiastmeid. Ja otsekui oleks värske tuuleke tänaval puhatanud: Rimka Brateneva lippas mööda, hõikas käigult:

«Siristate, siisikesed! Kooli jääte hiljaks!»

Täna oli ta kitsa talvepalitu ära jätnud, kandis lühikest jopikest — vabanenud ja lennukas. Kõp, kõp, kõp! — kumisev heli laudadest kõnniteel. Kõp, kõp — üle terve tänava, otsekui muusika. Vabanenud ja veidike rohmakas. Lendaval ajul viib praegu eemale oma hingehaakuva rohmakuse.

««Siisikesed!», mõtleks kus ahvipärdik!»

Minka sõnadest tõmbus kokku ja kustus eile leekvele lahvatanud universum. Võib sülitada sellele, et Päike on tolmutera, et Maa on kujuteldamatu, võib sülitada sellele, et sa ise oled eimiski, sülitada küsimusele, mistarvis inimesed maailmas elavad. Minkale ja tema pisaratele sülitada

ei saa. Tahaks armastada ja haletseda kõike maa peal: rusket kevadist tänavat, suurt kraanat katuste kohal, kõnnitee äratallatud laudu, mida alles nüüdsama puudutasid Rimka vilkad jalad.

Armastus ja haledus langesid Minka peale:

«Minka! Ära mõtlegi töinata! Sa vaata, kui ilus on kõik! . . . Sul on ometigi sõber olemas, Minka! Mina! Mina! Mina! Mina olen su sõber! Mina aitan sind, millega tahad! Ausõna, ma ei valeta! Sa oled kõikidest poistest parem . . . Jäta töinamine! Jäta, ma ütlen, või ma äigan! . . .»

Kuid Minka enam ei töinanudki, küll hiilgasid pisarad veel ta laugel, kuid juba naeratas ta häbelikult.

12

Kokku kuhjus nii palju, et Djuškast ei piisanud enam — elu on väike ja kitsas, ei saa ringigi pöörata.

Tunnid lõppesid, kõik tõttasid koju. Ka Rimka asutas koju. Djuška tahtnuks talle kannule kihutada. Minna külg külje kõrval truu Minkaga, seirata kitsast selga, tajuda nähtamatut pingul pillikeelt — Rimkast temasse — ja hingetuseni imetleda igasse prakku pugevat rohtu, teeveerse rahnu kivist kangekaelsust, tuliseks köetud katuseid, päeva sinavust, iseenese olemist sellessinatses maailmas.

Aga ta ei olnud jõudnud Levkaga mõtteid vahetada. Sedavõrd tõsine jutt, et seda polnud võimalik tundide vahel, mingisuguse vahetunni jooksul ära rääkida.

Tunnid lõppesid, enda kannule kutsus Rimka. Ja kutsus . . . Ei, mitte Levka. Kutsus äsja avastatud maailmalaotus. Mis parata, kui ainult Levka üksi on sellega tuttav. Maailmalaotus kaalus Rimka üles.

«Levka, mispärast sa mulle niisuguse raamatu andsid? See pole ju matemaatikast, vaid millestki hoopis muust.»

Nad seadsid end sisse tühjas võimlas nurkalaotud mattidel. Levka tuli just kangilt alla, ta oli seal «päikest» teinud, «kipet», tirelringi ja koguni kätel seisnud: meister, et võtab kohe imestama. Djuška tegi otsuseks: tuleb ka hakata kangiga tegelema, endale muskleid kasvatama. Levka heitis jopi paljastele õlgadele särgiku peale ja võttis Djuška kõrvale aset.

«Mis sa räägid, juba läbi loetud?» küsis ta umbusklikult.

«Veel mitte tervenisti, kõike ei jõudnud . . . Jube, Levka.»

«Jube? Miks?»

«No näed siis, mihuke on maailm! Aga mina? Aga sina? Aga meie kõik, inimesed? . . . Ma, Levka, lugesin seda sinu raamatut ja peaaegu oleksin ennast käega kompima hakanud: kas olen üldse maailmas olemas või ainult näib see nii?»

«Noh, ja mida sa välja kompisid?»

«Et olen olemas, kuid väga, väga tilluke. Niisamahea kui ei olegi.»

«Aga oma pead kompisid?»

«Sa, Levka, ära naera. Mul on tõsi taga!»

«Ega minagi nalja tee: kompa, palun, pead.»

Ei, Levka ei muianud, põrnitses Djuškat halli silmaga.

«Pea nagu pea ikka, Levka. Mida sa öelda tahad?»

«Seda, et pea on tähtede ja galaktikatega võrreldes väike. Eks ole?»

«Leidis ka võrdluse.»

«Aga sinna on ära mahtunud terve universum, miljardid tähed, miljardid galaktikad. Pisikesse peasse. Kuidas siis nõnda?»

Djuška vaikis.

«Tuleb välja, et see värk, mida sa kaela otsas kannad, prussakas — ära sa pahaks pane! — on universumi kõige suurem asi.»

«Selle . . . Selle üle ma ei mõelnud, Levka.»

«See'p see ongi. Ära mõõtmetest vaimustusse satu.»

Äkki tekkis Djuškal tõepoolest tahtmine kompida oma suurt, sel hetkel universumiga täidetud pead nõnda, et kätes oleks kihelust tunda. Tõepoolest! Kuid ta häbenes Levkat, ja julgemata rõõmustada, seisis rusutult.

Levka aga jätkas võidukalt:

«Sa küsisid: miks ma sulle sellise raamatu pihku torkasin, kus pole juttu matemaatikast? Kui valmiskaevatud auku vaadatakse, ei tule labidas kellelegi meelde. Aga labidata, paljaste kätega suurt auku ei kaeva. Ja eks teadlased rookisid universumi matemaatika abil lahti.»

«Aga mina jälle mõtlesin, et nad, need teadlased, nägid seda kõike teleskoopides,» sõnas Djuška aralt.

«Kas on siis võimalik näha kõike, kas või teleskoobis?»

«Teleskoobis ei saa? . . .»

«Kas sa näed öösel tähti?»

«Muidugi näen,» vastas Djuška.
«Kuid kaugust Maast nende tähtedeni näed?»
«Kuidas kaugust?»
«Noh kaugust — mitu kilomeetrit või valgusaastat?... Näha pole seda võimalik, tuleb välja arvutada. Ja kas saab siis teleskoobiga näha, mis juhtub taevas aasta, kümne või saja pärast?»
«Kus sa sellega.»
«Näha ei saa, aga välja arvutada võib.»
«Noo-oh...»
«Näiteks päikese- või kuuvarjutused... Küsi, ja sulle antakse vastus saja aasta peale ette: sel päeval, sel tunnil, sel minutil algab, siis ja siis lõpeb, seal ja seal on varjutus kõige paremini nähtav. Nõiad ja ennustajad on matemaatikutega võrreldes tattninad. Viimane loll, kes matemaatikat ei austa.»
«Levka, mina austan teda küll, ainult...»
«Ainult et matemaatika ei austa mind?»
«Ma ei ole võimeline, Levka. Millise ülesande ma ka võtan, raske, jõud ei hakka peale.»
«Sellepärast, et asi ei ole huvitav.»
«Aga on's huvitavaid ülesandeid?»
«Vaat sulle säh!» pistis Levka naerma. «Koguni iga ülesanne on huvitav peale väga-väga lihtsate.»
«Väga lihtsad... ei ole huvitavad?»
«Muidugi mitte.»
«Aga mina mõtlesin: muidugi, rasked on need, mis pole huvitavad.»
«Aga sa kujuta enesele ette: ülesanne on saladus. Mida suurem on saladus, seda suurem on tahtmine lahendada.»
«Teekäijad kõnnivad teineteisele vastu. Punktist A ja punktist B. Mis saladust siin, pealegi veel huvitavat?»
«Aga kui punktist A lendab välja komeet, punktist B liigub jälle meie Maa. Kas oleks huvitav teada või mitte, kas saavad need teelised kokku, Maa ja komeet, ja missuguses punktis, millal? Kui nad kohtuvad, siis on see ju katastroof.»
«Aga kas sellist asja võib ette tulla, Levka?»
«On juba tulnudki.»
«Mis sa nüüd! Katastroof?»
«Tunguusi meteoriidist oled kuulnud? See komeet, tõsi, väikene küll, põrutas Maale otsa. Hea, et metsikusse taigasse plartsatas.»

«Äkist lendab mõni suur kah?...»
«Siis võtame selle raketiga vastu, et pommidega tükkideks! Ja ongi sulle jälle ülesanne kahe teelisega, raketi ja komeediga...»
Djuška oli jupi aega vait ja ohkas siis:
«Sa, Levka, oled õnneseen. Hakkad kõike ette teada saama.»
Ja kõigest võis näha, et Levkale meeldis Djuška hääles helisema hakanud kadedus, ta hakkas heameelest roosatama.
«Kõike või mitte, aga midagi ikka,» vastas ta tagasihoidlikult.
«Levka, aga kas saaks matemaatika abil teada, mitu aastat ma elan, enne kui suren?»
«Mistarvis sulle seda?»
«Huvitav. Isegi väga. Kah ometi saladus!»
Levka kiikas silmanurgast kõrvale.
«Ma sattusin siin ühele tähtsamale... saladusele peale...,» sõnas Levka. Vaikis, ja ta silm kiikas veelgi rohkem kõrvale.
«Miskit tähtsamat enam ei olegi, Levka.»
«Ma ei taha teada, millal ma suren. Ma tahan teada, *kas ma pärast surma uuesti sünnin.*»
Viimased sõnad lausus Levka tuhmil, hauatagusel häälel. Suurde, lagedasse, hämarasse võimlasse sugenes minutiks eriline vaikus, mis sisaldas midagi ähvardavat, millesse inimesed ei tohiks puutuda.
Püüdes seda vaikust mitte kohutada, pressis Djuška sosinal:
«Lev-ka-a, kas selline asi võib...?»
«Võib või ei või, tarvis teada saada.»
«Pärast surma, et...?»
«Pärast surma.»
«Justkui kodukäija? Jah?»
«Kodukäijad on muinasjutt!»
«Aga kuidas siis?»
«Tõeliselt, nagu praegu.»
«Levka-a, ega sa haige ei ole?»
«Mitte üks põrm.»
Pahur ja hoopiski mitte hämmeldunud vastus vaimustas Djuškat sisimas.
«See juba on midagi-i!... Surra ja... jälle!... Ainult et hauda ju aetakse, Levka.»

«Aetagu.»
«Aga äkist oled sa ikkagi haige?»
«Kuule, prussakas... Kuigi vaevalt sa seda taipad.»
«Ma püüan, Levka. Ma püüan kõigest väest!»
«Selleks on vaja üks probleem ära lahata...»
«Mis asi?»
«Probleem lahata. Teaduslik. Suur. Mille kallal kõik maailma teadlased praegu vaeva näevad. Maksku või elu, aga mina lahkan.»
«Mis probleem see on, Levka?»
«Pealtnäha lihtne: on meie universum lõplik või lõpmatu?»
«Aaa,» venitas Djuška pettunult. «Milleks see?»
«See ongi võti saladuse juurde, kas me pärast surma edasi elame või mitte.»
«Lõpmatu... Universum... Võti?»
«Ütle, millest ma koosnen?»
«Lihast ja luudest nagu kõik.»
«Aatomitest koosnen. Kõige tavalisematest aatomitest, mis on erilisel viisil ühendatud.»
«Ja mis sellest?»
Levka oli nii hüvitavalt alustanud, aga nüüd ajas ta midagi sassi: lõpmatus, universum, aatomid, kurat teab mis!
«Aatomeid on minus väga-väga palju, kuid nende arv on ikkagi lõplik. Mõistad?»
«Ei, Levka.»
«Mina olen lõplik, aga universum lõpmatu. Võta teatavaks, Djuška, topeltlõpmatu: ajas ja ruumis.»
«Ja mis sellest sinule kasu on?»
«Suur kasu, Djuška. Kui meie universum mitte kusagil ei lõpe ega mitte kunagi ei lõpe, siis kusagil, kunagi, varem või hiljem, kuid tõenäoliselt ... Mõistad, tõe-näo-li-selt! Juhtub ebatõenäoline: aatomid ühinevad juhuslikult nõnda, nagu nad minus praegu on ühendatud.»
Levka jäi vakka ja silmitses Djuškat imestunult, erutatult ja vaimustusega. Kuid Djuška esitas surutult ikka sellesama, juba läilaks läinud küsimuse: «Ja mis siis?...»
«Kuidas... mis?!» hüüatas Levka, värin hääles. «Aga see olen ju mina! Mina saan uuesti olema! Mina ilmun universumisse, kuhugi ja kunagi, veel pärast surma! Seega, ma olen surematu! Saad sa aru?»
«Ei, Levka.»

Ja Levka vajus korrapealt longu:
«Oled ikka tühm, prussakas.»
«Noh, aga mina... pärast surma?»
«Ka sina.» Vastuses polnud entusiasmi.
«Aga teised?»
«Ka teised. Kõik. Mina pole erand.»
Djuška vaikis, viimaks, asjast oidu saanud, vaidles vastu:
«Ei, siin on miskit viltu. Olgu, hästi — sina üksi. Noh, mina ka — nõus. Aga kõik... Ei, miskit on viltu.»
«Olgu, prussakas, selguse mõttes räägime midagi muud.»
Levka tõusis, heitis jopi õlult, hakkas särki üle pea vedama.
Djuška kahmas oma tellisega portfelli. Aeg oli koju minna.
Kodus tegi ta pärast lõunat ülesannete kogu lahti: «Kaks teekäijat...» Saladus, või koguni kaks väikest: palju maad käis esimene ja palju teine teeline. Saladused on muidugi kesised, kuidagi nirud, aga eks treeninguks käi küll. Djuška kummardus ülesannete kogu kohale ja hakkas mõtlema.

13

Teelistel polnud ei nägu, nime ega iseloomu. Teineteisest erinesid nad üksnes selle poolest, et üks oli pool tundi teisest varem teele asunud. Pool tundi — kolmkümmend minutit... Minutid aitasid lahendada läbitud kilomeetrite saladust. Teises ülesandes aitas kraadides antud nurk teada saada vabrikukorstna kõrguse. Kolmandas sai veetorni paagi pikkuse ja laiuse järgi teada, mitu pioneeri puhkas pioneerilaagris.
Jean Paul Marat' tänaval lõid aknad valgeks. Suur kraana suples rohelises loojangus. Znobišina memm tiris jälle kitse nööri otsas, sedapuhku teises suunas, koju. Djuška läks välja jalutama.
Ta oli järjepannu mitu ülesannet ära lahendanud ja harjumatusest oli pea raskeks muutunud, tundus, et veidi üleski paistetanud, aga hing oli rahul. Djuška oli enesega sedavõrd rahul, et isegi tema kõnnak muutus rahulikuks ja mõtlikuks.
Veider asi see matemaatika. Seob omavahel paistab nagu täiesti seostamatuid asju: kraade vabrikukorstnaga, vee-

torni paaki puhkavate pioneeridega! Või universumi lõpmatus — võiks arvata, et kellel küll sellega peaks asja olema! — ei, see töötab Levka Gaizerile uut elu . . . pärast surma. Kena küll!

Majade taga karjusid vaikuses konnad, mitte küll nii valjusti kui varem, mitte nõnda kõlavalt, kuid endistviisi innukalt ja parinal. Meenus Sanka nööri otsa poodud konn, roostekuldse silma ja kollase hingava kõhuga. Konn, vi kutsumatu, ronis Djuška väärikatesse ja tarkadesse mõttesse matemaatikast. See konn sundis Djuškat tellist portfellis kandma. Konn ja tellis — eks seegi ole veider seos. Ja matemaatikaga ei ole siin mingit pistmist. Näib, et mitte ainult ülesanderaamatus, vaid elus eneses leidub selliseid totruseni veidraid seoseid.

Konn ja tellis, lõpmatu universum ja teine elu otsekui kingitus . . . Aga äkisti ja ootamatult häiris Djuška rahulikku elu vanaaja kaunitar, ammuilma surnud Natalja Gontšarova. Veel enam, kandnuks Natalja Gontšarova sada või jupike rohkem aastaid tagasi teistsugust soengut, mitte lokikestega meelekohtadel, ei oleks Djuškaga mitte midagi erilist juhtunud: ta ei pööraks praegu tähelepanu Rimka Bratenevale, ei õiendaks Sankaga konna pärast, ei oleks Vasja-kuubilt järjekordselt kahte saanud, ei oleks Levka Gaizeriga sõbrunenud, poleks temalt saanud galaktikate raamatut, ei oleks märganud ülesanderaamatu veidrusi, ega oleks avastanud enesele maailma hämmastavaid seoseid. Mõelda vaid, kõik tuli sellest, et Puškini naine Natalja Gontšarova kandis noil aastail moodsat lokikestega soengut.

Aga äkki jälle . . . Djuškal jäi hing aimusest kinni. Äkki jälle Natalja Gontšarova ja Rimka Brateneva! . . . Aga see on isegi äärmiselt lihtne, Levka Gaizer seletas ju kõik ära: aatomid asetusid Rimkas juhuslikult täpselt nõnda, nagu nad varem olid paigutatud Puškini naises. Sündis plika ja mitte kellelegi ei tulnud pähe, et see tüdruk on kord juba sündinud. Eksikombel sai ta nimeks Rimka. Ja ka Rimka ise ei tea midagi, ainult Djuška avastas praegu kogemata kombel tema saladuse . . .

Levka Gaizerist pole teada, kas ta ilmub veel korra, aga Natalja Gontšarova ilmus . . . Ja kus? Kudelino asunduses! Päris Djuška juures!

Roheline loojang valgus videvikuse asunduse kohal laiali, Jean Paul Marat' tänav on tühi ja vaiki. Konnade kaooti-

line kisa vaikust ei häiri. On Djuška hingerahu, ja hämming, ja aupaklik hirm, ja vaimustus maailmast. Tuttav maailm pööras ette jällegi uue, ootamatu külje, nii et hinge matab.

Ja selles äkki avanenud, ootamatus maailmas kerkis ootamatult Djuška ette hoopiski mitte veider, vaid Kolka Lõskovi tüütuseni tuttav figuur. Käkrus soninirakas, lai naeratus ahvilõustakest kibrutamas, toob ta nähtavale oma puseriti hambad, jalad ei püsi paigal, tantsivad.

«Djuška! Hi-hi-hii! Tere . . . Jalutad, Djuška?»

«Mis sa tahad, makaak?»

«Ei midagi, Djuška. Mina, ei midagi . . . Hi-hii! Mõtlen, et kes see tuleb? Aga see ju tema, omaette . . . portfellikeseta. Kus siis portfellikene on, Djuška? Hi-hii! Muidu oli see sul alati kaasas . . .»

Kolka Lõskov heitis irvendava pilgu üle õla, ja Djuška nägi Sankat.

Too seisis eemal: nurgeliselt lai, jalad harkis, käed taskus, silmad paigal, jäik nina — Sanka Jerahha, kes segas maailmas elada.

Ta ei liikunud, ta ei kiirustanud. Majadetaguses soos aga kõristasid kõige ägedamad konnalaulikud, häbelik videvik hiilis mööda tänavat, majade aknad kumasid hubast valgust ja Sanka pea kohal veel tumenemata taevas paistis kaks-kolm kahvatut, veel lõkkele löömata tähte. Alati ootamatu maailma keskkohas, maailmas, kus veetorni paak on seoses pioneeridega, lõpmatus uue eluga, Natalja Gontšarova Brateneva Rimkaga, otse keskpunktis, iseenesega maailma varjates — Sanka. Ja selle lühikese minuti kestel, mis Sanka viivitas ja Kolka Lõskov tantsis, sai Djuška veel ühe avastuseelamuse osaliseks.

Elab siis Sanka tema maailmas? Tal pole ju õrna aimugi, et kahvatud tähed ta pea kohal on kauged päikesed oma planeetidega, temale pole olemas lõpmatut universumit, ta ei aimagi, et konn võib sundida inimest tassima tellist koolikotis. Sanka elab kõrvuti Djuškaga, ent Sanka ümber on kõik teisiti kui Djuška ümber: teistsugune maailm, teine maailm, sootumaks erinev. Otsemaid astub Sanka sammu . . . Djuška maailma.

Jalgadega timberdav Kolka Lõskov jooksis kõrvale:

«Sanka, ta on täna kerges relvastuses, ta on ilma portfellikeseta! Kuulsid, Sanka, ta küsib, et mis sul vaja? . . . Hi-hii! Ütle talle, Sanka, et ta taipaks. Hi-hii!»

Sanka, käsi taskust võtmata, astus Djuška suunas, ütles kergel kähinal:

«Noh!»

«Mis noh!»

«Ei ühtigi, kokku saime. Kas ei rõõmusta?»

Nad kohtusid, rind rinna vastu, Sanka — kutsumata külaline teisest maailmast: ümarad tardunud silmad, koolnud nina, raske hingamine näkku.

Tellis oli kodus trepi all. Djuška ei saanud ometi õhtul portfelliga jalutama tulla. Tühi on tänav, majade akendes kumab rahulik tuli.

«Rõõmus või mitte, küsin ma?»

«Seda et päeval kartsid mulle kallale tulla.»

End kõrvale hoides vastas Kolka Lõskov Sanka eest:

«Kaval kobras! Seda et päeval kannad sa ju tellist portfellikeses. Tea-me-e!»

«Aga sina, Sanka, mida sina taskus kannad? Näita.»

«Küll näed, jõuame.»

Djuška jõudis alla kükitada, Sanka rusikas rabas mütsi peast. Käisega nägu varjates võttis Djuška hoogu, et Sankale jalaga virutada, ent ootamatult kostis Kolka Lõskovi hääl:

«Oh sa kurat!»

Kostis Sanka ähkimine:

«Ut-sa, sõnnik! Ut-sa!»

Ta rebis end kellegi käest lahti, too varjas kühmja seljaga Djuškat ja tõrjus Sankat eemale:

«Jahuta end, jõmpsikas, jahuta!»

«Ut-sa! Ma-du!»

«Ja ära tõbratse, reo, panen üle kõrvade!»

Sanka oli tänava poistest kõige tugevam, kuid tema ees seisis täiskasvanu, ehkki kohmakas ja koperdav ning painдumatu, kuid ikkagi inimene teisest, mitte poisikese tõust.

«Rahune parem, rahune, jäta käed mängust välja!»

Ja Sanka taandus, ise jõuetusest karjudes:

«No, Djuška, pea meeles! Homme saame kokku! Ja veri tuleb!»

«Veri? . . . Ah sa ussipoeg! Alles hakkasid elama ja juba loom valmis.»

«Küll ma ka sind, kaak! Ka sind! Vaat panen kiviga nurga tagant! . . .»

«Äh, ei oska inimesi peksta, aga kuluks ära küll!»

Mööduja hakkas Djuškat kõrvale tõrjuma: «Lähme siit, poisu, patust eemale!»

Kaugemal timberdas Kolka Lõskov, irvitas ja hüüdis jõhkralt: «Oi, Sanka, kotletti tehti sust! Oi, Sanka, kihva keerati kohtumine! Aga kokku saime kenasti küll!»

«Me veel kohtume! Küll sa mul käes nutad, Djuška. Ja soristab Minkagi pisaraid.»

«Äh, ei oska inimesi peksta . . . Lähme, noormees, lähme. Saadan sind koduni . . .»

Djuška päästjaks osutus liialt avaras palitus koperdav Minka isa Nikita Bogatov, müts kuklas ja tüütu hambavalu ilme kitsal näol. Ta tuli Djuškaga koos, laiutas pikki käsi, pomises, hoolimata, kas Djuška teda kuuleb või mitte:

«Kuidas küll inimestest tigedust välja arstida? Naine ei austa meest, teeline teelist, naaber naabrit . . . Kui leiaks miskit, et kõik üksteisesse arusaamisega: sina saa minust aru, mina sinust. Aga muidu näe ongi, maast madalast peale muudkui veri välja! Sihukesed rikuvadki elu ära. Sihukeste pärast küllap vist sõdugi maa peal peetakse . . .»

Saa nüüd inimesest aru. Kõnnivad kõrvuti, külg küljes koos, aga tema on teab kus. Ja tema pominast ei saa aru ja üldse, iseenesele loeb värsse, iseenesele ja puudele . . . Jällegi on kõik teisiti kui Djuška ümber: kõnnivad kõrvu, elavad kõrvu, ent eri maailmades. Noh, ja Djuška isa on ju kah päris, päris kõrval, aga Djuškal on üks, isal teine. Ja emal on teine, mis ei sarnane ei Djuška, ei isa ega Nikita Bogatovi . . . On's tõesti, et nii palju kui inimesi, nii palju ka erinevaid maailmu? Levka Gaizeri omasse sai Djuška tsutikese sisse vaadata. Kah niisama veider maailm, koguni surma peetakse seal mingisuguseks ebatõeliseks . . . Ka sellesse siin tahaks sisse kaeda: Nikita Bogatov, Minka isa, on hea inimene, aga millegipärast Minka ise teda ei armasta.

Ja kuulatab Djuška püüdlikult pominat.

«Miks me üksteist ei mõista? Aga sellepärast, et me ei leia sõna, mis südamesse jõuaks . . . Mis on sõna? Heli, õhu võnkumine? Ei, jõud! Lausu inimesele hea sõna, ja ta on õnnelik. Ei saa me head sigitatud, sõim sünnib meis kergemini, sõim on igaühel alati käepärast võtta . . . Ja veri tuleb! Ptüi! Aga sina, noormees, tead sa häid sõnu?»

«Tean,» vastas Djuška kõhklevalt.

«No ütle siis.»

4—47/48

Ja Djuška sattus segadusse, missugune headest sõnadest tuleks just nüüd välja ütelda, kuidagi äkki olid nad peast viimseni minema auranud. Nikita Bogatov ohkas:

«Olgu peale, ära nukrutse, sinust vanemadki ei tea seda. Hea sõna on nagu puhas teemant, harva leida. Lippa nüüd kähku koju, sa vist elad siin. Lippa, ega ma sinu käest oota. Mitte kellegi käest ei oota.» Ja äkki hakkas ta käriseval häälel tundeliselt deklameerima:

«Elult enam midagi ei oota,
kahju pole möödanikust ka;
vabaks saada, rahumaile loodan,
ära tahan ununeda ma.

Mnjaa, sõna . . .»

Bogatov keeras ringi ja läks, palituhõlmadesse komistades, ühä pomisedes. Djuška seisis kui naelutatult, silmitses Bogatovi kühmjat selga, sööstis siis äkki paigalt ja tormas talle järele:

«Bogatovi onu, onuke! . . . Aitäh teile!»

«Ah,» vastas too loiult, vaevu pead pöörates. «Olgu.»

Paistis, et ta ei pea «aitähhi» mitte just eriti heaks sõnaks. Kuid paremaid sõnu Djuška ei teadnud.

«Minka, ütle, mida isa sulle on paha teinud?»

Vaikus.

«Ta ehk peksab sind, Minka?»

«Ei, mis sa nüüd!»

«Ja ei joo?»

«Ei joo.»

«Ja ei riidle?»

«Ja ei riidle.»

«Aga mis ta siis teeb? Mida?!»

«Tema . . . Ta ei ole selline nagu kõik, Djuška.»

«Aga kas sina . . . oled nagu kõik? Aga mina . . . nagu kõik? Aga Levka Gaizer . . . nagu kõik? Kas üldse ongi niisuguseid, kes oleksid nagu kõik?»

«Djuška, mõnikord ma armastan teda väga, siis jälle vihkan.»

«Sedasi ei saa olla, Minka.»

«Saab, Djuška, saab. Minul nii ongi.»

14

Pooleldi valmis sviiter lebab ema põlvedel ja ema huuled on kitsaks kriipsuks surutud. Kui emal on ebameeldivusi, torkab Klimovna talle kudumistöö pihku: «Rahustab.» Mõnikord hakkas ema varrastega jändama ja tõepoolest rahuneski, kuid rohkem juhtus, et ei aidanud — liikumatult istus ta pooleldi valmis sviitri kohal, vahtis otse enese ette, huuli kokku surudes.

Ei aidanud sviiter nüüdki. Ema oli hirmul Grintšenko elu pärast, ja täna oli ootamatult surnud hiljuti kaugest külast haiglasse toodud pisike tüdruk.

Isa kõnnib kikivarvul tuba mööda, sasib kämmalkammil juukseid, üritab kurjustada, kuid ettevaatlikult . . . hoidku, et ema omakorda ei vihastaks.

«Sina ju ei võinud teada, et sellisel väikesel on süda haige.»

«Oleksin pidanud teadma. Ei kontrollinud.»

«Aga tal oli ju kopsupõletik!»

«Seda enam olin ma kohustatud kardiogrammi tegema.»

Klimovna ohkas: «Oijah! Igaühel on üksainus pea ja seegi juuksekarva otsas!»

Djuška vaevles ja vaevles ning ei pidanud vastu, puges ema käe alla, vaatas aukuvajunud silmadesse:

«Emm, mina olen süüdi?»

«Sina? . . . Milles?»

«Eks sa mõtlesid palju minu peale?»

Ema pööras pilgu teisale.

«Ei, poja, sina pole põrmugi süüdi.»

Djuška, teadmata, kuidas veel saaks aidata, söandas öelda:

«Emm, see tüdruk võib-olla ei surnudki päriselt ära.»

Ema tõukas Djuška kergelt eemale:

«Mine, poja, mis asja sul surmast mõigutada.»

Isa lakkas edasi-tagasi kõndimast, teritas tähelepanu. Klimovna ohkas:

«Issand! Issand! Kuis siis mitte päriselt. Tänapäeval ei usu enam meie, vanadki, taevariiki.»

«Emm, see tüdruk võib kunagi veel ellu ärgata.»

«Sellist asja ei juhtu, poja.»

«Emm, ses mõttes on ainult tarvis teada, et universum on lõpmatu. Kui lõpmatu, siis tingimata . . . Ja sina, ja mina, ja kõik, ja tüdruk.»

«Mis lora see olgu?» põrutas isa tooliga. «Kes sulle seda ette laulis?»

Küsinuks isa seda kuidagi teisiti, oleks Djuška tõenäoliselt paljastanudki, kes. Levka Gaizer polnud öelnud, et see on saladus. Kuid «lora», «laulis ette», ja virutas toolile, ja hääl on tige. Ee-ei, Djuška ei kavatse Levkat alt vedada.

«Mitte keegi. Ma ise.»

«Ise sa ei võinud.»

Ema astus Djuška kaitseks välja.

«Ma usuksin ka ise heameelega, et on olemas pisikenegi pragu surmast mööda hiilida. Heameelega, kui vaid saaksin.»

«Kuidas sina võid sedasi rääkida: sa oled ometigi arst, sina ju puutud teadusega iga päev kokku!»

«Sellepärast ma räägingi, et peaaegu iga päev põrkan oma teaduse jõuetusele, ja kui mitte just iga päev, siis sageli . . . Noh, nagu täna — surmaga. Mõttetuga. Ükskõiksega. Kui saaks uskuda, et on olemas pisikenegi pragu surematusse!»

«Ja siis? Kas see sinu «saaks uskuda» aitaks surma vastu võidelda?»

«Ei. Kuid mul endal oleks siis hulga kergem.»

«Mis sa siis ootad? Võta kätte ja hakka uskuma. Vanad retseptidki on sinu käsutuses: paradiisiaiad, surematud hinged, kõiksugu seeravid ja muu totakus.»

«Liiast vanad retseptid, naiivsed, selles on viga. Ei suuda uskuma hakata.»

«Mind isiklikult surm ei heiduta! Nii palju kui mulle loodusest on antud — kuuskümmend, seitsekümmend või rohkem aastat? Ainult need ongi mulle olulised. Aga neid ma püüan küll ära kasutada. Oma aja kestel jõuan ma maamunale jälgi jätta küll ja küll. Ja kui surm tuleb — mis siis ikka . . . Hauatagust lunastust ma taga ajama ei hakka.»

Laiu õlgu kehitades ja kahust pead selga heites seisis isa keset tuba, nägu tuulest kare, tugev, otsekui vasest vermitud — ise enese jumal. Ja esimest korda sel õhtul tõmbusid ema kokkusurutud huuled leebeks, väratasid muiges.

«Õnnelik,» ütles ema.

«Jah!» vastas isa tuliselt. «Jah! Elu poolest, mis mulle on osaks langenud, õnnelik.»

«Kuid Znobišina memme kits on sinust isegi õnnelikum. Elab oma elu ja pole tal aimugi, et eksisteerib selline ebameeldivus nagu surm.»

Isa turtsatas, tõukas talle liiga lähedal asuva tooli jalaga eemale, ema aga kummardus kergelt naeratades kudumistöö kohale.

Ja siis pöördus isa Djuška poole:

«Ma tean küll, kust sul need aganad pärit on! Eks su sõbrake nad sulle toonud, see Minka! Isa on tal teisest ilmast, eks keeras ka poja üles . . .»

«Õige ta on,» kinnitas Klimovna. «Eks nende takjad jää meie tagumiku külge.»

Ja justament sel hetkel kostis ukse tagant arglik pooleldi koputus, pooleldi kraapimine.

«Kes seal on? Sisse!» hõikas isa.

Sisse astus Minka. Uhiuues tõmblukuga jopis nagu Levka Gaizeril, — selline on kõikide poiste unistus, Djuška unistus. Lävele ilmus ta häbeliku helge naeratusenatukesega, ent komistanud Djuška isa pilgule, lõi ta jällegi araks, naeratusenatuke tuhmus.

«Mul on täna . . . Sünnipäev on mul . . . Ma siis mõtlesin, et Djuškat . . . Ema tegi tee kõrvale tordi.»

«Emm, ma lähen!» kepsas Djuška püsti, ise valmis vaidlema ja tõestama.

«Pane ainult puhas särk selga. Ja hea oleks kingitus . . .»

«Minka, ma kingin sulle oma konstruktori!»

Minka naeratas jälle häbelikult, aga isa oli vakka. Isa oli sõnaõigusest lihtsalt ilma jäetud.

Djuška asetas konstruktorikarbi portfelli, kust ta enne õpikud välja raputas, kuid trepist all, andis ta konstruktori Minkale ja toppis karbi asemel portfelli trepi alt väljakougitud tellise. Otsi sa lolle, et uuesti Sankale pihku.

«Minka, üks tüdruk . . . Aga see on saladus, Minka! Mitte kellelegi!»

«Ei. Nagu haud.»

Üks plika elab teist korda.»

«Kuidas nii, Djuška?»

«Väga lihtsalt. Elas-elas, kunagi suri ka ära, aga pärastpoole sündis teist korda.»

«Djuška, millest sa räägid?»

«Küsi Levka Gaizeri käest, selliseid asju tuleb ette, teadus on kindlaks teinud.»

«Levka . . . Tema teab. Ainult mina ikka ei usu, Djuška.»

«Ja tead, kes see plika varem oli?»
«Kes?»
«Puškini naine.»
«Djuš-ka-a! . . .»
«Kuulsid, mitte kellelegi, saladus!»

15

Laual oli kaks torti, üks juba lahti lõigatud, söömiseks, teine, ilus, suur, ümmargune, küünalde tarvis. Kolmteist peenikest kuuseküünalt põles veretukahvatul leegil. Minka sai kolmeteistaastaseks, ta on Djuškast kaks kuud noorem. Djuškale poldud sellist küünaldega torti sünnipäevalauale pandud, ei emale ega Klimovnale polnud seda pähe tulnud.

Ja siis oli laual veel pudel, mitte mingisugune limonaad, vaid ehtne vein, mustjaspunane, pidulik pimedus helkleva klaasi varjus, kohe näha, et siin pole naljapeoga tegemist.

Minka ei tahtnud uut joppi seljast võtta ja istus sellega lauda: higistab, niheleb mõnu pärast, kissitab kolmeteistkümne küünla poole silmi ja naeratab nii laialt, et hambareas tuleb nähtavale tühik, mida Djuška pole varem märganud.

Minka emal on pitskrae ja suur pross, paksud patsid pea ümber mähitud, nägu suur, valge, esiletikkuva alahuulega. Ta on varemgi Djuškat veidi kohutanud, praegu tundis poiss end tema juuresolekul kuidagi ebamugavalt, peas, kusagilt õige sügavalt kerkisid pinnale ununenud manitsused, umbes nagu: ära hoia küünarnukke laual, võta nuga paremasse kätte, ära naera liialt valjusti. Ja Djuška püüdis: ei asetanud küünarnukke lauale, naeratas täiskasvanu kombel, suud lahti tegemata, peenelt, ainult huuli kergitades, tähendusrikkalt, üleolevalt otsekui mõni krahv Monte-Cristo.

Ligidalt, koduses olukorras ei paistnudki Minka isa nii kohutav kui tänaval: pestud, klaar, kõhnuke, rahutu, poisikeseliku tutiga pealael, kuiv, värelev, sootumakski mitte poisikeselik helk tumenenud silmades. Alatasa kippus ta naisele appi, kuid nägi, et segab, kohmetus, vajus veidi norgu, aga muutus taas lõbusaks, hakkas jälle sebima ja sekeldama.

Viimaks tegi ta oma habraste ja kohmakate sõrmedega

uhke pudeli lahti ning, riskides tasakaalu kaotada, kallas märgiveini klaasidesse: täispokaali naisele, täispokaali enesele, Djuškale tilgakese klaasi põhja, tilgakese Minkale, ajas end väärikalt sirgu, köhatas tähendusrikkalt:

«Mu poeg! Meie kõik soovime sulle õnne. Kuid mis see niisugune on, poeg? . . .»

Minka heitis pilgu emale ja tühik hambareas kadus, ta niheles veidi ja hakkas aegamisi laua kohale kumarasse vajuma. Aga ema . . . ei midagi, istus, pea uhkelt püsti, vahtis enese ette, ja tema kalbe nägu oli rahulik.

«Sa tunned rõõmu uuest jopist, poeg. Tunne rõõmu, kuid pea meeles, et jopp ega mingi teine asi ei tee inimest õnnelikuks. Inimesed on loonud palju kasulikke asju, mis võimaldavad mõnusalt elada, ent õnnelikumaks ei ole nad nende läbi saanud . . .»

«Nikita . . »

Ema vahtis endistviisi rahulikult enese ette.

«Mis siis? . . . Kas ma midagi . . .?»

«Ära vähemalt täna targuta, Nikita. Sa ju lastega. Mida nemad ka mõistavad?»

Minka isa unustas silmad klaasi, raske veini punasesse sillerdusse.

«Jah . . .» ütles ta. «Jah . . . Niisiis joogem . . . Joogem, poeg, selle terviseks, mida sinu isal pole kunagi olnud, respekti terviseks.»

Kummutas klaasi enesele sisse, istus, ja värvita juuste tutt tema pealael turritas abitult.

«Aga mina, poja,» tõstis ema klaasi, «joon selle terviseks, et sinust tuleks normaalne inimene, et sa elaksid normaalset elu nagu kõik teised inimesed. Küllap see vist ongi õnn.»

«Mida ku-ju-tab enesest nor-maal-sus?» küsis Minka isa.

«Ärme hakka täna vaidlema, Nikita.»

«Jajah . . . Hea küll, Ljusja. Ärme hakka.»

Joodi. Ka Djuška jõi tilgakese magusat kõrvetavat veini klaasi põhjast. Laua taga sugenes vaikus. Djuška ei pannud küünarnukke lauale ja naeratas vaid suunurgast. Õnn on küllap vist õige meeldiv asi, kuid Djuška oli märganud, et täiskasvanute jutud õnnest on peaaegu alati ebameeldivad. Ka Djuška isa oli õnnest hiljaaegu üsna ärritatud toonil kõnelnud: «Mulle osakslangenud elu poolest olen õnnelik.» Aga Djuška ema polnud teda uskunud: «Znobišina memme kits on õnnelikum.»

Juttu alustas Minka ema, nukralt, hellalt, seekord Minkale otsa vaadates.

«Ma tahaksin, poja, et sul oleks elus rohkesti väikesi rõõme, kas või selliseid nagu see uus jopp. Ja et ka sina kingiksid teistele sääraseid väikesi...»

«Ei! Ei!» läks Minka isa jälle ärevile. «Soovida pisiasju, jopikesi, puhtaid linu, maitsvaid pirukaid... Ei! Ei! Alandav!»

Minka vajus oma nägusas uues jopis vastu lauda, peitis nägu. Minka isa niheles rahutult toolil, silmitses paluval pilgul Minka ema, ootas vastuväiteid. Kuid Minka ema oli vait, ainult nägu muutus tal jäigaks, kuidagi raskeks.

«Sa laimad iseennast, Ljusja.»

«Ma olen tavaline eit, Nikita, vajan hubasust, puhtust, rahu ja ei kipu pilvedesse.»

«Ei, ei, sa ei ole säärane! Ei ole hani!»

«Olin... Plikastpeast uskusin: kallima kaasas tunned end kuuse all kodus. Praegu see enam ei rahulda.»

Minka isa pöördus Djuška poole:

«Poiss, ära usu teda. Ta on suure hingega naine!»

«Jäta, Nikita, ei ole tarvis.»

«Neliteist aastat elame kõrvuti ühe katuse all. Ma näen teda iga päev... Iga päev palju-palju kordi. Ja iga kord, kui ma teda näen, katkeb minus miski. Terve mu hing on tükkideks kistud, poiss. Kogu sisemus on räbalais. Aga mina... ma olen talle selle eest tänulik. Lahtirebitud haavade eest, mis kinni ei kasva... Lõppude lõpuks sunnib nüri valu mind leidma sääraseid sõnu, mis kõiki vapustavad!

Vaid koormaks õlul mõni arm,
ent sinu ilu lait ei määri,
suur saladus on sinu sarm,
mis elu mõistatusi väärib.

Need pole veel minu sõnad. Veel ei ole ma sellisteks küps. Aga ma saan, saan küpseks! Maailm võpatab, kui ma oma valust vaevatud hinge kord välja paiskan!»

«Maailm?... Sinu pärast?! Ma olen juba naermisest võõrdunud, Nikita.»

«Aga äkki siiski äkki siiski, Ljusja! Aga äkki siiski tuleb päevavalgele Dante Kudelino asundusest, kes ülistab oma Beatricet. Kui palju on olnud maailmas neid, kes paistsid

naeruväärsed olevat, kelle üle nende eluajal irvitati, aga kellele pärast surma püstitati monumente.»

«Oh issand! Pärast surma... monument. Millega sa end lohutad? Mida see jamps väärt on? See maksab meie elu, minu oma, tema oma,» noogutas ema Minka suunas pead. «Esimest korda sai ta täna kingituse. Ja mina tahaksin kas või üks kord, kas või üheks nädalaks sellest rõskest metsast, sellest palke täiskuhjatud Kudelinost välja pääseda... Ma pole elus kordagi merd näinud... «Vaid koormaks õlul mõni arm». Vale! Ränk koorem on olla armastatud, kui sind armastatakse mitte lihtsalt niisama, vaid lootuses... lootuses pärast surma monumenti saada.»

Minka ema otsaesine lõi punetama, silmis hiilgasid pisarad, hiilgasid, kuid voolama ei hakanud, Minka isa tõmbus küüru, kiskus pea õlgade vahele, pealael aga tolgendas ebasoliidne tutt.

«Olen ori. Ma ei suuda mässu tõsta,» ütles ta.

Minka ema ei lausunud sõnagi, istus, sirge, ilus, kõrge pahane laup raskete patside all, vaatas läbi valamata pisarate kuhugi kaugusse.

«Ljusja, sõidame siit... linna. Ma lähen tagasi lehe juurde.»

Ema ei liigutanud end.

«Ljusja, unustan, et olen ajalehetööd põlastanud. Hakkan artikleid kirjutama...»

«Linnas ei oota meid mitte keegi. Kus me seal elama hakkame? Ja sinu ülevaated ei toida... Kui sõita, siis ilma sinuta, mulle piisab ühestainsast koormast, pojast.»

Minka istus, nägu vastu lauda surutud, uues jopis, terves asunduses on niisugune veel ainult Levka Gaizeril. Minka ema silmis on väljanutmata pisarad, aga Minkal... pole näha. Kõnelused õnnest.

Ümmargusel tordil nõrutasid vahapisaraid kolmteist peenikest küünalt — kolmteist aastat.

«Ta kirjutab värsse, Djuška. Ta tahab aina kuulsaks saada.»

«Minka, ta on väga õnnetu.»

«Aga kas ema ei ole õnnetu, Djuška?»

«Tema armastab ema; ema teda mitte. Kes on õnnetum?»

Jean Paul Marat' tänava õhtune õhk oli tulvil uitlevaid lõhnu: mulla niiskust, vastsündinud lehtede mõrkjust, jõest väljatiritud palkide magusrauget puidulehka. Ja jõe

poolt uhas üle terve küla võimas voog veelõhnalist jahedust. Kuid kõige ägedamalt lõhnas üksik noor paplipuu, mis kasvas Minka maja nurga juures. Päeval silmapaistmatu, ilmetu ja unarul, oli ta praegu videvikus lausa pöörane, söörutas niivõrd vägevat värskust, et tekkis tahtmine juua, juua, juua õhku, ahmida endasse reibast jõudu. Terve lõhnav maailm ei teinud muud, kui vaid saatis tasakesi toda tillukest esimest viiulit.

«Tähendab, et ema on paha, Djuška?»

«Kas ma olen öelnud, et ta on paha?»

«Ei armasta ju, tähendab: süüdi.»

«Aga kas saab armastada, kui pole armastust, Minka? See on sama mis juua, kui janu ei ole.»

«Ema on siis hea, Djuška?»

«Jah.»

«Ja isa on hea?»

«Jah.»

«Kuidas siis sedasi, Djuška: ema on hea, isa on hea, aga kodus on nii paha, et jookse või metsa?»

Djuška sattus segadusse: kas võib olla, et head inimesed teevad paha? Palju lihtsam oleks olnud leida süüdlane.

Saatma lipanud Minka tammus löödult Djuška ees. Ekslesid õhus rahutud lõhnad. Ilmetu, vagur paplipuu — esimene mässaja rahutute seas.

16

«Teadlasel oli tarvis välja selgitada, kui palju on tiigis kalu. Ta pani võrgu vette ja sai kolmkümmend kala. Ta märgistas kõik kalad ja lasi tiiki tagasi. Järgmisel päeval pani ta võrgu uuesti sisse ja püüdis nelikümmend kala, nendest kaks olid märgistatud. Teadlane arvutas välja kalade umbkaudse arvu tiigis. Kuidas ta seda tegi?»

Vasja-kuubis korraldas aeg-ajalt «ühe-ülesande-tunde» kontrolltöö asemel. Sellistel päevadel oli ta range, napisõnaline, tähtis: ta ootas võitjat. Ja selle võitja kandis Vasja-kuubis juba eri kirjadesse, kiitis teda, kus aga sai: «Terase mõistusega. Erakordsete võimetega. Kooli lootus.»

Aga ega Djuška ei unistanud võitjaks tulla: polnud ta matemaatikas kunagi üle kolme saanud. Ainult et viimasel ajal oli õppinud ülesandeid lahendama küll. Iga ülesanne on lahendamata saladus. Saladus on ka siin . . .

Luusivad tiigis kalad. Aga on's neid võimalik kokku lugeda? Käega neid ju läbi ei katsu, et näe, üks, kaks, kolm, neli . . . Hu-vi-tav!

Harjumusest pani Djuška kirja: «Palju on tiigis kalu = X». Iks ei avanud teed saladuse juurde, ja Djuška unustas selle samas.

Esimesel korral tõmbas teadlane välja kolmkümmend purikat. Päris kena saak, tähendab, tiigis ikka kala leidub. Kolmkümmend kala luusib mööda tiiki, märgid küljes. Nendest kaks — ainult kaks! — tõmbas teadlane neljakümnese loomusega välja. Tiigis ikka kala on. Märgiga kalu tuli nagu vähevõitu. Aga mitu korda neid märgistamata kalu rohkem oli? Nelikümmend, ja nende seas ainult kaks. Muidugi, selge pilt: kakskümmend korda! . . . Haa! Ja seda nimetatakse raskeks ülesandeks! Kolmkümmend märgistatut korrutada . . . Aga iks? Milleks siin iks? Kuhu küll selle peaks sokutama? . . .

See kõik käis Djuškal kuidagi väga kiiresti läbi pea, vahest ehk viie minuti jooksul. Vasja-kuubis ei jõudnud veel eneselt kriiditolmu maha rapsida ega toolilegi istuda.

«Mis sul häda on, Tjagunov?» küsis ta hapult, kui nägi Djuškat kätt sirutamas.

Aga muidugi mõtles ta, et Tjagunovil tuli hirmus himu klassist välja küsida, just paras aeg, ülesandest kaugemale.

«Ma lahendasin ära.»

Vasja-kuubi hirmuäratavad kulmud kerkisid lagipaiga poole, ja klass jäi vait.

«Näita!» Käsk oli öeldud kurja häälega.

Näidata polnud Djuškal midagi, ülesande järel seisis vihikus üksainus märge: «Palju on tiigis kalu = X». Seegi on arusaamatu, milleks seda iksi tarvis on.

«Ma lahendasin peast, Vassili Vassiljevitš.»

«Asi läheb aina hullemaks,» pomises Vasja-kuubis ja lisas jälle hapukal häälel: «Mis siis ikka, Fjodor Tjagunov, tule tahvli juurde, kuulame seda sinu lahendust.»

Djuška lõi küll ka ise oma jultumuse pärast araks, kuid tuli siiski pingist välja, seisis nagu kord ja kohus näoga klassi poole ja seletas:

«Kolmkümmend purikat oli märgiga. Kaks nendest sattus neljakümne hulka. Tähendab, märgita kalu on kakskümmend korda rohkem. Kolmkümmend korda kakskümmend on kokku kuussada.»

Oligi kõik, ta jäi vakka ja tundis end pahasti, et ta seletus oli nii vähe aega võtnud.

Klass oli umbusklikult vait. Vasja-kuubis vedas kulmud paljale pealaele ja silmitses Djuškat hoolikalt.

«Mnjaa! . . .» tegi ta viimaks häält. «Mnjaa! . . . Täiesti õige. Lihtne ja selge. Sul on terane mõistus, Tjagunov! Sa oled laiskvorst, Tjagunov! Kaks aastat oled sa mind ninapidi vedanud, oma võimeid laiskuse taha varjanud. Erakordsed võimed!»

Vasja-kuubis pöördus vaikiva klassi poole: «Näete, sõbrad, mismoodi tuleb mõtelda. Välkkiirelt! Ja otseteed asja tuuma kallale asuda.»

Bassihääle mürisedes, peaaegu ähvardavalt võttis Vasja-kuubis Djuškat kiita. Djuška seisis tahvli juures ja harjumatuse tõttu tundis end väga sandisti: kas või vaju läbi põranda nende kiidusõnade pärast.

Viimaks jäi Vasja-kuubis pidulikult vakka, pidulikult võttis ta rinnataskust täiteka, pidulikult kruttis selle lahti, pidulikult kummardus päeviku kohale . . . Kahtluseks polnud põhjust — viis.

«Võta hari, tuvike, tee ennast korda.»

Kumu Djuška teaduskangelasteost levis kähku üle terve kooli: see siis mõni nali, viie minutiga — peast! ülesanne «kes tuleb võitjaks».

Vahetunnil astus Levka Gaizer ta juurde:

«Kähku õppisid ujuma, vana.»

Nagu võrdne võrdsele, Djuškat rohkem enam prussakaks nimetamata.

Ja seda kuulsid kõik, kes sel hetkel koridoris olid. Aga juhuslikult seisis siin Rimka Brateneva. Seisis, kuulis, vaatas Djuškat. Lugupidavalt.

Temast saab suur matemaatik ja ta toob kuulsust koolile, Kudelino asundusele, isale, emale, Minkale, kellega ta sõbrustab, vanaema Klimovnale, kes teda pisikesest peast hoidis.

Koos Levkaga avastab ta, et universum on lõpmatu. Ja kuigi ta ei tea, miks peaksid juba kord surnud inimesed lõpmatuse tõttu uuesti sündima, avastab ta selle ikkagi. Levka tuleb uuesti ilmale, tema, Djuška, samuti, ja Minka, ja isa ning ema — kõik, kõik saavad teada, et keegi ei sure igaveseks.

Pealegi teab tema veel seda, millest isegi Levkal aimu pole: Rimka Brateneva oli kunagi Puškini naine.

Tema oskab näha seda, mida keegi ei näe.

Tema taipas, et Minka isa ei ole sootumakski nii paha inimene.

Tema läheb Minka ema juurde ja ütleb: hakka armastama meest, siis saab ta õnnelikuks.

Ja Minka samuti . . .

Asunduses aga imestavad kõik: mis hea inimene on Djuška Tjagunov.

Ja kui tark!

Ja Rimka on esimene, kes tema juurde tuleb: Djuška, saame õige sõpradeks.

Tema aga küsib siis Rimka käest: «Kas sa tead, kes sa oled?»

«Ei.»

«Natalja Gontšarova, Puškini naine, kaunitar number üks, «oo puhtaim sulnidus, sa sulniduste kroon».»

Djuška oli õnnelik ja talle ei tulnud ettegi, et õnn on tujukas.

Ühena esimestest kalpsas ta pärast tunde koolimajast välja, portfell käes. Tellis asus endistviisi portfellis. On ju maamunal olemas Sanka Jerahha, ja kas tahad või mitte, aga sellega tuleb arvestada.

Minkale ütles ta kindlal sõnal:

«Mine üksi, mul on tegemist.»

Ta tahtis Rimkat näha saada. Millegipärast ta lootis: täna läheb Rimka üksi koju, plikadeta. Ja tema satub Rimkale silma alla. Muidugi kogemata kombel. Ja Rimka hakkab rääkima, ja nad lähevad koos koju. Ja kes teab, võib juhtuda, et juba täna, kohe praegu, mõne minuti pärast ta ütleb: «Oo puhtaim sulnidus, sa sulniduste kroon.»

Eile ei oleks ta sellest unistadagi julgenud. Eile oli ta tavaline klutt, milliseid koolis on palju.

Kaua keerutas ta Jean Paul Marat' ja Sovetskaja tänava nurgal, kuni viimaks Rimkat nägi.

Too tuli plikadeta, kuid mitte üksi. Tuli aegamisi, jalga jala ette tõstes, vahtis maha, õblukene, kuidagi kammitsetud ja tuttav, et sure või ära. Aga tema kõrval, poroloonjopi hõlmad laiali, sammus Levka Gaizer. Samuti jalg jala ette, tõttamata, mõtlikult. Levka rääkis midagi Rimkale, too kuulas ja kallutas pea alla, ja eemaltki oli näha: ei ole tal

tahtmist kiiremini kõndida, küllap on meeltmööda. Tuttav ja võõras.

Veel minut tagasi oli ta uskunud, et teeb kuulsaks kooli, asunduse, isa, ema, vana Klimovna, isegi Minka. Praegu kujutles ta end kõrvaltvaadatuna sellisena, nagu teda oleks näinud Rimka, kui too oleks äkki pea tõstnud. Poisipõnn põlvist väljaveninud pükstes, paks portfell käes, keset tänavat. Ta veab tellist kaasa, sest kardab Sanka Jerahhat. Kogu aeg viirastub talle tont teab mis, pagan teab millest unistab. Juhuslikult lahendas ülesande ära ja ajas nina püsti. Kangil «päikest» keerutada ta ei oska, mängivaid muskleid tal pole, ilusat joppi samuti mitte.

Rimkat-Levkat liikusid kiirustamata tema suunas. Oli tarvis minema minna, varju tõmbuda, kuid jalad ei kuulanud sõna . . .

Minut tagasi oli ta end tundnud vaata et kõige õnnelikuma inimesena maailmas. Aga eksi oli ta arvanud — kõige õnnetum.

Maailm mängis Djuškaga soiulindu.

17

Ent järgmisel päeval pillas Djuška Vasja-kuubi tunni vaiksel viivul portfellist vihikut võttes tellise põrandale. Kõmisev matakas oli küllap kõikidele korrustele kuulda.

Tellis jõudis Vasja-kuubi kätte.

«Tjagunov, mis see siis on? Mistarvis sulle sihuke riistapuu?»

Djuška ei soovinud seda ütelda.

«Teeme selgeks.»

Pärast tundi viis Vasja-kuubis tellise pidulikult õpetajate tuppa.

Loigud olid kadunud, rajad kuivaks tõmbunud, rohi tärganud, lahtirullunud lehed heitsid maapinnale läbipaistva varju ja kuldnokapuuridest kostis vastkoorunud kuldnokkade siutsumist. Kõik, mida kevad suutis korda saata, oli korda saadetud, kõige elava iga-aastane loomine oli teoks saanud. Elavat ootas kasvamine ja mehistumine. Kobrutavast kevadest piilus suvi.

Aga lastel oli pidu: vahetunnil pudenesid kõik ilma palituta, paljapäi õue — kisa, hullamine, naerupahvakud, kõik

on päikesest ja õhust pisut purjus. Isegi truu sõber Minka vingub kusagil kaugemal otsekui põrsas ja Djuška on tal täiesti meelest läinud.

Plikad on soojaks paistetud seina veeres tihedas kobaras, kiratsevad. Nende seltsis Rimka . . .

Ei mingit rõõmu, et ta on lähedal, et silmad teda näevad, kõrvad teda kuulevad.

Ei mingit rõõmu soojusest, päikesest, ergukirjalisest rohelusest.

Ja üldse, mis tahes rõõm on . . . pettus. Praegu on olemas, minut hiljem — läinud.

Ees seisab rusuv mõttevahetus Vasja-kuubiga, võimalik, et direktriss Anna Petrovna enesega: «Mille tarvis tellis? Miks tellis?»

Ja Sanka muidugi teab juba, et tema, Djuška, on relvitu.

Sanka seisab posti juures, mille küljes kunagi rippusid «hiiglasesammude» nöörid. Nagu ikka, ümbritsevad Sankat Kolka Lõskovi taolised tallalakkujad. Djuška näeb Sanka õlekarva parukat, kuuleb tema rämedavõitu häält. Praegu naerdakse Sanka ümber. Küllap räägib Sanka temast, Djuškast, küllap midagi haavavat.

Ja Sanka sõnu, väga võimalik, kuuleb Rimka. Rimka seisab praegu Sankale lähemal kui Djuška, talle on paremini kuulda . . .

Sanka salgast eraldus Kolka Lõskov, varsakapakul poetas ta end Djuška silma alla ja kirtsutab nüüd oma otsekui rusikaks litsutud vanaeidelõustakest.

«Djuška . . .» Hääl on mesimagus, kaastundlik (otsemaid ütleb mingi sigaduse). «Kuidas sa siis täna ilma telliseta koju . . .?»

Djuška vaatab mööda õnnelikult kissitavast Kolkast, vaikib. Aga Kolka, tee mis tahad, on harjunud, kui talle öeldakse: «Ma ei või sind mitte vaadatagi.»

«Djuš-ka-a . . . Sanka ütleb, et sul ei maksaks koolimajast väljagi tulla. Ka siis, kui tellis, tahtis ta sind . . . Sinul tellis, aga temal tilluke nuga. Hi-hii! . . . Nüüd teeb ta sulle ilma noatagi . . . Hi-hii! Ema ei tunne ära.»

Noa koha pealt paneb Kolka küll omaltpoolt pada. Aga äkki ei pane ka. Ega's Sanka tookord asjata ei röökinud: «Vere lasen välja!»

Kolka kissitab muheldes nägu, Kolka on rõõmus, et varsti saab näha, kuidas Sanka Djuškaga arveid õiendab. Kolka ise ei kakelnud kunagi kellegagi, kuid kaklusi pealt

vaadata meeldis talle kas või söömata. Djuška ei pidanud vastu, kinnitas pilgu naeratleva Kolka näkku. Panna talle õige üks täis või? Kaapsab endal üle näo ja laseb jalga, aga Sankast pole pääsu niikuinii. Sanka halastust ei tunne, ja palju on praegu Djuška kirjas — surnuks peksab.

Rõõmsalt, lausa näkku naeratab Kolka Lõskov. Ja äkisti tõusis miski Djuška sisimast, maost kurku, oli raske hingata. Mitte niivõrd vihkamisest Sanka vastu, kuivõrd häbist enese pärast: ta ju kardab, kardab, ja Kolka näeb seda praegu, tunneb tema hirmust mõnu. Ta oli nagu tola tellisega ringi käinud, Nikita Bogatovi selja taha varju pugenud. Bogatov ei ole mingi kangelane, aga Sanka ees kartma ei löönud. Ja kui Sankal nuga, mis see talle maksis täiskasvanut noaga lüüa. Ning mitte kordagi polnud tema, Djuška, Sankaga nagu kord ja kohus kokku läinud. Sanka oli valmis avalikult jõudu katsuma, Sanka, tuleb välja, on ausam...

Kissitab suisa näkku Kolka Lõskov. Eemal plikade hääled. Plikade hääled ja naer. Piste südamesse: kostis Rimka naer, helisev, puhas, hõbedane, seda juba teistega segi ei aja.

Djuška astus sammu ette. Kolka Lõskov paiskus temast niivõrd kähku eemale, et kirtsus naeratuski ei jõudnud haihtuda.

Õlad längus, lõug vastu rinda, kõndis Djuška otse posti suunas, kus turritas Sanka õlekarva kammimata juuksepahmak. Sanka ümber seisvad poisid hakkasid nihelema, vahetasid omavahel pilke ja... nihkusid Djuškale teed andes lajali.

Sanka kiskus õla postist eemale, ajas end sirgu: sookarva rohetus silmis, hall jäik nina, ja lamedaile sarnadele, lõuale hakkas aegamisi sigima punaseid laike. Ikkagi on tal pisitilluke hirm nahas, ikkagi on Djuška talle miskipoolest kohutav, näed: laigud, ja silmi ajab punni. Djuška puuris pilgu Sanka silmade rohetusse.

«Timukas! Tõbras! Arvad, et kardan?»

«Ikka tõsi või?... Vahest ehk katsud näpuga?»

Kooliõu oli täis lustlikku helisevat lärmi. Mitte kunagi ei olnud Djuška end nii pahasti tundnud: mitte kellelgi pole temaga pistmist, mitte kellelgi peale Sanka. Sanka vihkab teda, tema Sankat!

Aga eemalt kostis taas Rimka muretut naeru, erilist,

läbipaistvat, värelevat nagu palav õhk, mis väriseva kangastusena maapinna kohale kerkib.

Ja naer tõukas... Kogu ärakannatatud vihkamise, oma nürjangud ja häbi — laigulisse larhvi, silmade sogasesse rohetusse, virilasse, pitsunud naeratusse! Märja nätsuga maandus Djuška rusikas, Sanka lõi kõikuma, kuid jäi püsti. Djuška lõi teist korda, ent tabas Sanka maakivikõva õlga.

Otse enese ees — kaks neetud ümmargust silma. Ei jõudnud Djuška neile rusikat vastu virutada. Valu ta ei tundnud, kuulis vaid midagi rigisevat omaenese näos, ja tema päikesepaisteline õu ja sinine taevas võpatasid, lõid voolama ja hakkasid vedelatena, laiguti, paiguti alla nõrguma, ja näis, nagu oleks talle raske malmpott pähe vajutatud. Paistab, et ta jõudis Sankale jalaga virutada, too õjatas ja kiskus end krõnksu...

Pärast seda mäletas ta ainult mingeid kireväid juppe: temale sihitud Sanka tõsine nina; rinna pealt kärisev särk; kramplikult kokkupigistatud rusikas, oma rusikas, värske verega koos, kas oma või Sanka verega, seda ei tea; Sanka virildunud suu; poiste ehmatusest tõsiste nägude müür... Ja vaikus õues, päike ja vaikus, Sanka raske nohin... Djuška ründas, lõi, virutas mööda. Sanka paiskas ta enesest eemale, kuid Djuška ründas uuesti, lõi uuesti... Sanka jõllis silmad, Sanka kõveril huuled, krampis rusikas...

Keegi püüdis Djuškat arglikult eemale kiskuda, ta tõrjus küünarnukiga, jõudis silmanurgast märgata Minka pännis nägu...

Ootamatult ilmus Sanka suureninalise, suuresilmse, virilasuise lõusta asemel tema ette Levka Gaizeri erutatud, punane, kipraskulmuline nägu. Levka kahmas Djuškal rinnust:

«Nonoh! Aitab!»

Ent Levka selja taga välkus Sanka parukas, Djuška rebis end selle poole, Levka vajus talle vastu rindu:

«Ai-tab!»

Siis virutas Djuška Levkale täiest jõust ja... tuli mõistusele.

Päikesepaistes eretav õu ja vaikus. Poiste suuresilmsed tardunud näod. Nende kohal sinasse lõikuv suur kraana. Levka, kuiv kuri helk silmis, kompas käega põsenukki.

«Oled ikka sõnnik küll,» ütles ta.

5—47/48

Djuška ei vaielnud vastu ega tundnud ka kahetsust. Vihkamist enam polnud, oli väsimus.

Ja samas kasvas otsekui maa alt välja Vasja-kuubis lagipaik taevalaes, pikem kui suur kraana, ja kujutlematust kõrgusest uuris tuhm nägu Djuškat. Vasja-kuubis võttis tal raskel käel õlast, keeras ringi:

«Läki.»

Poisilõustade võlutud sein lõi üdisema ja valgus kahte lehte, andis teed. Halli paindliku kassina viskus Kolka Lõskov üle tee.

Alles nüüd tundis Djuška, et tal on nägu sootuks kadunud, selle asemel on midagi rasket ja lamedat nagu niiskuse käes turdunud tammelaud. Kandes kõikide silma all oma puisust, klammerdus ta oma vabisevail jalul ebakindla ja kõikuva maapinna külge.

Eespool seisid tüdrukud puntras, ikka veel otsekui lummuses tardunud. Tüdrukute hulgas Rimka, kulmud kõrgel, ümmargused silmad justkui nööbid, lokikesed meelekohtadel. Rimka — täiesti tavaline, praegu täiesti ülearune.

Ent kui Vassili Vassiljevitši taganttõukav käsi ja Djuška vabisevad jalad teda plikadele lähemale viisid, kostis nende hulgas vingumist ja nad kõik, ilmes hirm ja põlastus, paiskusid salgas eemale. Ja Rimka samuti, hirm ja põlastus ümarates silmades.

See tõi Djuška lõplikult teadvusele. Ta taipas, milline ta välja näeb: särk ribadeks, verega koos, nägu pole ollagi, on midagi puist, lamedat ja võõrast . . . Tema eest karatakse kõrvale. Rimka — samuti.

Ja talle meenus, et oli löönud Levka Gaizerit . . .

Verega määrdunud, ribades särk tõmmati tal seljast ja saadeti isale otse töö juurde. Teda ennast aga pesti kraani all puhtaks, määriti joodiga kokku, sunniti peeglisse vaatama.

Nägu oli siiski alles jäänud, sugugi mitte kaduma läinud ja polnud see sootumakski lame, vaid, vastupidi, jubedalt üles tursunud, kollakate joodilaikudega kaetud ja keskpaigas, kus varem oli asunud nina, tolknes laipsinine vormitu kühm. Seesama tunduski puust olevat.

18

Ema vaatas Djuška nina üle, kompis seda külmade sitkete sõrmedega, oli valus, lausa tuli käis silmist, siis ema vajutas, et rigin taga ja sõnas peaaegu ükskõikselt:

«Kasvab kinni. Nii nädala pärast on kenakesti korras.»

Ütles ja läks magamistuppa, heitis rõivaid seljast võtmata voodile.

Vanaema Klimovna koristas laualt nõusid ja ohkis: «Või-või-või! Seesamunegi nüri sirp lõikab rängemini kätte kui terav.»

Ka läks ära oma tuppa.

Djuška jäi isaga silm silma vastu. Isa käis mööda tuba, togis jalgadega — mitte kõvasti ega südamest — toole, sebis kämblaga vihaselt juustes, ei riielnud, ainult aegajalt poetas: «Jaa . . . Jaa . . .»

Lühidalt ja raskelt, vastuseks omaenese mõtetele.

Akna taga kõrgus aga suur kraana, selle all, küllap nagu alati, sagivad inimesed: sorteerivad metsamaterjali, tunnevad kevadest rõõmu, käivad üksteise juures külas, armastavad ja ei armasta. Djuškal aga pole nende hulgas enam kohta. Rimka põrkas temast eemale. Ja tema lõi asja ees, teist taga Levka Gaizerit. Ja keset nägu on puine, segav nina, sellise ninaga ei või välja minna . . .

Levka aga tahab avastada lõpmatuse, ja arusaamatu, miks tõotab see lõpmatus Djuškale teist elu. Milleks veel teine, kui ühtegi on nii raske ära elada.

Isa jäi seisma, võttis tooli, seadis selle Djuška vastu ja istus kaksiratsa toolile. Isa nägu oli selle päevaga auku vajunud, nurgeliseks muutunud, otsmik kippus ette, silmad pugesid varju, uurivad otsekui urust, valvsalt, äraootavalt, ärevust täis, kuid tundub, et mitte vihaselt.

«Meile laoplatsile satub, tead, Djuška, sihukesi väänulisi tümikaid, mida ei oska ei ehitus-, ei titsi- ega kastimaterjali hulka arvata. Need lükatakse siis küttepuudeks, aga ei neist ole õiget küttepuudki — rassi mis rassid, pakku lõhki ei saa. Puu nagu puu ikka, aga millekski ei kõlba . . .»

Djuška taipas, kuhu isa sihib, ent oli vaiki.

«Ja vaata, Djuška, inimene võib samuti vändu ja väänakaks kasvada,» jätkas isa. «Tihtilugu kaperdab nihukene tohmakas inimeste seas ringi, ja kuhu ta ka oma nina ei pistaks, ikka jääb ta kõigile jalgu, kõik püüavad temast

lahti saada. Aga kui sõrgu vastu ajab, lüüakse jala pealt pilbasteks.»

Isa pilk on tundetulvil, hääl tagasihoitud, kõigest paistab, et ta on jõudu kogunud, tahab end ülekäteläinud pojale kõigest hingest arusaadavaks teha. Kõigest hingest, ärrituseta. Ent kõige vähem on Djuškale niisuguseid seletamisi vaja. Isa abitagi teab ta praegu, et on ebanormaalne, omadega puntras, et raske on elada... Rimka Brateneva oli selle talle paremini selgeks teinud kui isa — oli kõrvale põiganud. «Nüri sirp lõikab rängemini kätte kui terav.»

Tusaselt krääksutas isa tooli, kummardus ettepoole ja hakkas ägedamalt rääkima:

«Elus näide on sul ju silma ees, — Nikita Bogatov. Vändukasvanud inimene, eksitus. Ise on õnnetu, naise tegi õnnetuks, poja... Selliseks tahad saada või?»

Viimaks sai Djuška suud paotatud, ta küsis:

«Iss, Bogatov on paha, olgu, aga Sanka Jerahha on hea või?»

«Mina talle aiast, tema mulle aiaaugust. Mis Sanka siia puutub?»

«Temaga ma kaklesin.»

«Ja mina pean teda siis sellepärast selja taga kiruma hakkama? No tead!»

«Bogatov on paha, Sanka hea?»

«Ma sülitan selle sinu Sanka peale! Sinu peale ma sülitada ei saa.»

«Sanka armastab tappa... konni.»

«Konni?... Kurat teab mida! Aga mis minul selle kõigega tegemist peaks olema?»

Tõesõna, mis on temal sellega asja, et Sanka tappis konni? Kust on pärit see vaen Sanka vastu? Miks Djuška mõtleb nii palju Sankast. Ainult temast. Sündis teistsugune kui teised, piinab kasse, tapab konni. Ja asi ei seisa ju mitte kassides ega konnades, vaid selles, et ta armastab piinata ja tappa. Aga see kohutav «armastab» miskipärast ei kohuta kedagi. «Mis minul sellega pistmist peaks olema?» Kellelgi pole sellega pistmist, mida a r m a s t a b Sanka. Bogatoviga on küll pistmist, Bogatovit mõistetakse hukka... seltsis Minkaga.

Ja ise oma sõnadest lämbudes sõnas Djuška:

«Ta tapaks ka inimesi, kui vaid saaks.»

«No tead!»

«Ta on elajas, see Sanka, aga Bogatov ei ole elajas. Mida Bogatov sulle on halba teinud? Mispärast sa teda ei armasta? Miks? Mispärast?!»

«Mis asja sa karjud?»

«Ma kardan! Kardan! Kardan teid kõiki!»

«Kuule, mis sinuga lahti on?»

«Kellelgi ei ole Sankaga pistmist? Mitte kellelgi! Kui ta suureks saab, tapab ta sinu niisamuti nagu minu!...»

«Djuška, võta nüüd aru pähe!»

«Ise võta aru pähe! Tappa armastab, aga teile kõigile on see kama. Ainult sülitada! Ela temaga, armasta teda! Ei taha! Ei taha! Sind ei taha ma näha!»

Püsti karanud, vehkis Djuška rusikatega pea kohal, kiunus, trampis jalgu:

«Ei ta-ha-a!...»

Toolil ratsutav isa tardus, silmitsedes poja ärataotud, virildunud, hirmsat nägu alt üles.

Karje peale ilmus ema, kahvatu, jäik, otsusekindel, paistis, et kasvult pikemaks sirgunud. Isa pöördus tema poole:

«Veera, mis temaga lahti on?»

«Too klaas vett.»

Djuška langes silmili diivanile ja vappus härdas nutus.

«Mis temaga on, Veera?»

«Harilik hüsteeria. Läheb mööda.»

Ema ei kaotanud kunagi pead, ka praegu oli ta hääl rahulik. Djuška nuttis: keegi ei saa temast aru, kellelgi pole temast kahju, isegi emal mitte.

Teda sunniti palderjani võtma ja voodisse heitma. Ta lebas ja ei mõelnud millelegi. Kõik ümberringi muutus kuidagi kaugeks ja tarbetuks: Nikita Bogatov, Sanka, Rimka, mõistmatu isa, Levka Gaizer, keda ta oli löönud... Ja küllap vist kõige kaugem ja tarbetum oli ta ise, kadunud hing.

19

Djuška tellis lebas kooli direktrissi Anna Petrovna laual. Ruske tellis kirjutuslaua rohelisel kalevil...

Anna Petrovna oli Kudelino asundusse ilmunud uue kooliga koos. Näis, et ta oli kusagil spetsiaalselt ette valmistatud: noor, ilus direktriss kohevil juuste, valju, otsuse-

kindla häälega, ülikooli lõpumärk rinnas, uue, laiu aknaid säratava kooli tarvis.

Koolimaja koridorides ja isegi asunduse tänavail Anna Petrovnat kohata polnud teab mis suur kunst, kuid tema kabinetti satuti üksnes iseäranis tähtsatel puhkudel.

Ruske tellis rohelisel kalevil oli eriline juhtum. Laua vastas olid aset võtnud õpetajad ja õpilased: kohtunikud, tunnistajad ja kurjategijad — Djuškat-Sankat. Koguni Kolka Lõskov oli kutsutud, koguni Minka oli otse ukse juurde tooliservale peitu pugenud.

Kui juba tähelepanu keskpunktis laual on tellis, siis endastki mõista on jutt Djuškast: «Tjagunov, Tjagunov...» Sankat peaaegu ei puudutatagi, istub tusaselt, nina norus, vahib põrandale, sünge, solvunud, et näe, tuleb inimesel asjata kannatada.

«Gaizer, kas sa rääkisid kellelegi, et oled seda tellist Tjagunovil ka varem näinud?» juhib Anna Petrovna ülekuulamist.

Levka tõuseb. Tema vasaku silma all igavene kollane latakas — tagasikoskunud muhk, mille oli tekitanud Djuška rusikas.

Levka vastab erilise innuta ja püüab mitte vaadata Djuška suunas:

«Õieti ütelda, mina seda tellist ei näinud...»

«Mis mõttes, õieti ütelda?»

«Ma kogemata märkasin, et tal... Tjagunovil on tüse portfell, küsisin, mida ta sul täis on tuubitud. Tema vastas, et seal on tellis.»

«Ja rohkem midagi ei küsinud?»

«Huvi ma muidugi tundsin, et milleks tellis. Vastas: kasvatan muskleid.»

«Oli see ammu?»

«Nädala jagu tagasi.»

«Ja Tjagunov vedas seda kõik aja... kasvatas muskleid?»

«Tema portfelli ma rohkem ei vaadanud, tellise vastu huvi ei tundnud.»

«Vedas jah! Tellist vedas! Ma tean! Maha ei jätnud!» hüüatas Kolka Lõskov. Ka siin, direktrissi kabinetis, käitus ta toimekalt ja rõõmsalt, otsekui oodanuks vahvat kaklust.

Häält tegi, rõhutult sünge Vasja-kuubis:

«Imelik ikka küll. Ebamugav asjandus, isegi kaklemiseks.»

«Kuidas ebamugav! Isegi väga mugav! Raske...» oli Kolka meeleldi hakkamas. «Selja tagant kuklasse, parts!, ja teist pole haisugi. Tellisega võib härjagi maha lüüa.»

Ähvardavalt vaatas Anna Petrovna silmanurgast Kolka poole, ja too õigustas end jällegi meeleldi, peaaegu pidulikult:

«Vabandust. Ma sellepärast, et arusaadavam oleks...»

«Tjagunov,» küsis Anna Petrovna. «Ütle, ainult avameelselt, mille jaoks...? Mille jaoks see tellis sulle tarvilik oli?»

Djuška oli pikka aega vait, viimaks pressis enesest välja:

«Kui Sanka äkist kallale tuleb... Selle jaoks.»

«Ja sa oleksid teda löönud... tellisega?»

Valetamine olnuks mõttetu, Djuška tunnistas:

«Oleks tulnud, oleksin löönud küll.»

«Aga selle peale sa ei mõtelnud, et tõepoolest võib tellisega härja...? Ei mõtelnud, et inimese võib sellega tappa?»

Vasja-kuubis ootas ja ootas Djuška vastust ja ei jõudnud seda ära oodata, kraaksatas tigedalt; üks asja arutamisele kutsutud õpetaja, hoopis noor, alles esimest aastat koolis tunde andev Zoja Ivanovna pingutas öelda:

«Milline õudus!»

Vasja-kuubis oli otsustanud appi tulla.

«Aga sa ju kandsid seda asjandust enesekaitseks?» küsis ta.

«Kaitseks,» tunnistas Djuška peaaegu tänulikult. Ta ei tahtnud, et teda peetaks tapjaks, olgu või Sanka tapjaks. «Igaks juhuks, kui Sanka kallale tuleb...»

«Kallale tuleb?...» haaras Anna Petrovna sõnast. «Esimesena sulle?»

«Jah.»

«Kuid kõik ju räägivad, et sina olid esimene, kes kaklusse kippus, Tjagunov. Sina lõid Jerahhovit esimesena. Või valetatakse sinu peale? Või ei olnud see nõnda?» Nördimusest muutusid Anna Petrovna silmad ohtlikult selgeteks ja külmadeks.

Djuška jäi uuesti vait. Ta vaikis ja sai aru küll, et tema vaikimine jätab praegu halva mulje. Filmides vaikivad tabatud spioonid sedasi, kui neil pole enam kusagile pääsu.

«Mis-sugune õudus!» pressis noorukе Zoja Ivanovna taas.

Vasja-kuubis aga kraaksatas veel ühe korra.

Rohelisel laual lebas kõikide silma all ruske tellis. Tuleb välja, et hirmus asi, sellega võib tappa inimese. Djuška tellis, spetsiaalselt Sanka tarvis valmishoitud tellis. Ja tema, Djuška, läks esimesena Sankale kallale...

Ja hirmsast tellisest ime läbi pääsenud Sanka istus solvunult süngena.

Djuška hakkas ka ise uskuma, et ta on kurjategija.

Abi tuli ootamatult sealt, kust seda ei oodanud ei Djuška ega mitte keegi teine.

Ukse kõrval varjus olnud Minka, juhuslikult asja arutamisele sattunud Minka, Minka, kellelt keegi ei kavatsenudki praegu midagi küsida, hüppas äkki püsti ja pistis peenel murduval häälel kisama otsekui kukk, kes esimest korda oma häält proovib:

«Djuška! Mida sa... ? Djuška! Ütle kõigile! Räägi Sankast! Ta ju kiitles, et tapab su ära! Ma ise kuulsin! Noaga hirmutas!»

Ja Sanka krapsas püsti, tema näole valgusid punased plekid:

«Valetab! Valetab! Ei kiidelnud!... Mul ei olegi nuga! Otsige läbi! Ei ole nuga!»

«Millisest noast sa räägid? Mis?» kaotasid Anna Petrovna silmad selguse, muutusid tavalisteks — kohkunuiks.

Ent Minka, tasane Minka viskus raevukalt Sanka kallale.

«Sina saad kõigega hakkama, noaga kah! Kolka kiitles, et sa noaga!»

«Mina ei kiidelnud ühti! Ja ei tea midagi!» pani Kolka Lõskov ussina vingerdama.

«Ausõna! Djuška on hea. Djuška isegi konna... Djuška ei tee kunagi endast nõrgematele liiga! Aga Sanka võib noaga kah, temal ükskõik.»

«Mis asja ta minu peale...? No mis asja?... Ei mingit nuga... Noh vaadake, noh...» asus Sanka kõikide ees oma tühje taskuid pahupidi pöörama.

«Ta on argpüks! Ainult nõrkadele läheb kallale. Sellepärast Djuška tellisegi... Teadis, et Sanka siis talle kallale ei tule, kardab. Ja tõsi, tõsi, Djuška vedas seda tellist juba ammu aega portfellis. Ammu aega, aga ta ju ei löönud sellega Sankat. Võis tappa? Djuška või? Sanka! Ainult hirmutada. Sanka on argpüks, tugevale ei lähe iialgi...!»

«Noh, Minka, no-noo!»

«Kuulete?... Ta isegi praegu... Nüüd võtab ta mind...

Mulle on kah tellist... Sanka ei anna asu! Mulle on kah tellist tarvis!...»

«Noh, Minka, no-noo!»

Sanka seisis keset kabinetti, pulstunud, nägu plekiline, rohelised silmad punnis, taskud pahupidi pööratud.

Lebas ruske tellis rohelisel laual. Kõik vaikisid, rabatud tasase, tillukese, nõrga Minka raevust. Ja ainult Zoja Ivanovna, nooruke õpetaja, ohkas hämmelduses: «Mis-sugune õudus!»

20

Aleksandr Matrossov sulges oma rinnaga kuulipilduja laskeava, et päästa seltsimehi. Aleksandr Matrossov oli kangelane, avara hingega inimene, temast on kirjutatud raamatuid.

Seniajani olid avara hingega inimesed, need, kes oma rinnaga, oma elu hinnaga seltsimeeste eest seisid, Djuška jaoks ainult raamatutes elanud. Kudelinos polnud selliseid märgata. Näis, et ülla hingega inimesed pidid tingimata olema ka kasvult suured, õlgadest laiad, näolt ilusad.

Minkal on kitsad õlad ja vigisev hääl. Ja elanud oli Minka kogu aeg siinsamas kõrval, Jean Paul Marat' tänavas, midagi kangelaslikku temas ei olnud: kõige nõrgem poiste seas, kõige arem.

Ja nägid, Minka Sanka vastu! Sanka nõrkadele ei halasta. Sanka ei kingi. Minka keeras vabatahtlikult oma elu kihva, selleks, et Djuškat päästa. Varjas rinnaga.

Kuid tema, Djuška, oli Minkat alati pisut põlastanud, teda, nõrgemat, abitumat.

Djuškast põrkus eemale Rimka, Djuškast pööras ära Levka Gaizer, kodus sattus ta hüsteerikasse. Ise enesele vastik. Kas maksab sellisel maa peal elada? Kellele ta tarvilik on?

Tuleb välja, et on tarvilik! Rinnaga tema eest.

«Minka... Minka...»

Hommikul ei pööranud Djuška koolimaja poole, vaid Minka maja suunas. Sanka hakkab Minkat peale passima. Tema, Djuška, hakkab alati Minkaga koos käima.

Portfell on harjumatult kerge, kleenuke — tellist pole enam vaja. Pistku Sanka oma nina, ei tunne tema ees hirmu! Tikkugu ta vaid Minkale kallale!

Minka ei imestanud sugugi, et Djuška teda trepi kõrval ootas. Kotjas, viimse kui nööbini hoolikalt kinni pintsakus, oma suure, päevinäinud ranitsaga, kitsas nägu läbipaistev ja karm. See karmus oli Minka juures nii harjumatu, et «tere» asemel esitas Djuška äreva küsimuse: «Mis lahti, Minka?»

«Ei midagi, Djuška.»

«Ei, Minka, midagi on, ma näen.»

«Sa kuulsid, kuidas ta eile, millise tooniga: «No-noo, Minka!» Maha lööb, mis see talle maksab.»

«Enne löögu mind.»

«Ega's sa ju alati minuga koos hakka käima.»

«Alati, Minka.»

«Aga ma tahan ise kah . . . Ise enese eest! Nagu sina, Djuška.»

Minka nabistas värisevi käsi nööbid valla, lõi hõlma laiali — püksirihma taga tolknes noa puust pea.

«Mis sul arus?»

«Tahtsin tellise võtta, aga Sanka saab minust tellise korral kohe . . . Sind tellisega ta kardab, aga mind mitte. Mina saan sihukesest rästikust ainult . . . teraga.»

«Hulluks oled läinud, Minka!»

«Küll lähed, kui terve öö ei saa und silma.»

«Minka, vii nuga tagasi.»

«Ei!»

«Jõuga võtan ära, Minka!»

«Ei, Djuška, seda sa ei tee.»

«Siis palun sind, Minka . . .»

Minka kõhkles, niheles veidi, pilgutas silmi ja andis järele.

«Ma torkan ta esialgu trepi alla . . . Sinuga seltsis käin ilma noata. Aga kui sind ei ole, Djuška . . . Tahan ise enda eest, nagu sina.»

Kohmakas puupeaga kööginuga kohutas Djuškat. Kuid Minka oli äkisti kangekaelseks muutunud.

21

Õhtu eel, pärast tööd, võtsid ema ja isa külalist vastu. Õigemini tuli külaline küll ainult emale. Toosama Grintšenko, kellest Djuška nii palju oli kuulnud, et vaevu elus,

peaaegu suremas. Kaks päeva tagasi oli Grintšenko haiglast välja kirjutatud, praegu aga kostitati teda teega.

Ta ei olnud üldsegi kidur, vaid hoopis kogukas mees, tuhmi, mahlaka kurguhäälega, tumeda paksuhuulse näoga metsaparvetaja, kes kandis pidulikku tumesinist triibulist ülikonda ja lipsu, mille sõlm oli nõnda suur, et takistas massiivset lõuga liikumast. Üksnes aukus silmad ja läbi poorilise tumeda naha esiletungivad tömbid sarnaluud kõnelesid haigusest, mis polnud sellest võimsast kehast veel lõplikult lahkunud.

Grintšenko oli külla tulnud emale, kuid jutles ta üksnes isaga.

«Ma teile ütlen, Fjodor Andrejevitš, missugune inimene on Veera Nikolajevna, teie abikaasa. Öelda, et pühak, on vähe öeldud! Kes mina talle olen? Ei ligimene ega vend, isegi ühes lauas pole istunud, leiba, soola ja viina poolitanud. Ja oleks mina. Stjopka Grintšenko, meie valitsusvõimule veel teab mis kasulik olnud. Kus sa sellega. Tavaline töörügaja. Pikka rubla armastasin taga ajada, viina armastasin, naisi ja muud ideelagedat. Ja näe, minu pärast, ideelageda pärast ei maganud see naine ööde kaupa, rikkus oma tervist, ütleksin isegi, et rebestas ennast kõige kangelaslikumal kombel.»

Ema naeratas süüdlaslikult, kuid isa jäi tõsimeeli nõusse:

«Mis on, see on, olematuks ei tee, ennastunustav.»

«Tuhandeid aastaid kiitsivad inimesed Neitsi Maarjat. Aga lubage küsida, mille eest? Ainult selle eest, et Kristuse ilmale tõi ja suureks imetas. Ma ütlen, et iga eit on selliseks asjaks võimeline. Aga las see Neitsi Maarja poputab mõnd sihukest nagu mina. Mitte suure jumala nimel, et aastasadu halleluuja lauldaks, vaid lihtsa inimese nimel, ilma igasugu rehnutita, et sulle seal igavest kuulsust pakutakse või kuldset autähte rinda. Siin sulle Neitsi Maarjast ei piisa, siin on midagi rohkemat vaja.»

«Neitsi Maarja on muidugi ebausk, Stepan,» vastas isa õpetlikult. «Aga ega me vanale ebausule esimest korda eluga pihta anna. Nii et midagi erakorralist siin ei juhtunudki.»

«Oi, ärge rääkige, Fjodor Andrejevitš, ärge rääkige. Te arvate, et Veera Nikolajevna mul ainult lidemed välja praavitas, ei, ta tegi mu hinge terveks. Mulle sai selgeks, et kui mina, Stepan Grintšenko, kangelaslikku väärt olen, siis tuleb mul ennast edaspidi ka nõnda üleval pidada, mitte

end tühja-tähja peale raisata. Eh-ei, nüüd'ap ma enam sedasi elama ei hakka, nagu elasin. Kaen ikka vähe ümber, ja lahtisema silmaga. Kui palju aastaid ma veel elada saan, Veera Nikolajevna?»

«Ega ma kaardimoor ole, Stepan Afanasjevitš. Arvan, et teid jätkub veel kauaks.»

«Palju ka ei elaks — kõik mingu inimestele. Lasite mulle, Veera Nikolajevna, heledat valgust sisse paista.»

«Mul on säärasest kõrvalnähtest väga hea meel.»

«Ah, teie jaoks midagi korda saata! Vaat oleks alles õnn. Ei saa hakkama, näh, tilluke. Jaa-ah!»

Grintšenko tõusis ja asus väärikalt kättpidi jumalaga jätma, Djuška aga tormas aknale, et näha, kuidas ema poolt surmast päästetud inimene kõnnib omil jalgel mööda tänavat teiste tervete inimeste hulgas.

Djuška surus end vastu akent, aga ei näinud mitte Grintšenkot, vaid Rimkat. Kerges ruudulises kleidis, omaemarohu õis päikesepiisana tumedais juustes, ja kiharad meelekohtadel, ja kahvatu, õrn laup kulmude kohal — kuidas ta küll erineb kõigist teistest, sünnivad ka sellised maailma. Õie päikesepiisake juustes . . .

Rimka kadus trepikotta, nähtavale ilmus Grintšenko, kes ei pööranud Rimkale mingit tähelepanu. Kohmakaskogukas, esinduslik oma triibulises ülikonnas, astus ta ettevaatlikult välja, kandes endas oma päästetud tervist, oma hinge, mille Djuška ema oli terveks teinud, — enesessetõmbununa.

Pärast Rimkat omandas Djuška jälle võime näha seda, mida teised jätavad tähele panemata. Praegu silmitses ta ettevaatlikul sammul väljaastuvat Grintšenkot ja nägi temas seda, millest Grintšenkol enesel aimugi polnud: liialist tegelemist iseendaga, oma veel nõrga tervisega, oma tervendatud hingega.

Märkamata marssis Grintšenko mööda ka Minka isast, kes ühtepuhku oma pika mantli hõlmadesse komistas. Aga Minka isa tõttas. Djuška jäi teda teraselt silmitsema, ja sipelgad sibasid selga pidi alla — midagi oli lahti. Nikita Bogatov jooksis nagu jõudis: lehvitab käiseid, näos pole verepiisakestki, suu pärani, hing kinni. Ta tuli risti üle nende õue, ligines trepile. Midagi oli juhtunud! Midagi hirmsat!

Ema ja isa jätkasid juttu Grintšenkost, sellest, kuidas too nii edukalt oli «haiguse maha raputanud».

Uks paiskus koputamiseta pärani, kahvatu, higine Nikita Bogatov varises jõuetult põskepidi vastu uksepiita.

«Veera Nikolajevna!»

«Mis on? . . .»

«Noaga . . .»

Djuška taipas kõik, Djuška karjatas: «Min-kaa-t!»

«Jah, Minkat . . . noaga. Ja see oli meie nuga . . . Ei teagi, kuidas . . .»

«Sanka — Minkat! Sanka — Minkat!!»

«Djuška, ole nüüd natuke aega vait! Kus ta on?»

«Haiglasse viidi . . . Mina teile . . . Päästke, Veera Nikolajevna!»

«Sanka — Minkat! Ema, päästa Minka! Päästa, ema!!»

22

Nad istusid kahekesi telefoni juures, ootasid haiglast kõnet. Djuška seletas isale, kuidas Bogatovite kööginuga Sanka kätte sattunud oli.

«Ma ütlesin Minkale: ei tohi, ära võta! Tema mulle: Sanka lööb maha, ainult tera aitab mul pääseda. Noh, ja Sanka võttis tal selle noa käest ja sama noaga . . . Minka käest oleks igaüks ära võtnud. Minka ei tee kärbselegi kurja.»

«Kurat!»

Isa lausus selle sõna oma tavalise energilisuseta, isegi nukralt. Ta oli praegu kuidagi taltunud, ei marssinud tuba mööda ega toginud toole, istus Djuška vastas ja silmitses teda harjumatu tähelepanuga.

«Sa rääkisid, Sanka tapnud konni?» küsis ta.

«Konni tappis, kasse piinas.»

«Miks?»

«Lihtsalt niisama. Meeldis.»

«Meeldis? On ta haige või?»

«Mis sa nüüd, iss. Terve. Ainult Levka Gaizer on tervem kui tema. Levka teeb kangil «päikest».»

«Noh aga mispärast, miks ta sihuke ebanormaalne on? Meeldis . . .»

«Ei olegi millegi pärast. Säärane juba sündinud.»

«Sündinud? . . . Hm . . . Sankal ju ikka nagu normaalsed vanemad. Isa parvetaja nagu teised parvetajad, veeretab ausalt palke, viina võtab, tõsi ta on, tihtivõitu, aga isegi

purjuspeast ei lähe loomaks. Ei kasse, ei koeri ega inimesi ei piina.»

«Iss, aga ega see Gaizeri Levkagi oma isaga sarnane pole. Kindel see, et Levka isa terve oma elu jooksul ühtegi ülesannet pole lahendanud.»

«Hm, õigus. Aga kõige sandim on see, Djuška, et seda värdjat võib veel õigustadagi.»

«Sankat? Õigustada?»

«Kuidas seda nüüd öelda, tuleb nõnda välja, et sinu Minka pani juba varem noa Sanka vastu valmis, ettekavatsetult. Ja võib arvata, et ta selle noa kakluse ajal välja tõmbas. Sanka aga oli relvitu. Tähendab, Sanka kaitses ennast, kallale tungis aga Minka.»

Djuška jäi sellisest pöördest kangeks.

«Iss, Minka ei tee kärbselegi . . . Iss! Kes see usub, et Minka — Sankat? . . .»

«Usutakse, poeg, fakte . . .»

Faktid . . . Djuška oli seda sõna sageli kuulnud. Isa, ema, õpetajad laususid selle sõna alati austusega. Faktid: midagi ausamat, midagi äraostetamatut ei saa ollagi. Need on see, mis on, mis tõepoolest aset on leidnud, need on sula tõsi, need on elu ise. Ja kas näed, sula tõsi on ebaõiglane, elu ise on elu vastu, kaitseb tapmist. Kas üleüldse on maailmas midagi, mida võiks lõpuni uskuda, silmagi pilgutamata? Kõik vangub, kõik on ebakindel.

Djuška oli ainult kolmteist aastat vana, ei olnud ta veel jõudnud sinna ikka, kus segaseid mõtteid ja ähmaseid hirme suudetakse rüütada selgeisse sõnusse. Ta ei oleks osanud ütelda, mis nimelt teda praegu kohutab — liialt keerukas! — ta tundis vaid tuska ja nukrat ähmi. Ja isa, tema täiskasvanud, tugev isa, kes oli suuteline asunduse kohale püsti ajama määratu mitmetonnise kraana, oli jõuetu teda aitama. Ehkki tahtnud ta oleks, kannatab, valu on pilgus. Miski on isast tugevam, miski, millel pole nime, pole nägu — nähtamatu!

«Iss,» sõnas Djuška katkeval häälel. «Kas Sankal võib tõesti hästi minna, kui ta suureks kasvab?»

Isa tõstis pea, jäi pojale kohmetult üksisilmi otsa vaatama, ja tema silmaterad võpatasid.

«Kui Sankal hästi, siis minul, iss, läheb halvasti.»

Ja aegamisi tõusis isa toolilt püsti, ajas end täies pikkuses sirgu, astus sammu edasi, võttis Djuška ülespööratud näo oma laiade soojade kämmalde vahele, silmitses seda

Vaatet minuti ja sõnas viimaks: «Jaa . . . Jah, sul on õigus. Seda ei tohi juhtuda.»

«Iss, Minka ei ole süüdi, isegi kui faktid . . . Teadku seda kõik, kõik.»

«Jaa . . . Jah, sul on õigus.»

Nad mõlemad võpatasid: telefon pani üle terve toa helisema. Isa rebis end Djuškast eemale, kahmas toru.

«Kuulen! . . . Nii . . . Nii . . . Verd? . . . Aga vanemad? . . . Ei saa. Kuidas siis nii, ise on vanemad, aga veri ei klapi? . . . Ah-ah-h . . . Hea küll, Veera, hea küll. Ma ütlen edasi, ma ütlen talle kõik edasi.»

Ja asetas toru hargile.

«Asjalugu on sedasi, Djuška, sinu Minkale tuleb teha vereülekanne. Ei ema ega isa ei saa verd anda. Vanemad küll, aga ei saa; juhtub sihukest asja. Siin kah osutus Nikita Bogatov kõlbma . . .»

«Mina annan Minkale verd! Mina!»

«Verd annab sinu ema. Haiglast aga ei lasta teda pärast seda kohe tulema. Nii et me võime teda alles hommiku eel oodata.»

«Ma tean, tean — ema päästab Minka!»

«Päästab, ole rahul. Sankadel — hästi! No ee-ei! . . . Sinu Minka järele valvatakse seal hoolsasti. Tema ema jäeti ööseks haiglasse.»

«Aga Minka isa?»

«Saadeti koju. Ei saa ometi terve perega haiglas kõõluda.»

«Iss . . . Iss, tal on paha.»

«Seda võib ikka arvata küll.»

«Iss, ma lippan ja kutsun ta siia.»

«Misjaoks?»

«Tal on üksinda halb, iss. Meiega koos on kergem. Ma lippan, võib?»

Taas silmitses isa poega endise tõsise tähelepanuga peaaegu minuti, kuni viimaks sõnas: «Kutsu. Ja mina organiseerin siin senikaua teed.»

23

Laua taga said kokku kaks isa, veel vähem sarnaseid inimesi Kudelino asunduses arvatavasti ei olnud.

Djuška isa kardetakse veidi, teda austatakse, tema järe-

le tuntakse pidevalt vajadust, kogu aeg otsitakse teda: «Oli siin, läks kuhugi.» Tema peab koosolekuid, tema kamandab, paigutab ümber, remondib, riidleb, kiidab, ahastab, töötab palgalisa; Fjodor Tjagunov-vanem on inimene, kelle uksed kõigile valla.

Minka isa ei kamanda kedagi, ei korralda midagi, rohkem vestleb iseenesega kui teistega; ka on ta alati rusutud, kuid praegu: nägu hall, silmad punased, nööbist lahti särgikrae varjust paistab esiletikkuv rangluu, krõmpsjaspeenike, hale, selle järgi on näha, kuivõrd habras, kehva kondiga on ta tervenisti, iseäranis tihket plaani tugevakondilise Djuška isa kõrval.

Nikita Bogatov polnud mitte korrapealt nõustunud Djuškaga kaasa tulema. Djuška oli teda tabanud, mantel seljas, kummargil laua kohal. Vaevaliselt oli ta oma pilgu tühjalt laualt üles rebinud, oma punaseil silmil Djuškat põrnitsenud, pikkâ aega taipamata, mida temast tahetakse, viimaks siiski oli ta taibanud ja küsinud: «Misjaoks?»

Raske oli Djuškal seda seletada, miks ta teda enda poole kutsub.

«Isa palub . . . teed jooma.»

Nikita Bogatov silmitses Djuškat, pilgutas punaseid lauge ja lõpuks deklameeris vaikselt:

«Ja tules valude ning mure —
meil möödub elu. Mällu meile . . .»

Äkisti aga värahtasid ta nägu ja õlad, nagu oleks ta ärganud, ning ta hakkas läkastades rääkima:

«Ära kuula mind, poiss. Ma olen kloun, ma olen pajats! Elan võõraste mõtete, võõraste sõnadega. Elan võõriti. Mind ei tasu haletseda.»

«Ema päästab Minka, ema tingimata päästab! Ta andis oma verdki.»

Minka isa läks ärevile.

«Jah-jah, mind kutsutakse. Mind ei kutsuta sageli, ja mina mängin harjumust mööda tola, kujutan endast mittemõistetud geeniust.»

«Läki.»

«Jajah . . . Olen tänulik. Mitte ei mäleta, millal mind külla kutsuti.»

Ja näe, istubki Minka isa Djuška isa vastas. Koos nendega laua taga Djuška.

Djuška isa piidleb küürutõmbunud Nikita Bogatovit kartlikult, alustab rohmaka ettevaatusega.

«Imelik inimene oled, Nikita. Ma ei ütle, et halb. Imelik.»

«Fjodor Andrejevitš, ei maksa minuga tseremoonitseda.»

«Tseremoonitsema ma ei kavatsegi hakata, kuid ilmaasjata solvata ka ei taha. Kes sa oled? Minu silmis mõistatus. Haritud, palju lugenud, ikkagi arukas, aga elus ei ole suutnud end paigale panna. Jääb sul mõni vedru puudu või mis?»

«Vedru on olemas . . . See tähendab, oli vedru, ent pöörane, selline, mis ei tõuka tagant ei jõudu ega energiat, vaid suurelisust.»

«Suurelised trügivad tavaliselt kõrgemale, kui nad väärt on, aga sina, anna mulle andeks, niipalju kui ma sind tean, lähed nagu kivi põhja. Oblastilehe juures töötasid, jätsid sinnapaika. Miks?»

«Suurelisuse pärast.»

«Hm . . .»

«Ajalehes päevilist mängida, kohendada artikleid silost ja sõnnikust — ei! Eks mul ju «süsi leegilõõskne avat rinda pandud», mulle ju ülaltpoolt ette määratud «sõnal süütada südant». Ajaleht, see on surm ülevale hingele. On tarvis elada kesk lihtsat rahvast, temalt ammutada inspiratsiooni. Mul läks korda naist veenda, korjasin kokku oma vihikud täis riimitud soperdisi, ja ilmusin teie juurde Kudelinosse. Kuid edasi? . . . Edasist nägite juba isegi. Parvetusele palke veeretama nõrk, kebisin kontorisse . . . Kivina põhja. Kuigi ei, rämpslesin ja määrisin paberit, tegin riime, üleskeeratud vedru tegutses edasi: «Sõnal süütada südant!» Ma armastasin võõraid sõnu ja rehkendasin, et keegi hakkab ka minu sõnu armastama, kartsin tunnistada, et minu sõnad olid ebaküpsed, hallid, kulunud, polnud, mille pärast neid armastada.»

Bogatov kõneles rabedal katkeval häälel ja iga ülestunnistuse ajal jooksis üle ta keha värin vastikusest enese vastu. Djuška isa kuulas teda silmanähtava nõutusega, peaaegu hirmuga.

«Aga võib-olla ikkagi . . .» lausus ta ebakindlalt.

Nikita Bogatov katkestas teda köhatleva naeruga.

«Nojah, aga äkki ma siiski olen talent. Mina . . . ma äiutasin end nende sõnadega palju aastaid. Nii ennast kui ka naist . . . Kivina põhja. Ainult et kui mina üksinda oleks kivina, kuid teda ja poega niisamuti . . . Nad ju minuga

8—47/48

seotud. Ma armastasin oma naist: tema kleidi palistust, tema kulmude liikumist, tema sammude kõla, tema naeratust, tema väsimust! Terve maailm oli talumatu, ainus rõõm oli . . . tema. Rõõm ja valu! Ja mina uputasin ta! . . .»

Djuška isa kraaksatas ja millegipärast vaatas süüdlaslikult Djuškale otsa, Nikita Bogatov aga jätkas rabedal häälel:

«Ja lootsin imet: ühel heal päeval tunnustatakse mind, minu juurde leiavad tee kuulsus, lugupidamine, raha. Ja siis panen kõik tema jalge ette. Kirjutasin viimasel ajal ainult temast, ainult teda ma ülistasin . . . sonette, eleegiaid, kirju värssides. Ja tüütasin, tüütasin ta iivelduseni ära. Ta oli juba ammugi avastanud, et olen sõnakõlksutaja. Siis vaenulikkus minu suhtes, algul varjatud, siis avalik, lõpuks sõjakas. Ja ängistav kontor, asjaajaja hale palk, poeg ilma talvepalituta . . . Temal aga tekib maania, *idée fixe:* olla kord elus lõunas, näha merd . . .»

«Anname saatekirja!» lõi Djuška isa pea püsti, olles lõppude lõpuks äratundmisele jõudnud, et võib millegagi aidata.

Bogatov tegi lõdva, otsekui kondita käega tõrjuva liigutuse, tema hääl vajus alla, kaotas rabeduse, muutus tuhmiks ja tinedaks.

«Eile . . . Minkaga kui . . . Justkui välk oleks rabanud, tulin meelemõistusele: olen end tõe eest peitnud — andetus, tühisus, mingi kirjandusnarkomaan . . . Küllalt! Küllalt!»

«Mis küllalt?» uuris Djuška isa ettevaatlikult.

«Aitab kivina kaelas olemisest.»

«Täitsa õige.»

«On aeg neid enesest vabastada.»

«See tähendab, kuidas vabastada?»

«Kas see pole kama kõik, kuidas.»

Djuška isa vajus rinnuli lauale, tassid klirisesid.

«Jälle?!» tõmbas ta hinge.

«Mis jälle, Fjodor Andrejevitš?»

«Teisipidi ogaraks. Toona kuulsuse harjadele, nüüd jälle pea ees kuristikku. Vahest jääksid ehk keskpaika pidama, tõuseksid pea pealt jalgadele, kõnniksid vahest ka tasast maad mööda?»

«Maad mööda käia, oma persooniga inimesi tüüdata, enesele kinnitada, et parandan ennast? . . . Eh-hee, Fjodor

Andrejevitš, tea, mistarvis seda laulu papist ja penist veel venitada?»

«Ajasid naisel elu lörri ja jätad sinnapaika, aga ise veel: kleidi palistust, koguni väsimust . . . Ja mitte niisama, aga suure praalimisega: ets kae, kui ennastsalgav, pea ees, kandke meeles ja kannatage! Aga sedasi see just saabki olema, kantakse meeles, kannatatakse! Igavene rajakas oled, Nikita!»

Nikita Bogatov lõi rahutult liikvele, näis, nagu oleks ta hakanud enese ümbert midagi otsima.

«Aga mida? . . . Mida? . . . Milleks ma kõlban? Ainult selleks. Ja mitte millekski muuks!»

«S-seda, sõber, me veel vaatame. Oleme süüdi, vahtisime mööda. Nägime, nüüd võtame asja käsile. Mina võtan! Ma teen sinust inimese valmis!»

Djuška muutus valvsaks. Ta oli istunud, vaikinud, kuulanud, hoolega kuulanud. Isa viimased sõnad «teen sinust inimese valmis» tuletasid talle meelde ema juttu: «Meie taat armastab õnnetute õnne nende endi pea peal sepistada. Ise ei märkagi, kuidas suures agaruses inimese maasse taob.» Kui isa äkki kogemata ka Minka isa maasse ei tao.

«Panen su ametisse. Amet on meil rohmakas, puuasjandus, kuulsust ei paku, aga elada laseb see-eest küll. Ma suskan su sellisesse kohta, kus unistustes hõljumiseks aega ei jätku — liiguta, lase käia! Ja sinu naisega räägin ka üks tõsine jutt . . .»

«Ainult mitte seda, Fjodor Andrejevitš!»

«Vakka! Sul ei ole enam sõnaõigust!»

«Ärge naist puutuge, Fjodor Andrejevitš!»

«Ära karda, halba ma ei tee!»

«Iss!» tegi Djuška häält.

«Meh, sina veel siin! Veel ei magagi?»

«Iss! Sind palutakse, ära tee!»

«Aga kohe magama! Siin on täiskasvanute jutud, sinu pea ei võta kinni!»

«Ma lähen, iss, ainult kuula, kui palutakse. Sa oled emmega samuti — tema palub, sina ei kuule.»

«Sina, misasja? Palub, ei kuule. Unes nägid või?»

«Aga mäletad, ema kurtis, et sa oled talle kõigest ühel korral lilli kinkinud? . . . See oli ju tema, või misasja! . . . Ainult sina ei saanud aru!»

Pahameel — vaata et otsemaid ei plahvata! — seejärel

tusk, vaibuv rahulolematus, lõpuks jahmatus — vikerkaarena üle isa näo.

«Olgu, Djuška, heida magama. Meie siin klaarime ilma sinuta,» ütles isa.

Djuška tõusis ja läks Bogatovi juurde.

«Kui Minkale on veel verd vaja, siis mina annan.»

«Hea poeg on teil, Fjodor Andrejevitš.»

«Minka on minust parem,» vaidles Djuška veendunult vastu.

Kõrvaltoas lahti riietudes nägi Djuška läbi avatud ukse, kuidas isa istus Bogatovi vastu, asetas käe tolle põlvele ja hakkas rääkima ilma peale käimata, asjalikult.

«Mulle on kraanamehi vaja. Töö pole küll lihtne, aga makstakse korralikult. Õppima saadan su kursustele. Kolm kuud, ja roni kabiini. Aga muidu käid ja keerutad, otsid iseennast . . .»

Ikkagi tahtis isa õnnetut Nikita Bogatovit õnnelikuks teha, ropsupealt, siinsamas paigas.

Djuška polnud jõudnud veel magama jääda, kui isa, külalise minema saatnud, tema juurde tuli, kummardus ja sosistas: «Kuule, mul on praegu kohe tarvis minema sõita. Viivitamata. Tähendab, maga üksinda. Aga mina katsun hommikuks enne ema tulekut tagasi jõuda.»

Ent ema tuli varem.

Djuška ärkas sellest, et kuulis kõrvaltoast ema tasaseid samme, igahommikusi, hubaseid samme, mis heitsid aja tagasi, sundisid Djuškat end hoopis-hoopis tillukesena tundma.

Ta libises teki alt välja.

«Ema!»

Ema polnud jakkigi seljast saanud, ta kõndis ümber laua, mis oli kahe isa ja Djuška eilse teejoomise järel veel koristamata.

«Ema! Kuidas . . . ?»

Ema nägu oli kahvatu ja roidunud — tavaline, nagu ikka pärast öiseid valveid. Ei olnud näost näha, et ta oli oma verd andnud.

«Kuidas on, ema?»

«Kõik on korras, poja. Ohtu ei ole.»

«Aga oli oht?»

«Oli.»

«Väga suur?»

«Tuleb ette suurematki . . . Kus isa on?»

«Ta sõitis minema, emm. Juba õhtul.»

«Kuhu siis?»

«Ei tea.»

Ema seisatas väheks ja aknast suurt kraanat vaadates sõnas: «Jälle murdis tal mingi kaitsetammi läbi.»

«Sellest polnud juttu, emm. Ei murdnud.»

Ema silmitses suurt kraanat.

«Kas sulle meeldib, kui sind kiidetakse?» küsis ema.

«Jah, emm.»

«Mulle ka, Djuška . . . Millegipärast oleksin ma täna tahtnud, et ta mind kiitnud oleks . . . ja pead oleks silitanud.»

«Sa ei ole ju väike, emm.»

«Mõnikord tahaks olla väike, Djuška, kas või minutikski.»

Tuli Klimovna, pea siledaks kammitud, magusalt maasikaseebist lõhnav, ja hakkas Sanka pärast ähkima ja ohkima: «Annaks jumal pori, sigu leidub ikka.»

Minka kohta ta seekord midagi paha ei öelnud, läks ära kööki, hakkas seal toimekalt nõudega kolistama.

Tänavat pidi möirgas mööda esimesi metsaveoautosid. Päev hakkas peale, aga isa ikka ei olnud. Ema kõndis toast tuppa, tööröivaid seljast võtmata. Djuška mõtles tema sõnadele: tahaks olla väikene ja et isa paitaks pead. Mõtles ja vahtis aknasse, ootas isa, kes praegu oli emale nii vajalik. Klimovna sättis pruukosti lauale, ja Djuška pidi akna sinnapaika jätma.

Isa kerkis lävele, käes mingi ajalehte keeratud pakike, mida ta kahe käega ettevaatlikult enese ees hoidis. Ta naeratas nii laialt ja rõõmsalt, et Djuškalgi kiskus näo naerule.

«Noh, võta siis!» astus isa ema juurde ja poetas kerge paki ema käte vahele.

Ema heitis pilgu paberi alla ja . . . lõi roosatama.

«Kust?»

Isa säras, tammus paigal, vaatas võidukalt ringi.

«Kust . . .?»

«Olgu's, eks ma või kiidelda kah: öösi kihutasin kaatriga linna . . .»

«Aga ega linnastki öösi ju kusagilt saa.»

«Eks ma . . .» Isa pilgutas Djuškale silma. «Ma siis lille-

sööri pealt... Miilitsat pole, mina tsap-tsarap — ja plagama!»

Linna sai jõge pidi oma sada kilomeetrit, ime siis, et isa hiljaks jäi.

«Emm, mis seal on?»

Ettevaatlikult harutas ema kortsus ajalehest välja kimbu: närvlikult võdisevad lilled, valged, mustrilise südamikuga. Ja Djuška taipas kohe — nartsissid! Kuigi ta polnud neid elus mitte kordagi näinud. Kudelino asunduses ei kasvanud nartsisse, aga siis, kui isa neid emale kinkinud oli, polnud Djuškat veel maamunal olemaski.

24

Kõige kuulsamakas meheks asunduses sai äkki... Kolka Lõskov. Teda peatati nüüd tänaval, täiskasvanud korjusid tihedalt tema ümber, kuulasid, suud ammuli. Kolka polnud Sankat aidanud ja üldsegi ei olnud Kolka Sankale mitte mingi sõber või seltsimees, oma südames polnud ta Sankat ealeski sallinud, ainult kartnud. «Mis see sellisele maksab, sihuke võib surnuks ka peksta!» Ja Kolka oli oma silmaga näinud, kuidas Sanka Minkale... Kolka armastas kaklusi pealt vaadata, kuid ise ei tükkinud ta nendesse kunagi, seda teadsid kõik poisid. Ja Kolka rääkis läkastades, mõnitas Sankat, hooples, et teda, Kolkat, kutsuti miilitsasse ülekuulamisele, et ta seal ausalt, midagi varjamata, sõna-sõnalt...

Kuulsaks sai Kolka küll, ent jõudu see talle juurde ei andnud, ja seepärast hakkas ta Djuškale külge kleepima küll vahetunnis, küll koduteel.

«Djuška, aga minul on väljamaine õngenöör, tõesõna... Aga kas tahad, Djuška, ma vahetan sulle Petka käest vanaaegse viiekopikalise?... Djuška, aga seesamunegi Sanka kartis sind, tõesõna, ma tea-a-n!»

Küllap nüüd peab Sanka asundusest ära koristatama ja Djuška jääb Jean Paul Marat' tänava poiste hulgas jõu poolest esimeseks. Levka Gaizer on muidugi väljaspool arvestust.

Djuška kupatas Kolka enesest eemale: «Lase jalga, makaak, saad vastu kaela!»

Kolka kadus kuulekalt, kuid viha ei pidanud, ja Djuškat kiitis sellegipoolest: «Aus, vapram ei ole temast keegi... Üksinda Sanka vastu!»

Djuškale anti luba Minkat haiglasse vaatama minna. Haiglavoodil, lõuani kinni kaetud, tundus Minka millegipärast suurena, peaaegu täiskasvanuna, sootumakski mitte sellise klutina nagu tänaval. Vahest ehk seepärast, et teki alt paistis üksnes Minka pea, aga see oli suur, ka seetõttu täiskasvanum, et Minka kitsas, esiletungivate luudega nägu oli kõvasti muutunud.

«Minka,» ütles Djuška talle esimese külaskäigu ajal. «Me oleme nüüd sinuga vennad, meis voolab sama veri.»

Kord astus Levka Gaizer talle tänaval juurde; kerges tennisesärgis, musklis käed veidi juba päevitunud, kaardus ripsmete all kohmetus.

«Tead, vana, klaarime vahekordi, nagu öeldakse. Mind isiklikult närib südametunnistus, et ma direktrissi juures sinu tellisest rääkisin. Nagu oleksin kaevanud või keelt kandnud.»

«Aga mulle, Levka, ei anna südametunnistus sootukski rahu — asja ees, teist taga virutasin sulle tookord.»

«Selge pilt, vana... Ma siin vahepeal mõtlesin nende sinu kassisekundite üle. Bioloogias on jah ajaga mingi segadus. Karu ja hobune elavad enam-vähem ühepalju aega maa peal. Kuid karu magab terved talved läbi. Ent kui magad, siis aeg kahaneb, isegi kaob. Tuleb välja, et hobusel on elus rohkem aega kui karul. Ja kui inimeste juurde asuda... Ma sain juhtumisi teada, et Znobišina memm on Einsteiniga samal aastal sündinud. Einstein on surnud, aga memm elab ja küllap veel rohkem kui aasta venitab välja. Võrdle nende aega. Siit avastad sihukese suhtelisuse, et mine või hulluks. Vaat kui selles sotti saaks, üldise seaduspärasuse leiaks.»

«Mis asja sa räägid, Levka? Sa tahtsid ju lõpmatust otsida, et inimesed veel teist raksu elaksid.»

«Ma hakkasin selle probleemi suhtes kuidagi külmaks jääma, Djuška.»

«Kuidas siis nõnda, Levka? Miski pole sellest tähtsam!»

«Miski peletab mind eemale, vana. Liialt mehhanistlik.»

«Mehhanistlik!... Sellele võib vilistada! See-eest ei ole maailmas midagi tähtsamat! Ma avastasin, Levka, niisuguse asja...» Ja Djuška lõi kogelema, kuid ainult hetkeks: oli mis oli, sai Minkale öeldud, ütleb ka Levkale.

«Avastasin, et üks plika on Puškini naisega sarnane!»

«Ja mis siis?»

«Kuidas mis siis, Levka? Vahest ta teist korda... Võib-olla ta, seesamunegi, esimeses elus Puškini naine...»

«Jama,» vaidles Levka tõsiselt vastu.

«Kassisekundite kohta ütlesid sa kah, et jama. Aga nüüd viskad sa nende pärast inimestele tähtsa probleemi nurka.»

«Ma ju seletasin sulle tookord, lõpmatus on vajalik. Kuid Puškini naine elas ju kõigest sada aastat tagasi — hetk!»

«Sada aastat, ja hetk? No kuule!»

«Lõpmatuse kõrval on ka tuhat aastat hetk, ja miljon!»

«Sellegipärast, äkki jälle... aatomid, palju's neil aega. Kas sellist asja siis ei või?»

Levka sattus segadusse, hakkas vastumeelselt kokutama.

«Teoreetiliselt muidugi ei ole välistatud. Kuid tõenäosus on häbemata väike. Tühine.»

«Ah-haa! Ikkagi võib!» võidutses Djuška.

«Teoreetiliselt võid sa äkki asja ees, teist taga õhku kerkida.»

«Noh, see on hoopis midagi muud.»

«Seesama. Tõenäosus on umbkaudselt samasugune... Kes see plika on, kui see saladus ei ole?»

Djuška oli seda küsimust oodanud ja kartnud. Ent sellegipoolest tabas see teda ootamatult, veri tõusis näkku, tuli kähku kõrvale pöörduda.

«Kui see saladus ei ole?» Ära ütle, kes teab, mis mõtleb. Levka pole Minka, et tõrjud käega eemale. Ja Djuška ütles kõrvale,tahtis seda teha võimalikult ükskõikselt, kuid ei tulnud välja, reetlik hääl ütles üles.

«Rimka... Brateneva.»

«Aa-a,» Levka hääl ei väratanud. «Ei, Djuška. Rimka Puškini naiseks... Ei. Plika nagu plika ikka.»

Lihtsalt igav hakkas järsku. «Plika nagu plika ikka» — Rimkat solvas. Parem võinuks Djuškat ennast solvata. Musklis käed, kaardus ripsmed, suitsjas ude pealmise huule kohal — ilus noormees Levka Gaizer. Ilus ja väga tark.

25

Kevad arenes vahepeal omasoodu. Lehed puudel läksid täiesti lahti. Lõppes koolitöö. Haiglas lubati Minkal voodist üles tõusta, õue välja minna.

Valged nartsissid olid ammugi närtsinud ja ära kuivanud.

Djuška rebis Puškini teoste kogust välja Natalja Gontšarova portree, riputas selle voodi kohale. Kõige kindlam, et Levkal on õigus: ei elanud Rimka sada aastat tagasi, ei surnud, ja sündis nagu kõik teised, ja — üsna kindel — elab nagu kõik teised, kõigest ühe elu. Nagu kõik, kuid mis tähtsust sellel on?

Ta kohtas Rimkat õige mitu korda päevas, ja alati jäi tal süda seisma... Õige mitu korda iga päev.

. . . .

Juhtus uskumatu. Kuid vahest see pidigi juhtuma kas varem või hiljem.

Djuška käis sel aastal esimest korda ujumas. Jõgi polnud veel soojaks jõudnud minna, ja ihu külge kleepunud särgis, pea märg, tegi ta kaldal reibast traavi, püüdis endale sooja teha. Ja põrkas Rimkaga kokku. Too seisis jalgrajal, urgitses kinganinaga mulda. Ei saanud ometi temast mööda tormata, otsekui poleks märganud, pealegi keeldusid jalad äkki sõna kuulamast.

Djuška jäi seisma, Rimka tõstis pea, ja nende silmad kohtusid. Rimka ripsmetest langes läbipaistev vari, ja puna ta põskedel oli kuidagi sügav, kahune, ja kiharais juuksed õrnadel meelekohtadel.

Rimka küsis: «On vesi väga külm?»

«Mitte eriti.»

«Aga miks sa värised?»

«Mitte külmast.»

«Millest siis?»

Enesele ootamatult ütles ta: «Sellest, et sind ligidalt näen.»

Rimka ei imestanud mitte üks põrm, ta vaid langetas ripsmed, peitis silmad nende alla. Pehmed varjud langesid ripsmeist, ergas nähtamatust kahust puudutatud puna, tardusid paokil huuled. Rimka ootas, mida ta veel ütleb, oli valmis hinge kinni pidades kuulama.

Ja ta rääkis raskel, karedal, kobaval kurguhäälel:

«Rimka... ma... ma... ei saa end sinu eest kuhugi peita... Ma... ma... Rimka... armastan sind.»

Varjukad ripsmed, tardunud nägu, tüdruk kuulas, kuid ei mõelnudki vintsklevale Djuškale appi tulla. Ja Djuška heitis talle kurguhäälseid muritud sõnu:

«Ma tean, et sina... Et Levka... Ma tean seda, Rim-

ka . . . Levka on hea poiss. Väga!! Ta on minust parem . . . tean . . .»

Ja Rimka äraolevast, tardunud näost libises üle ähmane võbelus.

«Kui tahad teada, Rimka, ma olen isegi rõõmus . . . et mitte mõni keegi, aga Levka . . . Temast targemat . . . ei ole kedagi . . . Ma olen rõõmus, et tema . . .»

Järsku ta tajus, et tema katkeline jutt meenutab ummikringi tiirutavat grammofoniplaati, ja üksisilmi Rimka ripsmeid silmitsedes jäi ta vait.

Kuid nende peade kohal, kildudeks pillutatud päikeses mängiva jõe kohal liugles kajakas, eputavalt — et vaat sulle niipidi ja vaat sulle naapidi! — tiibu välja sirutades, üksinda sinises ookeanis, tujukas vabaduse küllusest.

Rimka urgitses kinganinaga mulda, ohkas: «Tema mind — mitte . . .»

«Rimka, kes? Rimka — Levka? Sind, Rimka? Mitte?»

Õige kergelt noogutas, veidi valjemini ja nukralt pressis enesest välja: «Ainult oma raamatuid ta armastab.»

Langetatud ripsmete all sündis torkiv sädemeke, mängles argliku kiirekesena ja vabanes kestast — läbipaistev piisake, vastu tahtmist veerev mööda sügavat kahust puna.

Pisar mitte tema pärast. Pisar teise pärast valatud, õnneseene pärast, kellel pole oma õnnest aimugi. Kas või karju! Aga veel ei jõudnud ta Rimkale öelda, et too on sarnane kaunitar Gontšarovaga — «oo puhtaim sulnidus, sa sulniduste kroon». Ja et pole teada, kas ongi sarnane lihtsalt niisama, kas ongi niisama tavaline. Või äkki pärit aegade hämarusest? Kas mitte keegi nendest, keda poeedid sajandist sajandisse imetlenud?

Pea kohal kummus meelisegavalt sinine taevas. Valge lemmena mängles sinas vaba kajakas. Eemal, rõõmsas palavikus värisedes helkles jõgi nii, et lõikas silma. Mulla alt puges välja puhtakspestud rohelus. Imekaunis maailm ümbritses Djuškat, imekaunis ja salalik, armastav mängida soiulindu.

««LOOMINGU» RAAMATUKOGUS» 1873. AASTAL ILMUNUD:

Nr. 1/2. Fernando Pessoa. AUTOPSÜHHOGRAAFIA.
Portugali keelest A. Kaalep.

Nr. 3/4. Joseph Heller. ME POMMITASIME NEW HAVENIT.
Inglise keelest P.-E. Rummo.

Nr. 5. Juri Nagibin. METSAVAHIMAJAS.
Vene keelest H. Luik.

Nr. 6. Julian Stryjkowski. SIIRIUS.
Poola keelest G. Kaarend.

Nr. 7. Kersti Merilaas. KAKS VIIMAST RIDA.

Nr. 8—11. Saul Bellow. MR. SAMMLERI PLANEET.
Inglise keelest E. Soosaar.

Nr. 12/13. Tadeusz Różewicz. KARTOTEEK. VEIDER VANAKE.
Poola keelest A. Kurtna.

Nr. 14. Veikko Huovinen. JOODIKU EETIKA.
Soome keelest I. Kaber.

Nr. 15. Vaino Vahing. SINA.

Nr. 16/17. Juha Mannerkorpi. NÄRILISED.
Soome keelest E. Mallene.

Nr. 18/19. Nathalie Sarraute. KAS TE KUULETE NEID?
Prantsuse keelest O. Ojamaa.

Nr. 20/21. T. S. Eliot. VALIK ESSEID.
Inglise keelest J. Rähesoo.

Nr. 22. Mari Saat. KATASTROOF.

Nr. 23/24. Hrant Mathevosjan. KOORMAHOBUSED.
Armeenia keelest S. Tobias.

Nr. 25/26. Andrei Platonov. DŽAN.
Vene keelest J. Sang.

Nr. 27—30. Miroslav Skála. PULMAREIS JILJISSE.
Tšehhi keelest L. Metsar.

Nr. 31/32. Kazys Saja. POLÜGLOTT. ABSTINENT. MANIAKK.
Leedu keelest M. Loodus.

Nr. 33. Jüri Üdi. KÄEKÄIK.

Nr. 34/35. Ödön von Horváth. JUMALATA NOORUS.
Saksa keelest A. Kaalep.

Nr. 36. Ernst Enno. MINU SÕBRAD.

Nr. 37/38. Marģers Zariņš. LOOJANGU OREL.
Läti keelest I. Saks.

Nr. 39. Elias Canetti. MARRAKEŠI HÄÄLED.
Saksa keelest T. Tasa.

Nr. 40. Richard Bach. JONATHAN LIVINGSTON MERIKAJAKAS.
Inglise keelest U. Laht.

Nr. 41—44. August Kitzberg. ÜHE VANA «TUULETALLAJA» NOORPÕLVE MÄLESTUSED.

Nr. 45/46. Georg Büchner. DANTONI SURM.
Saksa keelest H. Kross.

Nr. 47/48. Vladimir Tendrjakov. KEVADVIRETUSED.
Vene keelest P. Mõtsküla.

ILMUMAS:

Nr. 49—52. Hermann Hesse. STEPIHUNT.
Saksa keelest M. Sirkel.

Toimetaja J. O j a m a a

Toimetuse aadress: Tallinn, Harju t. 1, tel. 492-54; 407-82.

Trükkida antud 15. XI 73. Trükiarv 19 000. Kohila Paberivabriku trükipaber nr. 2, 84×103, 1/32. Trükipoognaid 3,0. Formaadile 60×90 kohaldatud trükipoognaid 5,04. Arvestuspoognaid 5,07. Tellimuse nr. 1968. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42.

Hind 20 kop.

На эстонском языке

Библиотека «Лооминг» № 47/48 (835/836) 1973

Издательство «Периодика»

Владимир Тендряков

ВЕСЕННИЕ ПЕРЕВЕРТЫШИ

Перевод с русского